

ქართველ მოსწავლეთა ბიბლიოთეკა. № 3.

ივ. ვართაგავა

უიო მღვიმელი

და

გავრთა სამყარო

მთავრიშვილის და ამხ.წიგ. მალ. გამოცემა.

ქუთაისი

ი. ხელაძის სტამბა

1917

შიო მღვიმელი და გავრცედა სამართალი

მშვიათს მოვლენას და ბედნიერს გამონაკლისს შეადგენს რომელიმე ერის ლიტერატურაში ისეთის რჩეულ მხატვრის მოვლენა, რომელიც განგებას და უჯილდოვებია ადამიანის ზღვა გულის, უძირო გრძნობის და უსაზღვრო ფიქრ-ზრახვის გაგება-გამოცნობის და ახსნის ნიჭით და უნარით. ჩვენ ვიცით, რომ დიდის შრომის და მეცადინეობის წყალობით რჩეულს მეცნიერს შეუძლიან შეისწავლოს ცა და დედამიწა და ყოველივე ის, რაც მათშია. მათემატიკურის სისწორით ის იკვლევს და აღნიშნავს წელიწადს, თვეს, დღეს და წუთსაც მზის დაბნელების ან რომელიმე უცნობის პლანეტის გამოჩენისას; ანგარიშობს თუ რამდენ ხანში აღწევს მზის სხივი დედამიწას და სხვა და სხვა. ერთი სიტყვით, მეცნიერებას და მის ქურუმთ შეუძლიანთ ისეთი რისამე შეტყობა და გაგება, იმისთანა რამეზე უტყუარი მსჯელობა და შეუცდომელი დასკვნის დადგენა, რაც მათ არ უნახავთ, რასაც არ შეჰხებიან, რაც ადამიანის შვილების სუსტს და უსრულს ხუთი გრძნობის სფეროს უსაზღვროდ გასცილებია და რაც დღემდის საიდუმლოებად, სასწაულად ითვლებოდა.

ვინ არ იცის, რომ დღეს მეცნიერების წყალობით თითქმის გამოკვლეული და შესწავლილია ზღვა და ხმელეთი, მთა და უდაბნო, ცა და მთლად სამყარო და მათი საიდუმლოებით მოცული სიკოცხლე. მეცნიერებამ ზედმიწევნით შეისწავლა თვასება და ზნე-ჩვეულება, მრავალფერი ინსტიქტები ცხოველთა, ფრინველთა, მწერთა. ადამიანს დღეს შეუძლიან ხელოვნურად გამოცვლა, გადაკეთება ფრინველთა, პირუტყვთა და მცენარეთა ჯიშისა.... ადამიანს შეუძლიან.... მაგრამ ვინ მოსთვლის იმას, თუ რისი გაგება, წარმოდგენა, შესწავლა და ცნობა შეუძლიან ადამიანს დღეს მეცნიერების წყალობით? ან ვინ წარმოიდგენს, რას შესძლებს ადამიანი მომავალში? დიახ! ბევრი რამ შეისწავლა ადამიანმა: ბევრს გაეცნო, ბევრს საიდუმლოებას ახადა მან ფარდა; დღეს ადამიანს ესმის ქვემძრომთა ქვესკნელში ხობვა, მცენარეთა და ყვავილთა სიკოცხლის თავისებური სუნთქვა; ურიცხვ ვარსკვლავთა და პლანეტთა სრბოლვა უსაზღვრო სივრცეში. სუყველაფერს ჩასწვდა ადამიანის გონება, არაფერი დარჩა მას თითქმის შეუსწავლელ-გამოუკვლეველი, გარდა თავის თავისა, თავის სულისა და თავის მსგავს ადამიანის სულისა. ადამიანი დღესაც არ იცნობს თავის თავს; დღესაც მისთვის ისე არაფერი არ არის ბნელით მოცული, მიუწოდომელი და გამოურკვეველი, როგორც`თვის საკუთარი არსება. ყოვლისავე მცნობს, ყოვლისავე მახსნელს და გამაშუქებელს—ადამიანს ვერ აუხსნია

თვისი არსების საიდუმლოება; ვერ გაუშუქებია სი ცხოვრების სავალი გზა. მან შეუნგრია ბუმბერაზ მთებს გულ-მკერდი და აღმოაჩინა მათი შინაგანი სიმდიდრე; მან გააპო თვალუწვდენელი და უძირო ოკეანე და ჩაიხედა მის ჯურღმულში, გადალახა მიუვალი და უსიცოცხლო უდაბნოები, შეისწავლა პოლიუსები, მაგრამ ვერ იქმნა, ვერ ახადა ფარდა თავის სულს, ვერ შეიგნო მისი საიდუმლოება. კაცობრიობა დიდხანია დარწმუნდა, რომ ადამიანისთვის ყველაზე უფრო ძნელია თავის თავის შეგნება და გამოცნობა და ბერძენთა გენიამ ეს რწმენა გამოხატა ადამიანისადმი შემდეგი მიმართვით: „იცან თავი შენი.“ ეს მოწოდება ბერძენთა გენიისა ჯერაც არ არის განხორციელებული. ჯეროვანად განხორციელება მისი თითქმის შეუძლებელია; ადამიანის სულში ჩახედვა მხოლოდ რჩეულებს შეუძლიანთ. ამით აიხსნება ის ფაქტი, რომ კაცობრიობა ყველაზე მაღლა იმას აყენებს, ყველაზე მეტს პატივს იმას სცემს, ყველაზე უსაყვარლესად იმას ისახავს, ყველაზე მეტს იმაზე ლაპარაკობს, ვინც ადამიანის სულისთვისებათა ახსნა-გაგებასა და გაშუქებაში გამოიჩინა ძლიერი ნიჭი და უნარი, ვინც ხელი შეუწყო ადამიანს თავის თავის შესწავლასა და გამოცნობაში. ასეთი პირები კი ხელოვანებია, მხატვრებია და არა მეცნიერები და სწავლულები. ხელოვანები თავის მხატვრული ნიჭის წყალობით, შინაგან ინტუიციით და ფსიქიურის ჩაწდომით აშუქებენ ადამიანის სუ-

ლის ბნელეთს, მისი პიროვნების თვისებებს, მისი სულის ფარულს და უჩინარს კუნჭულებს, მის ბუნდოვან და გამოურკვეველ ზრახვა-მისწრაფებას და ნდომა—სურვილებს. იარაღად, საშვალებად მხატვრები ხმარობენ არა ლოლიკას, არა მსჯელობას და არა კვლევა-ძიებას, არამედ შთაგონებას, წარმოდგენას, მგრძნობიარობას. ექსპერიმენტი და გამოცდა, რომლითაც სარგებლობენ მეცნიერნი ადამიანის სულის შესწავლის საქმეში, მართალია, ბევრს თვალსაჩინოს არკვევს და ცხადყოფს, მაგრამ ისინი უფრო მხოლოდ ზოგიერთ სულიერ თვისებათა ფორმალურ მხარეს და ელემენტებს არკვევენ და არა ამ თვისებათა შემადულებელ-შემკრებ-ამხსნელ სულის შინაგანს ვითარებას. გადაჭრით შეიძლება ითქვას, რომ ვერც ექსპერიმენტალური ფსიხოლოგია, ვერც სხვა რომელიმე მეცნიერება ვერ შესძლებენ ადამიანის სულის სრულს შესწავლას; ჯეროვანად ვერ გააშუქებენ მის საიდუმლოებას. უმთავრესი წყარო ადამიანის სულის შესასწავლად მხატვრული ლიტერატურაა, უმთავრესი საშვალება, ხერხი--შემოქმედებაა და საუკეთესო ქურუმნი, ადამიანის სულის გამოძიებნი-მხატვრებია. აკი, როგორც ვსთქვით, ერი და კაცობრიობა თვისი იმ შვილებით იმაყოფს, რომელნიც გამხდარან ადამიანის სულის მესაიდუმლოედ და შეუქმნიათ ისეთი ნაწარმოებნი, რომელშიც ნათლად და ცხადად იხატება ძირითადი თვისება იმ ჯერაც კიდევ გამოუცნობ სფინქსისა, რომელსაც

ადამიანის სულს უწოდებენ. შემოქმედების სამეფო ჯერ-ჯერობით თითქმის ერთად ერთი სარკეა, რომლის წყალობით ადამიანს შეუძლიან ზედმიწევნით გაიცნოს თავისი თავი, სადაც ის ხედავს თავის სახეს მთლიანად და დაუმახინჯებლად.

მართლაც, იშვიათი ნიჭის პატრონი უნდა იყოს მხატვარი, რომ მან შესამჩნევად ფარდა ახადოს და გააშუქოს რომელიმე თვისება ადამიანის სულისა, რომ გასაგებად და ადვილ წარმოსადგენად გახადოს ყველასათვის მისი ვითარება, მისი თვისება. სიღრმე და სიღიადღე მხატვრული ნიჭისა უმთავრესად იმით განისაზღვრება, თუ რამდენად ღრმად ჩასწვდა მხატვარი ადამიანის სულს, რამდენად მკაფიოდ ამოიკითხა იქ ჩაწერილი იეროგლიფები და რამდენი მხარე ან თვისება სულისა ნათელჰყო და გააშუქა.

თუმცა, როგორც ზემოდაც ვსთქვით, დიდად ძნელი საქმეა ადამიანის სულის და პიროვნების შესწავლა და შეგნება, მაგრამ ამ სიძნელესაც საფეხურები აქვს. დიდის დამთავრებულის, ასაკში მოსულის ადამიანის სულის შესწავლა შედარებით უფრო ადვილია, ვინემ ნორჩი და დაუმთავრებელი ბავშვისა; განათლებული და განვითარებული პიროვნების და მისი სულიერი თვისებების შეგნება ისე სამძიმო არ არის, როგორც პირველყოფილ, განუვითარებელ ადამიანისა, და ეს იმისთვის, რომ დამთავრებული ადამიანის სულიერ თვისებათა შესწავლის დროს მხატვარს დიდად შველის და შესამჩნე-

ვადაც უადვილებს საქმეს; პირველი თვით დაკვირვება მხატვრისა და მეორე—შეგნებული და აწონილ-დაწონილი მოწმობა დიდი ადამიანისა თავის სულიერ მდგომარეობის შესახებ, რაც აღინიშნება კერძო წერილებში, დღიურებში, მემუარებში, აღსარებებში და სხვ.

თვით დაკვირვება, ე. ი. საკუთარი სულიერი თვისებების შესწავლა მხატვარს უადვილებს სხვის სულიერ მდგომარეობის გამოცნობას და შესწავლას, ვინაიდგან ძირითადი სულიერი თვისებები ყველა ადამიანისა ერთგვარია. სხვების მოწმობა-დაკვირვება და პსიქოლოგიური ანალიზი საკუთარის სულიერის განწყობილებისა ამოწმებს და ადასტურებს იმას, რაც მხატვარმა გამოარკვია და შეისწავლა თვით დაკვირვების წყალობით.

გაგება და შესწავლა ბავშვის სულიერ სამყაროსი, თუმცა ეს სამყარო გარეგნულად შედარებით მარტივი და სადაა, უფრო ძნელია მხატვრისათვის იმიტომ, რომ მას ამ საქმეში თვით დაკვირვება ისე ვერ შეეღობა, როგორც დიდების სულის შესწავლაში და დამხმარე წყაროებიც თითქმის სულ არ მოეპოება, ვინაიდგან ბავშვებს არ შეუძლიან ჯეროვანი ანალიზი გაუკეთონ თავის სულიერ მდგომარეობას, განსაკუთრებით წერით.

მაშასადამე, გარდა მხატვრულის და ანალიტიკურის ნიჭისა, პოეტი უაღრესად უნდა იყოს დაჯილდოვებული გადაცვლის, გარდაქმნის ნიჭითაც

(перевоплощєніє), რომ ნათლად და ღრმად დახატოს, დაასურათოს, გამოიკვლიოს ბავშვთა სულიერი სამყარო; მიხვდეს მათის გულის ნადებს; ახსნას მათი მისწრაფება: აზრი მოუნახოს მათ გასართობებს, თამაშობას. ამით აიხსნება ის მოვლენა, რომ სხვადასხვა ერთა ლიტერატურაში ნაკლებად მოიპოვებიან ნამდვილი, ქეშმარიტი და ნიჭიერი საბავშო მწერლები.

პირველი შეხედვით, საბავშო მწერლისთვის ვითომც არც კი არის საჭირო ძლიერი მხატვრული ნიჭი, განვითარებული გონება, ლალი ფანტაზია, სილამაზე და სიმშვენსიერე სიტყვისა, მაღალ-აზროვნობა. ცდებიან ისინი, ვინც ასე ფიქრობენ. არც ერთს მწერლობითს დარგში არ არის ისე საჭირო „ზეგარდმო მადლით ცხებულობა“ და „ცის შვილობა“, როგორც საბავშო ლიტერატურაში. არსად არც ერთს ნაწარმოებში ისე არ არის სასურველი სინაზე გრძნობისა. სიფაქიზე ფიქრ-ზრახვისა, გულახდილობა გულწრფელობა და სინდისიანობა, როგორც საბავშო ნაწარმოებში; არსად ისე არ არის საჭირო ნაწარმოების მხატვრული ზომიერება, პოეტური სიმარტივე და სისაღე, როგორც საბავშო ნაწარმოებში; არაფერი ისე არ აღრმავეებს და აძოიერებს საბავშო ნაწარმოების გავლენას, როგორც სილამაზე ფორმისა და მუსიკალობა სიტყვისა: არავის ისე არ სჭირდება პოეტური ჯადოსნობა, როგორც საბავშო მწერალს!

დიახ, იშვიათი ნიქის პატრონი უნდა იყოს სა-
ბავშო მწერალი, თუ კი ის ქეშმარიტი მწერალია!
ბევრი ისეთი თვისება და ღირსება მოეთხოვება სა-
ბავშო მწერალს, რაც არც ისე აუცილებელად
საჭიროა სხვა დარგის დიდ მწერლისთვის! აბა მიაქ-
ციეთ ყურადღება მოწინავე ერთა ლიტერატურის
ისტორიას; თქვენ უსათუოდ შენიშნავთ, რომ ზო-
გიერთ მდიდარ და განვითარებულ ლიტერატურაში,
რომელსაც ამშვენებენ ასობით საუკეთესო პირველ-
ხარისხოვანი მწერალი მხატვარნი, ერთი ორი და თუ
შეგვხდება ნამდვილი ნიქიერი, ბავშვთა სულის შესა-
იღუმლე, მათი მამა-აღრზმდელი საბავშო მწერალი.

მაგალითისთვის ავიღოთ რუსული ლიტერატურა,
— ლიტერატურა, რომელსაც ამშვენებენ ისეთი
მწერლები, როგორნიც არიან პუშკინი, ლერმონ-
ტოვი, გოგოლი, ტურგენევი, ტოლსტოი, გონჩა-
როვი, დოსტოვესკი და სხვ. მთელ მეცხრამეტე
საუკუნის განმავლობაში რუსეთს დაებადა მხოლოდ
ერთად ერთი პირველ ხარისხოვანი საბავშო მწერა-
ლი—კრილოვი, თუმცა არც ის არის მხოლოდ სა-
ბავშო მწერალი.

ფრიად საყურადღებო და ღირს შესაძიშნა-
ვია ის ფაქტი, რომ პატარა ქართველი ერის შედა-
რებით სუსტ ლიტერატურაში გამოჩნდა ისეთი ძლი-
ერი ნიქის პატრონი საბავშო მწერალი, რომლის
შემოქმედება ღირსეულად ემსახურება და თავს და-
სტრიალებს ბავშვების სათუთ სულს და თავის ნი-

ჭით და შემოქმედების ძლიერებით გაცილებით მაღალ
ლობას სდგას ბევრ სხვა ერების ნაქებ მწერლებზე,
ეს ჩვენი შიო მღვიმელია.

შიო მღვიმელს ჩვენში მხოლოდ ახლახან მი-
აქციეს ყურადღება. ის დღემდის თითქმის მივიწყე-
ბული იყო. იმ დროს, როდესაც ჩვენში უბრალო
მეორე ხარისხოვანი პოეტი იქცევს, დროებით მა-
ინც, საერთო ყურადღებას და პოპულიარობას პო-
ლობს ფართო საზოგადოებაში, — ამ დროს დიდი ნი-
ჭის პატრონი, უბადლო და უტოლო შემოქმედი-შიო
იდგა ობლად დაჩრდილული, მივიწყებული გამოუც-
ნობი, შეუსწავლელი, მშიერ-მწყურვალი. უდიბლო-
მო, უპროტექციო, უადგილმამულო, სუსახსრო, ჩუმი,
წყნარი, მოკრძალებული, უბრალო და უკიდურესად-
სადა ზეცის რჩეული შვილი, ღვთაებრივ ჩანგის პატ-
რონი, უსაზღვრო სიყვარულით შეპყრობილი — ჩვენი
შიო და მასი მოღვაწეობა დარჩილა ჩვეულებრივ-
მა მყვირალა უნიჭოებამ, ცრუ პაფოსმა, მდაბალ
გრძნობათა ამშლელ და გამაღიზიანებელ სიტყვათა
ვაკხანალიამ და ამ უნიჭოების მეპანეგირიკე კრი-
ტიკამ. იმ დროს, როდესაც ჩვენი ჟურნალ-გაზე-
თები „დამსახურებულ“ კრიტიკოსთა პირით, თუ
ყოველ თვე არა, ყოველ წელიწადს მაინც, რამდე-
ნიმე ათეულ დიდად ნიჭიერ პოეტს, ბელეტრისტს
და დრამატურგს აცხადებდნენ; იმ დროს, როდეს-
აც ყოველწლიურის ლიტერატურის მიქომხილველი
სხვისაგან ნასესხ, უცხო მწერლობიდან ამოღე-

ბულ აზრ-შეხედულობის გასასაღებლად და ხშირად უცხოეთში მოპარულ კრიტიკულ იარაღის გასასინჯად ნიჭით მქლე, მაგრამ მეგობარ მწერლების ნაწარმოებებს მიმართავდნენ, ცამდის აყვანდათ ისინი და სხვადასხვა ახალ ლიტერატურულ მიმართულებების ღირსეულ წარმომადგენლად აცხადებდნენ, — ამ დროს ჩვენი შიო კი, თვისი ჩუმი, უჩინარი წყნარი, მაგრამ ჭკვიანური, აზრიანი, ნაზი და ლამაზი მუხით უყურადღებოდ რჩებოდა.

ერთი სიტყვით, „ოფიციალური“ ქართული ლიტერატურა და „მოწინავე“ ჩვენი საზოგადოება შიოს არც იცნობდა, არც აფასებდა და, მართალი რომ ვსთქვათ, არც დაფასება შეეძლო. შიო შეიყვარა, შეითვისა, დააფასა და იცნო შვათანა ჩვენმა საზოგადოებამ, ქართულმა ფართო მასამ, ქართველმა გადაგვარებამ ამცდარმა ოჯახმა და მისმა გაურყვნელ-გაუფუჭებელმა, საღმა შვილებმა. ეს სიყვარული, გაგება სიმპატია შიოსადმი თანდათან ღვივდებოდა, იზრდებოდა, ძლიერდებოდა ერის წიაღში და, ბოლოს იჩქეფა და გადმოხეთქა მაშინ, როდესაც მეორე დიდმა ერის შვილმა — ვაჟამ დაჰკრა საყვირი და საჯაროდ გამოაცხადა: „სირცხვილი ქართველებს, რომლებიც არ აფასებენ და არ იცნობენ თვის დიდ შვილს და პირველ ხარისხსოვან პოეტს — შიოსო.“ ეს იყო შარშანწინ ზაფხულში: ეს იყო ვაჟას უკანასკნელი გედის სიმღერა.

ვაჟას გულწრფელმა სიტყვამ, მისმა სამართ-

ლიანმა საყვედურმა, მისმა შიოს ნიქის და წეობის დაფასებამ გამოათხიზლა ჩვენი საზოგადოება, გონს მოიყვანა ჩვენი ჟურნალ-გაზეთობა. სიტყვა ამოაღებინა და ჩააფიქრა ჩვენის მწერლობის მსვეურნი და კრიტიკოსები. ყველამ ვიცით, რაც მოყვა ამას შედეგად. შიოს იუბილე დიდის ზეიმით იღვესასწაულეს თფილისში, ქუთაისში და ბევრს ჩვენებურ დაბა — ქალაქებში. ბევრი დაიწერა, ბევრი სიტყვა წარმოითქვა ამის შემდეგ შიოს შესახებ: ყველა ცდილობდა შიო ექო-ედიდებინა, მისი ღვაწლი აღენუსხა, მისი ნიქის სიგრძე-სიდიდე განესაზღვრა, მაგრამ სამწუხაროდ, როგორც ყოველთვის ეს ქება-დიდება, შაბლონიურს ფარგალს არ გასცილებია. რათა? იმისთვის, რომ შიოს თითქმის არავინ იცნობდა ჩვენში. მისი ნაწარმოები სისტემატიურად, მთლიანად, ასე ვსთქვათ, ერთის ხელის მოკიდებით და უკლებლივ არავის ჰქონდა შესწავლილ გაცნობილი. შიოს შესწავლა-გაცნობა დღეს არც ისე ადვილია.

ვისაც სურს შიოს გაცნობა, ის მოთმინებით უნდა აღიჭურვოს, „ჯეჯილ“-„ნაკადულის“ ოცდახუთი წლის მტვერიანი ნოჰრები გადასინჯოს, ყველა შიოს მარგალიტები არამც თუ გადიკითხოს, მათი მომეტებული ნაწილი სიტყვა-სიტყვით ამოიწეროს. ამას კი დრო და მოცლა უნდა. ასეთი დრო ჩვენ, ქართულ ლიტერატურაში „მეგასტროლე“ მწერლებს არა გვაქვს!

დილექტანტობა, ზერელე აწონ-დაწონვისა და მისა და ფაქტისა საზოგადოდ არ არის საქებარი და სასურველი; მით უმეტეს დასაძრახისი და სამარცხვინოა ასეთის თვისების გამოჩენა, როდესაც ვინმე მწერლის შესწავლას და დაფასებას ხელს კიდებს ჩვენში, სამწუხაროდ ქართულ ლიტერატურის შესწავლაში, ან რომელიმე მწერლის განხილვაში, დილექტანტობას და ზერელობას თვით ქართველი პროფესორებიც არ ასცდნენ.

როგორც ერთი დილექტანტთაგანი, როგორც ტიპიური „გასტროლიერი“ ქართულს მწერლობაში ჩვენც ვგრძნობთ, რომ ღირსეულად და ჯეროვანად ვერ გავაშუქებთ, ვერ ავხსნით დიდი შიოს შემოქმედებას. ამისთვის წინდაწინ ბოდიშს ვიხდით მსმენელთა და მკითხველთა წინაშე.

შიო ქუჩუკაშვილი—მღვიმელი დიდიხანია, რაც გამოვიდა სამწერლო ასპარეზზე, მაგრამ მისი გამოსვლა არ ყოფილა საზეიმო, რიხიანი. სისტემატიურად მან დაიწყო მოთავსება თვისი საყმაწვილო ლექსებისა „ჯეჯილში“, მაშინ ერთად-ერთ საყმაწვილო ჟურნალში, რომელსაც ნაკლებად ჰყავდნენ მკითხველები ჩვენი ოჯახის შეუგნებლობის და გადაგვარების გამო. ფართო ქართველი საზოგადოება კერძოდ ჩვენი გადაგვარებული ან გადაგვარების გზაზე დამდგარი არისტროკრატია და „რუსეთუმე“ ინტელიგენცია არ იცნობდნენ არც ჟურნალ „ჯეჯილს“ და არც მის თანამშრომლებს, სხვათა შო-

რის, ქართულ საბავშვო ლიტერატურის ამომავალს მზეს — შიოს. თუ ვინმე მონიტელიგენტე ქართველი იწერდა ამ ჟურნალს, ისიც მხოლოდ ფორმისათვის ხაზვენებლად.

თვითონ ვიცი დანამდვილებით, რომ ერთი ძველი ინტელიგენტი, რომელიც სამოციან წლებში საზოგადო საქმეებში მონაწილეობას იღებდა და ერთს ღროს, თუმცა მოკლე ხნით, ლიტერატორობას ეწეოდა, იწერდა თავის ბავშვისთვის „ჯეჯილს“, მაგრამ სამარცხვინოთ არც ერთი გვერდი არც ერთი ნომრისა ათ-თუთხმეტ წლის განმავლობაში არამც თუ არავის წაუკითხავს, არც კი გაჭრილა.

თუ უწინ „ჯეჯილს“ და მის თანამშრომლებს ვინმე იცნობდა, ეს ისევ შვათანა ინტელიგენცია: მღვდლები, მასწავლებლები, შეგნებული ვაქრები, მუშა-ხელოსანი. გასაკვირველია ამის შემდეგ, რომ საზოგადოდ შიო ქუჩუკაშვილის, ან რომელისამე მისი ნაწარმოების შესახებ ოციოდ წლის განმავლობაში არამთუ სერიოზული კრიტიკული გარჩევა, უბრალო რეცენზია, ზერელე შენიშვნაც არ დაწერილა.

მე არ მახსოვს, თუმცა შეძლებისამებრ ოც წელიწადზე მეტია რაც ქართულ ჟურნალ-გაზეთებს თვალყურს ვადევნებ.

გამოდის ასე, იყო კაცი, სახელდობრ შიო ქუჩუკაშვილი-მღვიმელი, რომელიც ათავსებდა თვის ობოლს მარგალიტებს, თვის საუცხოვო ლექსებს,

შეუდარებელის გრძნობით და აზრიანობით შემოვიღებულს, გაუფრცვლებელ სპეციალურ ჟურნალში: მას კი არავინ იცნობდა, არავინ აფასებდა!

შიოს უფრო იცნობდნენ თბილისში, როგორც წ.-კით. გამ. საზ. მალაზიის გამგეს და არა როგორც უნიჭიერეს, თითქმის უბადლო პოეტს. რამოდენიმედ შიოს შესახებ დაიწყეს ლაპარაკი, რამოდენიმედ მგოსანმა მიიქცია ჩვენი ყურადღება მას შემდეგ, რაც დაარსდა მეორე უფრო ფართედ დაყენებული საყმაწვილო ჟურნალი „ნაკადული“, სადაც ის თითქმის ყოველ ნომერში ათავსებდა თავის ძვირფასს ლექსებს.

წრეულს კი გონს მოსულმა და გათვითცნობიერებულმა ქართველმა საზოგადოებამ, როგორც ვთქვით, პატივი სცა თავის მოზარდ და ნორჩ შეილების მოყვარულ ბიძია შიოს და ეს პატივისცემა გამოიხატა მხურვალე გრძნობით გამთბარ იუბილების გამართვაში საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში..... დღეს ყველა აქებ-ადიდებს შიოს, ყველა გუნდრუკს უკმევს.....

მართლაც, არის თუ არა ღირსი შიო მღვიმელი ასეთის თუმცა დაგვიანებულის, მაგრამ მხურვალე მადლობისა და დაფასებისა? ჩვენი მოხსენების მიზანია სწორედ ამ კითხვას, შეძლებისამებრ პასუხი მისცეს.

რას აწვდის შიოს შემოქმედება ბავშვების გონებას? რითი ასაზრდოებს მათს გრძნობას? რითი

აკმაყოფილებს მათ ცნობისმოყვარეობას? რითი
თობს მათ ცქრიალა და ცელქ ბუნებას?

შიომ მშვენივრად იცის, თუ რა დიდი მნიშ-
ვნელობა აქვს ადამიანისათვის ბუნების მოვლენათა
და კანონების შესწავლას და გაგებას და ამისთვის
ის შეუდარებელის სიმარტივით უხსნის ბავშვებს
სხვადასხვა ბუნების მოვლენას, აგებინებს მათს
მნიშვნელობას და სარგებლობას ადამიანის ცხოვ-
რებისათვის. პოეტი ლამაზ სურათებით უხატავს ბა-
ვშვებს გაზაფხულს

„დიდებულს,
მართულს და მოკაზმულს,
გულამაყს, გულზვიადს,
ყვაფილებით შერაზმულს;“

და გაზაფხულზე მშვენივრად ამწვანებულს მთას და
ყვავილებით გადაფურქნულს ბარს; გულის გამხარე-
ბელს ტურფა. „გულ-მართალს და ღია“ იას: თვალწინ
გადაუშლის მათ საზოგადოდ საზაფხულო ბუნების
შეგრძობას, ყვავილთა ქორწილს და მეჯლისს. პოეტი
დარწმუნებულია და ამას ბავშვებსაც შთააგონებს,
რომ გაზაფხული განსაკუთრებით ბავშვების გულის
ვარდია, მათი სიხარულის უშრეტი წყაროა.

„ვის არ უყვარს, ნეტა, ეს დრო, — გატაცებით ამ-
ბობს პოეტი —

ვის არ შეტრფის გაზაფხულსა?

მთის და ბარას სულის ჩამდგმულს

ემაწვილეუის სიხარულსა!“ („ნაკ“, 1906. №3)

პოეტმა იცის, რომ ზამთარი განსაკუთრებით ბავშვებისათვის არის მოსაწყენი და საზიზღარი, რადგანაც მათ ძალაუნებურად ამ დროს უხდებათ სახლში ჯდომა და ესპობათ საშვალეობა უდარდელად და მხიარულად იხტუნაონ და ირბინონ „ია, ვარდი და სოსანი“ მოქარგულ „მომცინარე ხავერდოვან“ მინდორ-ველზე. ამისათვის ის ზამთრისაგან დანალვლიანებულ ცელქებს სიამოვნებით ახარებს, რომ

„მთებში დამდნარა ეინული,
 კალთებზე ორთქლი ავარდა;
 ახლა ხომ გჳერათ, ბაღდებო,
 ზამთარს რომ ჳანი გავარდა“ (ჳეჳე“, 1904, №3)

კარგი და სასარგებლოა ბავშვების გულის მოხიბლვა ბუნების სიმშვენეიერე-სიკეკლუციით, საამოა „ყვავილთა ქორწილით“ დატკბობა, მაგრამ არა ნაკლებ საჭიროა და მნიშვნელოვანი ბუნების მოვლენების ახსნა, გაგებინება მათი სარგებლობისა. სწორედ ამ მიზნით ჩვენი პოეტი ბუნების მოვლენათა სრულის განხორციელებით და გაადამიანებით ცდილობს ბავშვები დაინტერესოს ბუნების ცხოვრებით.

კერძოდ რომ გააგებინოს და აგრძობინოს მათ ღრუბლის და წვიმის მნიშვნელობა, პოეტი შემდეგს მხატვრულს ხერხს მიმართავს: ის აბაასებს ერთმანეთთან ზღვას და ღრუბელს:

ზღვა „— რას დაფრიალებ, ღრუბელო,
 ჳებში, რაგორც ეული;

დაეშვი, ჩემკენ წამოდი,
ხომ წვიმად ხარ ქცეული? —
ეუბნებოდა ზღვა დრუბელს
მშფოთვარე, დაუდგომელი,
დრუბელმა უთხრა: „რათა ხარ
გულხარბი, გაუძღომელი?“

—
ეველას რომ შესვკენ იზიდავ,
ეწვევი, იხატოებო,
განა მეც ამიუოდიებ
და მათებრ გამაგიოებო?

—
ისეც ბევრი გაქვს ხომ წყალი,
საშენოთ ღარ მცალია,
მე იმას მივეშგელები,
ვინც უფრო შესაბრალია.

—
ახა შესედე იმ ეანას,
რარიგად ჩახურებულა,
არც ერთ თავთავში მარცვადი
ჟერაც არ დასრულებულა.

—
სიმიინდსაც გადგეშკურები,
ხელახლად გავადანებ,
ხატრინის გულსაც ვახარებ,
მტრის ენას ავაყუანებ.“

უთხრა და ზღვასა გაშორდა,
 გასწია, გადაიარა,
 დასწვიმა მინდორ-ველებსა,

ზღვას არა მისცხებია-რა“ („ჯეჯ.“ 1897, №5).

როგორც ხედავთ, მგოსანს მიზნად აქვს შთა-
 აგონოს ბავშვებს, რომ ბუნებასა და ადამიანთა შო-
 რის არსებობს კავშირი, თანაგრძნობა, სიყვარული:
 შიო ამტკიცებს, რომ ადამიანს და ბუნებას ესმისთ
 ერთმანეთის ყოფა-მდგომარეობა, ლხინი და ქირი,
 სიყვარულ — ალერსი: რომ ყვავილ-ბალახებსაც ენატ-
 რებათ ადამიანის სამსახური, მათთან ყოფნა. ერთს
 ლექსში: „გოგოვ ქეთინო, მომხედე“ შიოს საუ-
 ცხოვოდ აქვს ასეთი შეხედულობა გამოხატული:

„თეთრი გვირილა იძახის:
 თქვენის მშობლების ღხენასა,
 არ გამომაკლათ შვილებით
 საერთო გულის ტკენასა.

კახა-წითელა უყარს
 გულით გვათაინებს ზენასა:
 მომწუვებთ, წამიდევითო,
 განა მე არ ვგრძნობ წუენასა?

ვარდა და იან ველს გვიწევს,
 ვეღარ უძლებენ თმენასა,
 სხვა უვაფილებიც მოუკლავს

კვნესას და ცრემლთა ღენასა“ („ნ.“ 913, №9).

ეს ადგილი შინაარსით, აზრ-იდეით და გარეგან
 ფორმა-გამოხატულებით და ლექსთა წყობითაც ძლი-

ერ მოგვაგონებს ვაჟა-ფშაველას „გველიქამიას“
გილს, სადაც დამწიფებული თავთავებ ეხვეწებიან
გრძნეულ მინდიას, არა მე მომკერ მალე, არა მეო. იგი-
ვე გაადამიანება უსულო საგნისა; იგივე ხერხი წერისა
და აზრთა გამოთქმისა; იგივე ხალხური ლექსთა-
წყობა, რაც ვაჟას „გველიქამიაშია“. თუმც ეს ასეა,
მაგრამ აქ მიბაძვასთან არა გვაქვს საქმე. შიოს ვაჟა-
ზე არა ნაკლებ ეხერხება ცხოველების, მცენარეების
და საზოგადოდ უსულდგმულო საგნების გასულ-
დგმულება-გაადამიანება. ამას ნათლად მოწმობს პო-
ეტის ბევრი ნაწარმოები.

აბა ვადავიკითხოთ მეორე მისი ლექსი „ნაძვე-
ბი“, სადაც საუცხოვოდ არის გაადამიანებული და
გაცხოველებული სახე უსულო საგნისა. დედა — ნაძვი
შვილებს ასე ეუბნება:

„ .... ქარი ჩვენ
გვიმდურის, გვიადურსებსო,
არც შტოს მოგვტყუავს, არც ტატსა
და არც შეგვირეკვს ფესვებსო.

—
მისი ზუზუნი — კონხა,
მის ქრთა — სიუკარუღია,
ჩვენი შტერი და ორგული
მხრთოდ წაღდი და ცუღია.“

—
არ გაუვლია დიდ ხანსა,
ვიღაც მოგვადგა ცუღითა

ქართული
ენების
ინსტიტუტი

და სუთივენი აგვკაფა
მან დიდის სიხარულითა.

ხმას ვერ ვიღებდით, დაჭრილებს
ნაკაფი მწარედ გვტკიოდა,
და ტანჯულს დედას სიმწარის
თვალებზე ცრემლი სდიოდა.

სახამდის წამოგვიღებდა,
დედის მკერდს მივეუუდებით
და ავად ვიხსენიებდით
ჩვენს მომჭრელს იქვე მრუდ-ებით.

უკანასკნელად მიგვიკრა
მაშინ და დედამ გულზედა
და კვნესით კონცხა დაგვიწყო

საბრალომ ეველას წულუღზედა. “ (ს. “1906, №1).

რა საუცხოვო განხორციელებაა უსულო საგ-
ნისა! რა წმინდა გრძნობით არის გამთბარი მოთ-
ხრობა! რა უბრალო ფერადებს და სიტყვებს ხმა-
რობს პოეტი საგნის ასე შეუდარებლად გასაადამი-
ანებლად! რა ჩვეულებრივი და ყოველდღიური შე-
დარება-ანალოგიით მიაღწია მხატვრულს მიზანს!
ამავე დროს რა სადად, ყველასათვის გასაგებად და
მისაწდომადაა აქ გატარებული შემდეგი ღრმა დედა-
აზრი: ადამიანს უნდა ებრალებოდეს, მას უნდა უყვარ-
დეს უსულო საგნებიც, რადგანაც მათშიაც არის

ქვემოთხსენიებული
საქმიანობის
ტკივილ

ცოცხალი ძალა, თავისებური სიცოცხლით
თავისებური გრძობა სიტკბო-სიამისა და
ტანჯვისა!

მთელი ტრაქტატი, პოპულიარულად დაწერი-
ლი პირველ-ხარისხოვან მეცნიერისაგან მცენარეების
თავისებურ სიცოცხლის შესახებ ისე ვერ გააგებია
ნებს, მით უმეტეს ვერ აგრძობინებს პატარა ბავ-
შვებს იმას, რასაც აგრძობინებს მათ ეს პატარა,
სადა ლექსი!

აი კიდევ პოეზიით აღსავსე ნიმუში ქომაგობა
სიყვარულისა:

„ ერთი შეხეთ ამ ფუნჩულას
ბაღახების ტკეზნელასა,
რა სიამით ეტანება
ამოფრენილ ჰეზელასა!

ვერ დაიჭერ, გაფრინდება,
ერმაო, ბროლ-მკერდ-გულანო,
ან რად გინდა მის ტევეობა,
შინ და-ძმანი ელიანო.“ („ნ.“ 1905, № 3).

თუ ყვავილი, ბალახი, ხე და მწერი ღირსია
ადამიანის სიბრალულის და სიყვარულისა, მით უფ-
რო მას უნდა ებრალეობდეს და უყვარდეს ისეთი
არსნი, რომელნიც სულდგმულნი არიან და რომლებ-
შიაც ღვივის, თუმცა სუსტად და შეუფნებლად,
აღლო სიცოცხლისა. ცნობილია, რომ პირუტყვ-
ფრინველშიაც ჩქეფს სიცოცხლის წყარო, იანიც

სტკებებიან ბუნების სხვადასხვა მოვლენით, უყვარსთ და ენატრებათ მზის სხივი; ისინიც სიამოვნებით ეგებებიან გაზაფხულს; მათაც იზიდავს „მადლიანი მიწის გული“; მათ გულსაც ახარებს მშობლიურ-ნათესავური გრძნობა და სიყვარული; მათაც ეზარებათ და სძულთ „დაღვრემილი ცა და ხმელი“ და „თოვლით დაფენილი ველი“; მათაც „გულს უწუხებთ და სულს უხუთავსთ ღამით უინვა, დღით თოვლ-ბუქი“; ისინიც იჩენენ ერთგულობას, პირნათლად ასრულებენ თავიანთ მოვალეობას და სხვა დასხვა.

ჩვენ აქ ნებას მივცემთ თავს უხვად ამოვკრიბოთ ის ძვირფასი მარგალიტი შიოს ლექსებიდან, რომლებიც გაშუქებულ-გამთბარი არიან ფრინველ-პირუტყვებისადმი სიბრაღულის, სიყვარულის და მადლობის ნაზი და ღრმა გრძნობით.

დასაკლავად განწირული პატარა ბატკანი შემდეგის თხოვნით მიმართავს ბავშვებს:

— „ რასაც თქვენ გულსა უძახით,
ჩემშიც იგივე გულია,
ჩემი ადდგამა-ბუნების
ადმდეგნი გაზაფხულია.

—
მაშ ნუღარ მისძობთ სინდონჯეს,
იმედსაც მოკლე დღიანსა,
გამიშვით მეცა ვუმზირო
ადდგამის დღესაც მზიანსა;

მეც მინდა მზეს ვუყურო,
მიწასუდ ვიარე¹ოდე,
მზე-მთვარის ჩასვლა-ამოსვლით
ვსიამოვნობდე, ვსტკბებოდე.

რა ვუყვით, რომ ვარ ჰირუტეგი
მუნჯი, უნდა ცხოველი,
ვინ იცის, იქნებ აღდგომას
მე უფრო სულით მოველი.

თქვენ რომ იღებავთ წითლად კვერცხს
და მხიარულობთ გულითა,
ულაღავეთ ერთი-ერთმანეთს
აღდგომას სიხარულითა,

განა მე მოკლებული ვარ
ამ სიხარულს და გრძნობას?
არა, ვფიცულად დედის მზეს
მეგობრობას და ძმობას!

ჩემი წითელი კვერცხია
ცა შედებილი წითლადა,
მწვანეზედ გადმოფრქვეული
მზისა სხივები უვითლადა“ („ნ.“ 1908 № 7).

ყინვა სიცივით შეწუხებული და ცხოველ-მყოფელი მზის სხივს დანატრულებული ჰელურა გულ-დამწვარი ჩივის:

„სქელ ბურუსით შემოსილა,
დაღვრემილა ცა და ველი,
წყალი ეინუსს გაუფინცრავს,
თოვლით დაფენილა ველი,

გულს გვიწუხებს, სულს გვიხუთავს
ღამით ეინვა, დღით-თოვლ-ბუქი,
უველაფერი მოგვენატრა,
დაგვიძვირდა მზისა შუქი.

სახლში ვერვის შევკვდილეთ,
ფრთებს გვიეინავს გარედ ქარი!..
არც საჭმელი, არც სასმელი,
არც მარცვალა საკენკარი.

ტუის პირებში ვერას ვბოვებთ,
რადგან ცივა, ძალზე ჭეინავს.
სიმშილით რომ კუჭი გვიწვის,
არცა გვღვინავს, არცა გვძინავს.

ზოგიერთმა ბაღღმა კარწინ
მარცვლით რომ ვერ მოგვიტყუა,
მალა საბძლის საუვავეში
გაგვიხლართა ცხენის ძუა.

და გულცივმა ზამთარივით,
მოგვიშალა იქაც ბინა,

აღდექით და მიუმართევით
მეწისქვილეს გუმბინწინა:

კარს შენ მაინც ნუ დაგვიპეტ,
შეგვიბრალე, მეწისქვილე!
მანამ თოვლი გაღვებოდეს,
ან გვიმოქმე, ან გვიშვილე.

ღმერთმან მისცეს მას დღეგრძელი:

შევეცოდეთ, შეგვიბრალა

და გულუხვად მან ხორბალი

ბუნარს იქით მოგვიშალა.“ (ნაკვ. “ 1893, № 1)

მაგრამ აი შედეგრი: აი საუცხოვო ნიმუში პო-
ეზიის ტკბილ და ნათელ შუქით გამთბარი და გა-
კაშკაშებული ლექსისა, რომელშიაც შიომ მიუ-
წდომელის, დიახ არ ვაზვიადებთ, მიუწდომელის
სიმარტივით და სისალით გამოხატა სიყვარული და
თან საყვედურით შეზავებული ღრმა გრძნობა-გან-
ცდა ფრინველ-პირუტყვთა და ადამიანთა ურთიერთ
შორის ნდობისა, ნათესავობისა და სიყვარულისა!

მერცხალი უსაყვედურებს ცელქ ბავშვს:

„მე ჰაწია მერცხალი ვარ,

მოჭიკჭიკე, მოაღერსე;

ნეტავი რა დაგიძავე,

ქვებს რომ შესვრი, ბიჭო სესე?!“

სიყვარულით, სისარულით

მთები, ზღვები გადმოვლანსე,

მანამ შენთან მოვიდოდი,
ერთხელაც არ დავიკვნესე.

შორით თვალებს გიკოცნიდი,
ცის ლაჟვარდში ვსრიალებდი,
ვჭიკჭიკობდი, შეკამკობდი,
სულ შენ შემოგტრიალებდი.

ცხრა მთა გზიდგან მომავალი
მოქანცული, მოღალული,
დაბლა-დაბლა ვეშვებოდი,
შენ გეძებდა ჩემი გული.

აი მოველ, დაგინახე,
გულში ია-ვარდი ვთესე,
ვჭიკჭიკობდი უფრო ტკბილად,
ხმები გავიუკეთესე.

გეფიცები და-ძმობასა,
მხოლოდ ახლა დავიკვნესე;
არ გრცხვენიათ, უმიზეზოდ

ქვებს რომ შესვრი, ბიჭო სესე?!“ („ნ.“, 1912 №6).

ნეტავ ვიცოდე, იქნება სადმე ისეთი ბავშვი,
რომელმაც ეს ლექსი წაიკითხოს და მერე კიდევ
ქვა ესროლოს, ან საზოგადოდ შეუბრალებლად
მოექცეს ჩიტს? მე მგონია, რომ რაც გინდა ბუნე-
ბრივად უგრძნობი გაუგებარი და სასტიკი გულის

ბავშვი იყოს, მაშინაც შეიძლება გული არ მოუღბოს, არ გაათბოს ის ამ საუცხოვო ნაზმა და გულში ჩამწლობელმა ლექსმა!

რა შეედრება ამ ლექსის სიძლიერეს, მის ჯადოსნურ შთაბეჭდილებას? მუდმივი დარიგება და მხილება, განუწყვეტელი ქადაგება და დიდება ოჯახში და სკოლაში ცხოველთა სიბრალულ-სიყვარულისა მეთათსედაც ვერ მიაღწევს იმ შედეგს, რა შედეგსაც აღწევს პატარა ლექსი ბავშვის გრძნობის განსპეტაკებასა და გათბობაში!

ან რომელ ჩვენთაგანს, დიდსაც არ აუთრთოლებს და არ აუჩუყებს გულს ეს საუცხოვო ჰიმნი და ადამიანური მოწოდება ცხოველთამდი სიბრალულისა და სიყვარულისა? ბედნიერი არის ის ყრმა, რომლის ნორჩს გულსაც ჩასწვდება ასეთი გამათბობელი სხივი სიყვარულისა, ბედნიერია ის მშობელიც, რომლის შვილებსაც განგებამ მოუვლინა შიოსთანა დაუფასებელი მასწავლებელ-დამრიგებელი!

საუცხოვოა აგრეთვე ლექსი „მილოცვა დიდდასთან“, რომელშიაც პოეტმა სიყვარულის ოჯახური ტკბილი მოგონება გააღრმავა და უფრო გაათბო პირუტყვთა ნაზი სიყვარულით. ოჯახს მოშორებული ბავშვი ეხვეწება თავის დიდდედას:

„არ დაიფიქო, დიდდედა,
ჩემი ქონორა ვარია,
ნიშა ხბო, ავი გაშერა
და კატა ევკლი-შარაა.

ხანდასხან დაშესაზმრება
მაგისი ტკბილი კრუტუნი,
ჰატარა კვიცის ხვისხინი
და დედა-ცხენის ფრუტუნი.

ფიცი, რომ შემდურებაან,
მაგრამ რა ჩემი ბრალა.

სხვებს მიეც დედოფლები,

მაგათთვის აღარ მცალა“. („ნ.“ 1904, დეკ.)

შიო მღვიმელი გასაგებ და მისაწდომ ენით
აცოდებს ბავშვებს „პაწია მაიმუნს“, რომელსაც „კა-
ციასათვის თავი შეეწირა,“ ქუჩა-ქუჩა დადის და სა-
ითკენაც უბრძანებდნენ, „გადახტოდა ყირა-ყირა.“
მაგრამ ეს „თავშეწირვა“ თურმე „უნებური“ იყო;
გულში კი მაიმუნი ყველას აგინებდა. რომ უფრო
გააძლიეროს შთაბეჭდილება პირუტყვის წვალებისა
თავისთავად სიბრალულის გამომწვევი, პოეტი თავის
პირითაც ამხილებს ადამიანის უგულოობას და გო-
ნებრივ სიბეცეს:

„გკითხვდობდი, რას ვუშეკრდი
მის გონიერ, ცოცხალ თვალებს:

„ეს რრფებს მხეცზე მხეცი
რად მტანჯავს და რად მაწვალებს?!

თუ ეს მისწონს და ახარებს
მის წადილს და გონებასს,
რადღ სდევნის ისე მწარედ
ბოჩკილსს, და მონობასს?!“

სკვდიანი, ნადვლიანი

გარდახტოდა, გადმოხტოდა

და ზატონი ბრუციანი

მის ვაჟებს ვერა გრძნობდა. („ნ.“ 1909, № 16)

თუმცა ეს პროტესტი, როგორც ხედავთ, მკე-
ქარე და მეხის მფრქველ სიტყვებით და ფრაზებით
არ არის გამოთქმული, თუმცა ის ჩვეულებრივ რი-
ხიანობას მოკლებულია, მაგრამ მაინც წარუშლელ
კვალს სტოვებს როგორც ბავშვების, ისე დიდების
გრძნობა-გონებაში. ამ ლექსის სიძლიერე მისი
ფორმის და გამოხატულობის სისაღე-სიმარტივეშია.
ორიოდე სიტყვით, ბავშვებისთვისაც გასაგებ და მისა-
წდომ სურათში, პოეტმა მთელი ზნეობრივი ფილო-
სოფია გარდაგვიშალა თვალწინ და ზოგადს, გან-
ყენებულს იდეას, ზნეობრივ სენტენციას ხორცი შე-
ასხა, ყველას დაგვიახლოვა, ყველასათვის მისაწდო-
მელი გახადა.

კიდევ ბევრი მშვენიერი, ღრმა აზრიანი და
გრძნობით აღსავსე ლექსები აქვს შიოს, სადაც ის
ბავშვებს აყვარებს ფრინველებს, ცხოველებს და
მცენარეებს; მაგრამ მათი შინაარსის დაახლოვებით
გადმოცემაც დიდს ადგილს დაიჭერდა. ამისთვის
ჩვენ აქ დანარჩენებზე მხოლოდ მივუთითებთ მკით-
ხველებს. ასეთია ლექსები. „შოშია და ბავშვები“
(„ნაკ.“ 1911, № 8); „მერცხალი და ბავშვები“
(„ჯგ.“ 1899, № 11); „თამაშობა“ („ნაკ.“ 1907,
№ 9); „ძალი“ („ჯგ.“ 1897, № 10); „ჩემი

სტუმრები“ („ნაკ.“ 1913, № 3); „ფისლა“ (1913, № 11); „ჩემი ციცა“ („ჯეჯ.“ 1899, № 3); „ასკილი და ია“ („ჯეჯ.“ 1894, № 2).

ამ ლექსებში აღწერილი და დახასიათებულია ბავშვების „სული და გული“, გაზაფხულის მოქიკ-ქიკე მარდი გზირი „ფრთა ცქვიტი, ალერსიანი“ და „ენა ჟღერტულა“ მერცხალი; „ლამაზი ჯიქან-მადლიანი და რძიანი“ ძროხა; ეშმაკი, „ჩიჩიას მოყვარული“ და თავგების მტერი—ფისუა; პატრონის ერთგული და მოყვარული ძაღლი მურია; „კარის წინ ხევი და დიდწყარო, ბალ-ბაღჩა ყვავილიანი“; შშვენერი და ლამაზი ვარდი, რომელსაც მარად დღე ბუღბუღი დაჰყეფს, ეტრფიალება, მის ეშხზე აჰყავს ცაში ხმა და მისგან გაიმსჭვალება“ და სხვა.

ჩვენ დავინახეთ, თუ როგორი ნაზი გრძნობით აუწერს და აყვარებს ბავშვებს შიო სხვადასხვა უსულო და სულიერს საგნებს, მაგრამ მაღალ თვისებებს მოკლებულ არსებებს. დავინახეთ ისიც, რომ პოეტი ამ არსებებშიაც აფასებს მათს თავისებურ ცხოვრებას და ბავშვებისაც მოუწოდებს მორიდებით, სულოგრძელად და ადამიანურად მოექცენ მათ. ამრიგად პოეტმა თვის საუცხოვო პოეზიის სხივით გააშუქა ბავშვთათვის ბნელი და საიდუმლოებით სავსე ბუნების ერთი კუნჭული და შიგ ჩაახედა მოსიყვარულე და დაინტერესებული თვალებით. მაგრამ შიო ამით როდი კმაყოფილდება: მას მიზნად აქვს ცოტ-

ცოტათი მიაღოს მთელი ბუნების კარი და თვალები ახილული და გრძნობაგანსპეტაკებული ბავშვები შეიყვანოს ამ მრავალფეროვანს სამყაროში.

ბოეტმა იცის, რომ მეცნიერული აღწერა სხვადასხვა ბუნების მოვლენისა განყენებულად, მსჯელობის ფორმით აღნიშვნა მათის დანიშნულებისა და სარგებლობა-მავნელობისა ბავშთათვის ისე არ არის მისაწდომი და გასაგები, როგორც მხატვრული სახეებით და სურათებით მათი ახსნა-განმარტება, შესწავლა. მიზანი დიდია და შიოც იკრებს მთელს თავის პოეტურ ნიქს და ძალას, რომ ბავშვებს შეაყვაროს, გააგებინოს, აუხსნას, განუმარტოს ის, რაც მისთვის ყველაზე უსაქიროესია — ბუნება, რომელთანაც ასე განუყრელად დაკავშირებულია მისი სიცოცხლე და არსებობა.

მეცნიერებიდგან ვიცით, რომ წყალი ერთი უმთავრესი ელემენტი ბუნებისა. საზოგადოდ წყალს, კერძოდ მდინარეებს, რუებს და ნაკადულებს დიდი მნიშვნელობა აქვს ბუნებაში. მათით ცოცხლობენ, სულდგმულობენ და კეკლუცობენ მთა-ბარი, მინდორ-ველი და ყვავილ-მცენარე; სხვათა შორის, ისინი აძლევენ ნაყოფიერებას, დოვლათს ყანას; ზრდიან ტყეებს... რომ ეს ასეა, ბევრმა დიდმაც არ იცის, შეიძლება ზოგიერთი „ნასწავლიც“ არ იყოს ამაში ჩახედული: და რა გასაკვირველია, რომ ამის შესახებ ბავშვს წარმოდგენაც არ ჰქონდეს. შიომ იკისრა, თავს იდო ლამაზად და თან გააგებდა აუ-

ხსნას პატარეებს წყლის ასეთი დანიშნულება და
სარგებლობა.

პატარა ნაკადული ბავშვებს ეუბნება:

„მინდა გადმოქცეთ სალამი
აშწვანებული მთებისა,
სალამი კლდეთა ჩანჩქრების
და გაშლილ ყვავილებისა.

—
თვით ყვავილების ტრემლი ვარ,
ცვარ-ნამად გამოწვეული,
ერთს კალანტში ჩამდგარი
დღეს ნაკადულად ქცეული.

—
იმ ყვავილების და ჩემი
ერთია წადილ-სურვილი —
გამხმარ ველ-მინდვრებს ვესხურა
და თქვენ მოგიკლათ წყურვილი.“ („ნაკ.“, 1904, ნაკვებ.).

იგივე აზრი უფრო მხატვრულად, უფრო ძლიერად შიოს გამოთქმული აქვს ლექსში: „წვიმა.“
ამოვწეროთ მთლად ეს იშვიათი ნიმუში პოეზიისა:

„მთლად გადიბუგა ქვეყანა,
მოსტდნენ სიძინდი, ყანები...
მინდორი, ველი, მთა, კორდი
მთლად დაემსგავსა ჩაღასა.

—
უბაღახობით სწუხს ყველა:
ფურს აღარა ჰგავს ფურია,

მინდორში წიწკნა არ არის,
სამშვიდთან კიდევ სწეურია,

. . . . .

აი იეფვა ცამ შედგრაღ,
დაჰქუნა, დაიგრიასა,
გაჰქრა-გამოჰქრა ტალ-კვესი
მთა — ბარი შეაზრიალა.

—

და წამოვიდა ყუყუნა
წვიმა ბროლისა წყლისა,
სულის ჩამდგმული გადამწვარ
გვადვიან მთა და ბარისა.

—

სიმინდმა ღერო აიღო,
გულს მოუფინა უანასა;
ისმუნენ წვიმის წკაპა-წკეუპს,
როგორც ტბილ მშობლის ნანასა.

—

კაცმა ცას მადლი შესწირა,
ფუტკარმა მორთო ბზუილი,
ხირუტყვთა შორის გაისმა
სიხარულისა ზმუილი.

—

შეწედა ურძეთ დარჩენილ
ხბოთა და ბატკანთ ბლაგილი,
კვლავ გადაღანდა ბაღასი,
ფუტკართ სათაფლე ყვავილი“. („ნ.“ 1907, №14).

ხომ მშვენიერია ეს ლექსი? ხომ ეტყობა
არაჩვეულებრივი სილაზათე, სილამაზე, აზრიანობა,
სურათი, თუმც უველასათვის ნაცნობი და ბევრჯერ
ნანახია, მაგრამ ხომ ხიბლავს ადამიანს თვისის გან-
საკუთრებულ სიმარტივით, მადლიანობით?

მაგრამ წარმოიდგინეთ, შიოს აქვს უმშვენიე-
რესი ლექსი, შექმნილი ამ აზრის გამოსახატავად.

ვგრძნობ, რომ დიდს ადგილს იკავებს გრძელი
მონაწერები; ვიცი, ბევრი ფიქრობს, გრძელს ამო-
ნაწერებს მაშინ მიმართავენ მიმოხილველნი, როდეს-
საც მათ მსჯელობა და სინტეზი უწყებს ძვირობა-
სო. ვინც გინდ რაც უნდა იფიქროს, ჩვენ მაინც
შიოს ნაწერების განხილვის დროს არ მოვერიდე-
ბით ასეთს დიდს ამონაწერებს, რადგანაც ჯერ ერ-
თი, მათი შინაარსის სინტეზი, მით უმეტეს მათი
შინაარსის ბლანგვი პროზით ღირსეულად გადმო-
ცემა შეუძლებელია და თანაც შეურაცხყოფელია და
მეორე-კი, — ვინ იტყვის გულახდილად, შიოს ნა-
წარმოები ყველა წამიკითხია, მათი შინაარსი მახ-
სოვს, მათი სიმშვენიერის შთაბეჭდილება არ წაშლი-
ლა ჩვენს მეხსიერებაში?! ამისთვის ჩვენ მოჯრი-
დებლად ვანვაგრძნობთ შიოს ლექსების ამოწერას:

„ხედავთ, ბაღდუბო, ანკარა
წყალს კვდიდან გადმომდინარსა?
ხან აღქაფებულს, მრისხანეს,
ხან დაწყნარებულს, მცინარსა?“

ხამორბის, ხამოკამკამებს
და სალამს აძლეუს სერებსა,
დაბლა დიმილით უმზერის
მწვანე კორდიან ველებსა.

მაწია, ქორთა უვაჟილებს
ხაუგლის, ჩაუდიანებს,
ზოგს ქორბრს გადაუვარცხნის,
ზოგის კალთაში იძინებს.

რომ ცოტათი მოსუქებულმა
შორი გზა კვალად განაგრძოს,
ახლა ეწვიოს სსვა კუთხეს
და ისიც გააღამაზოს.

როდესაც ცუარი და ნამა
ცისა ზედ დაემატება,
ის მაშინ მადლით ადესილი
გზას უფრო გაემატება.

მიდის და მიდის უღლეკლად,
მისჩქევს წინ, მიუხარია,
იქ ეტანება, სად უფრო
კორდები გადამწვარია.

რომ ცოცხალ-მკვდარს ესხუროს
მკურნალად მიესალმუნოს —

და მათი გამოცოცხლება

თავის გულის წილად არგუნოს.“ („ნაკ.“ 1908).

ბუნების ერთი საუკეთესო დამამშვენებელი და თან სასარგებლო საგანია ტყე. გარდა იმისა, რომ თავის საიდუმლოებით მოცული ხან მღუმარე, ხან მრისხანე სახით დიდს შთაბეჭდილებას სტოვებს ადამიანზე და პოეტური სიტკბოება-კმაყოფილებას განაცდევინებს, ტყე უმთავრესი შემნახველ-დამცველია იმ ბუნების მაცოცხლებელ ძალისა, რომელიც გადამწვარ-გადამხმარ ქვეყანას წყლის სახით ევლინება; ამასთან ის ყოველს სულდგმულს თვის ჭერს ქვეშ საჭირო დროს მოსვენებას ანიჭებს. ეს საჭიროა ბავშთაც იცო-დნენ და შიოც მხატვრულად უხსნის მას ტყის მნიშვნელობას:

„ძირს დაბლა სიცხის ლული სდგას,
აქ ნიაფი ჭჭრის გრილადა,
ტყე შწვანედ მოუელეულობს
მიდამოს დასაჩრდილადა.

აერილი რცხილის და მუხის
ელორტი ელორტს გადაჭხეკვია,
ისე ჩაჭკვრიან ერთმანეთს,
იტყვიით — და ძმასა სწეკვია.

მათ გრილ ჩეროს ქვეშ მწერები
დადიან, დაფრიალობენ,
-დაბზუილ-დაფუსფუსობენ,
ფოთიანლ-კაწიალობენ.“ (კეკ., „ 1899, №9)

საინტერესოა იმასაც გავეცნოთ, თუ როგორ უხსნის მხატვრულის ხერხით მგოსანი თვის ნორჩ მკითხველებს დღე და ღამის და წელიწადის სხვადასხვა მომენტებს. აი განთიადი, შიოსაგან აწერილი:

„გავხედე აღმოსავლეთსა —
ცისკარი ამოდიოდა,
მოკრთოდა, მოცემციმებდა,
ნაკვერჩხაღივით დგოდა.

ცა ზირს იხსნიდა აღისფრად,
მთვარე შორს გადადიოდა;
მოსეინობდა მზის თვალი, —

სიბნელეს სული სცვიოდა.“ („ნაკ.“ 1910, №1).

პოეტის სიტყვით, ჯადოსნურ სახეს იღებს ბუნება, როდესაც ასე „მტრედის ფრად ირაჟრაჟებს“, როდესაც „ნამისაგან დავერცხლილი ოდნავ მოსჩანს მთა და ველი.“ ეს ის მომენტია, როდესაც

„სოფელი ჯერ არ ხმაურობს,
თუშცა შეკრთა იქაც ძილი
და თვალების ფშვნეტით იძვრის

მიწის მუშა, შრამის შვილი.“ („ჯეჟ. 1903, №8-9).

ეს ის დროა, როდესაც

„ბნელი დილით იმოსება,
უკუნეთი სულისა დაფავს;
მზე მთის წვერზე შემოიჭრა,
დაბლა ხევში ნისლებს ჰკაფავს.

პინანსარი, მოცინარი,
 არემარეს ემოფერება,
 გულუხვი და მადლიანი
 სხივთა ფრქვევით ზედ აკვდება.

ძირს მიდამოც უხსნის მკერდსა,
 იკონებს და ეკონება,
 კეკლუცდება, ლამაზდება,

იწონებს და ეწონება.“ („ნაკ.“ 1913, №24)

პოეტმა კარგად იცის, რომ ბავშვებისთვის
 უსაყვარლესი წელაწადის ის დროა,

„როცა მზე შემოიმაღლებს,
 მთვარე კი დაბლა ტურდება,
 თოვლი და ეინჯა ფერს ჰკარგავს
 და დედამიწა ფუფდება.“

ე. ი. მშვენიერი, ლამაზი, კეკლუცი და საამო
 გაზაფხული. ბავშვები გულის ფანცქალით წამიწამს
 ელოდებიან თავის საყვარელ გაზაფხულის დადგომას
 და როცა კი ის დადგება,

„ცას სისხრულით წვდებიან,
 მღერაინ, მისახარებლად
 ერთმანეთს ეცილებიან.

„ახლა კი გაზაფხულდაო,“

გაიძახიან—სტებებიან.“ („ნაკ.“ 1910, №5)

მართლაც რომ საბუთიანია სიხარული და სი-

ამოვნება ბავშვებისა, რადგანაც გაზაფხული სწორედ
რომ წარმოადგინა სურათს წარმოადგენს:

„აზრილია, შთა და ვეღი
გაფოთლილა, გადაშლილა;
ცა კაშკაშებს, ცა ციალებს
ღურჯ-მოფეროდ, როგორც დილა.

ცხრათვალა მზე უხვად აფრქვევს
ცხოველ სხივებს დაბლა ბარად,
მდიდრის სახლს და დარიბის ქაღს
ეფინება თანაბარად.

უვაფილები სუნელობა
არეშარეს მოფენია
და მინდვრისკენ იწვევს ეველას
სააღეროდ ნაზი ია.

ცასა და მზეს უგალობენ
მტკივტიკე ფრინველები,
მათთან ერთად იმღერაან

მოზრდილნი და ქორთა ერშები.“ („ნაკ.“ 1907, — №8)

კეკლუც გაზაფხულზე ფოთოლთა შრიალით,
წყაროს ჩქრიალით, მწყერთა ქუკჭუკით დამტკბარს
ცელქ ბავშვებს მგოსანი არ უმაღავს, რომ ბუნების
და ადამიანის ცხოვრება დაუსრულებელი ღზინით
აღუვაფება-სიამით როდი არის აღსავსე.

როგორც ადამიანის, ისე ბუნების ცხოვრება-

შიაც არის თვისი ახალგაზდობა, სინორჩე, სიტურ-
ფე-სილაძაზე; აგრეთვე გაცვრცნა, დაქცნობა-დაუ-
ძღურება და ბოლოს მთლად ძალთა მილულვა, მო-
დუნება, სიკვდილი.

მშვენიერს, სიცოცხლით და სილაძაზით სავსე
გაზაფხულს და მდიდარს, ღვაფკაცებულს ზაფხულს,
პოეტის სიტყვით, მოსდევს ისეთი დრო, როდესაც
„მინდორი დაობლებულა, ყველაფერი მიყვითლე-
ბულა, მთებსაც შემოუხვევიათ ლეგა ღრუბლების
ჩალმები“ (ნაკ. 1909, №20); როდესაც ქარი სა-
სტიკად უბერავს და ადამიანები, სიცივისაგან შეწუ-
ხებულნი „შეშითა და კუნძ-ჯირკვებით ყველგან
კერას აჩალებენ.“ („ნაკ.“ 1912, №22);
ეს ის დროა, როდესაც

„ვენახები ჩაიკრიფა,
დასაწური დაიწურა.

მადლიანმა ღვინობისთვემ
კარი ტკბილად გაიხურა,
მზემ სხივები აიკრიფა,
მიწამ ნისლი დაიხურა.

შავს ნისლებში გახვეული
ტეე და ჭალა ჩაიბურა;
ცამ შუბლ-წარბი შეიჭმუნა
და სათოფლედ დაიბურა.

წული ჩადგა კალაპოტში,

როდიღა მხარული,

მერცხალი ფრთას აღარა სტეშს,

არ უგალობს მას ბუღბული.“ („ნაკ.“ 1909, №21).

აი „შემოდგომაც გაგვეპარა, არემარეს ნის-
ლი ბურავს და საცაა დედამიწა ზამთრის საბანს
დაიხურავს.“ დადგა ბავშვებისთვის საზარელი ზამ-
თარიც:

„დანადვლიანდა ქვეყანა,

ჩადრი მოისხა არემა,

მზემ დაგვიძვირა სხივები,

შემოიმაღლა მთვარემა.

—

ქარი ქრის, თაული ზედ მოსდევს,

უინვა გვისუსხავს ხელებსა;

ხეებთან ერთად ნამქერ ქვეშ

ჩასძინებია ველებსა.

—

„ვით მარმარილო შორს თეთრად

მოსჩანან მთისა თაგები

და უთესკრულს ჩამოსაწოლად

ველუელაობენ ზვავები.

—

ცაც ბურუსებით მოსილი

აღარ გაგვეურებს ღიმილთა,

შირს აღარ გვიბანს მინდვრებსა

ცივის ყუყუნა წვიმიითა.

სდუმს არემარე უველგანა,
 სოფელიც მუნჳად ქცეულა!
 კაღოს ზირს ძველი საბძელი
 თოვლის ქვეშ წამოქცეულა.

ზედ დასევიან ჩიტები,
 საკენკს ეძებენ, წვალობენ,
 ნისკარტით სცემენ ერთმანეთს
 და უგულვითა გალობენ.

ბოსლის კარიდამ ბაღლები
 ჩიტების გროვას სედავენ;
 უნდათ გამოსვლა გარეთა,
 მაგრამ კი ვერა ბედავენ.

იქავე ახლო კატა ძაღლს
 კრუტუნით ჩაჭხუტებისა
 და მათზე ვკერდზე საწინდე

ფთხილებსა ართავს ბებია. “ („ჭკუა“, 1892, №6).

ამონაწერი ნიმუშებიდგანაც ცხადად სჩანს, თუ
 რა გამოცდილი ოსტატია ბუნების მოვლენათა აღ-
 წერა-დასურათებაში ჩვენი მგოსანი! განსაკუთრე-
 ბული ღირსება და იშვიათი პოეტური ღირებუ-
 ლობა მღვიმელის ამ ლექსებისა იმაშია, რომ ყვე-
 ლასათვის გასაგები, ყველასათვის მისაწდომი, ყვე-
 ლასათვის ადვილად განსაცდელნი არიან.

შეადარეთ შიოს ეს ხორკშესხმული ლექსები

თანამედროვე ახალ მგოსნების ბრწყვიალა და
 ლაპა სიტყვებით მოკაჩმულ — შეზავებულ უსისხლ-
 ხორცო ლექსებს, რომლებშიაც სიტყვების რახა-
 რუხს, ფრაზათა გაელვარებას დაუჩრდილოავს, ჩაუ-
 კლავს სიცოცხლე სახისა, და თქვენ დაინახავთ, იგრ-
 ძნობთ, თუ რა განსხვავებაა ნამდვილს ჭეშმარიტს და
 ცრუ, ნაწვალვებ პოეტურ ნაწარმოებთა შორის...

ყველამ იცის, თუ რა დიდი მნიშვნელობა
 აქვს ბავშვების მგრძნობიარე გულისთვის, მათი სა-
 ლი გონებისათვის და ლალი წარმოდგენისათვის ბუ-
 ნების შესწავლას, მათ საიდუმლოების გამოცნობას;
 მათის მრავალ-ფეროვან და მრავალგვარ მოვლენათა
 დაკვირვებას, შეთვისებას, შეყვარებას. ცნობილია
 ისიც, რომ ბავშობაში, როდესაც ადამის შვილი
 უფრო უდარდელი, გულგახსნილი, მგრძნობიარე
 და ყოველივე სიმშვენის 'ღრმად შემთვისებე-
 ლია, — უფრო ადვილად, უფრო მჭიდროდ ეთვისება
 ბუნებას. ეს შიოსაც სხვებზე კარგად ესმის და მოუ-
 წოდებს კიდევ ნორჩს ბავშვებს დასტკბენ, ისიამოვ-
 ნონ ბუნებით, სანამ „ქვეყნის ჭირი და ცდუნება“
 არ მოუშხამავს მათ გულსა და გონებას.

„სანამ ურმა ხარ, დაეწაფე
 ღალი მთების ბუნებასა,
 თორემ რაღა გაეცნობი
 ქვეყნის ჭირს და ცდუნებას,

—
 მაშინ, მაშინ, ეჭ რადა ვსთქვა:
 დრო იქნება შეიცვალოს.

ნუ იფიქრებ ამაზედა,
მამაშენი გენაცვალს.

—
ეური უგდე ქართა ჭაღას,
ხეები რას ჭრიალებენ,
შიმინთ და შავარდნები
ცაში რადა ტრიალებენ?

—
დაუგვირდი, დაუფიქრდი
უვაფილების ენა ტკბილსა:
ნიაფთან რას ჩურჩულებენ —

სიუვარულს თუ სიძულვილსა? („ხაკ.“, 1914 №19).

არსებობს განსაკუთრებული მეცნიერება, რომელიც იკვლევს და იძიებს პირობების, ფრინველების, მწერების და სხვადასხვა არსთა და ქვემძრომთა აგებულობას, ფიზიოლოგიას, ზნე-ჩვეულებას, ხასიათს, ინსტიქტს. ამ მეცნიერებას შემოკლებით სკოლებშიაც ასწავლიან. რაც გინდ კარგად იყოს დაყენებული ეს საგანი სკოლებში, რაც გინდ ნიმუშებითაც სარგებლობდეს მისი მასწავლებელი, მაინც საგნის სწავლება არ გასცილდება განყენებულს და მშრალს გადმოცემა-შეთვისებას და თავის დღეში ვერ შეედრება პირადს გაცნობას და უშვამავლოდ შეთვისებას. ბავშვი ბევრ ცხოველს ეცნობა პატარაობითვე, როდესაც ის მათ ან მწყემსავს, ან ეთამაშება და უმეგობრდება თვის შესაქცევად. ამ პირობებში გაცნობა ცხოველისა, მისი

ზნე-ჩვეულების და ინსტიქტებისა გაცილებით
რო ნათელი და საფუძვლიანია, ვინემ წიგნებიდ-
გან ამონაკითხი და გაზეპირებული ცოდნა, და თუ
ეს პირადი დაკვირვება და ცოდნა, ცხოველების
თვისებების ბავშვებს ვინემ მხატვრულს სურათებ-
შიაც განუმეორა, გაუცხოველა, მაშინ ხომ სამუდა-
მოდ აღებეჭდებათ ხსოვნაში! კარგი საბავშვო მწე-
რალი თავისის მხატვრულის ლექსებით, რომლებ-
შიაც სურათებით აღწერილ-მოთხრობილია ცხო-
ველთა ცხოვრება და ზნე-ჩვეულება, გაცილებით
უფრო მეტს საზრდოს აძლევს ბავშვთა გონებას და
წარმოდგენას, ვინემ გულმოდგინე ბუნების მეტყვე-
ლების მასწავლებელი თვისი მშრალი გადმოცემით.

ბედნიერები არიან ქართველი ბავშვები, რადგა-
ნაც მათ ჰყავთ საუცხოვო მხატვარი-მასწავლებელი,
რომლის მადლიანი კალამი შეუდარებელ სურათებს
ჰქმნის პირუტყვ-ფრინველთა ცხოვრებიდან და მით
ბავშვებს უადვილებს ქვეყნიერების გაცნობას. და-
ვაკვირდეთ შიოს ხერხს, მის ოსტატობას სხვადასხვა
არსთა დახასიათება-გაცნობაში. ავილოთ მაგალითად
ეშმაკი, მაცდური, მაგრამ ჭკვიანი, მელა. ბევრი
გაუგონიათ ბავშვებს ამ თვალთმაქცი და გაიძვერა
პირუტყვის შესახებ; ბევრჯერ უნახავთ მათ თვალით
მისგან აწიოკებული საქათმე; ბევრი მის წყევლა-
კრულვა სმენიათ დედა-ბებიასაგან. ბავშვები ყოველ-
თვის დიდის ხალისით და სიამოვნებით ისმენენ მო-
თხრობას მელას ოინბაზობის შესახებ. თუ ასეთი

ჩვეულებრივი მოთხოვნაც ბავშვებს აამებს და აინტერესებს, პოეტურ სურათში აღწერილი მელას ოინები ხომ მთლად გაიტაცებს მათ და გაამდიდრებს მათ წარმოდგენას?!

შიოს დახასიათებით აი როგორია მელია:

„საით მიდიხარ, რას ეძებ,
რას დაწანწალებს მელია?
მუცელი ფერდზე შიგეკვრო, —
საჭმელი შემოგელია?!

აღბათ დაბლიდგან მოგესმა
მამლაყინწების უივილი!
კბილები აგეკაწკაწდა,
აგიტულა მუცლის ტკივილი?

და ჩუმად მოიხარები
კუდს მალაჟ, ნაბავ თვალებსა,
რომ დედლებს წამოეხარო
და ასტდე ძაღლთა ბრჭყალებსა.

„მოიგდო ზურგზე საწუალი,
ტეისაკენ გაარბენინო;
კბილები ეელში ჩასჭიდო,
სული არ მოათქმევიინო.

ხელი არ ახლო მისამარ
აქ ჩემი უვინჩილ-მამალსა,

თორემ არც შენთვის დავზოგავ
ერთ სროლას ტყვია-წამალსა.

არც კი გრცხვენია, რომ მუდამ
ქურდულად დაიხარები,
აღარსად ქანდარა გრჩება,
არც სად საქათმის კარები!

თუ ვაჟკაცი ხარ, სოფელში
თამამად შეხვალ დილითა,
დაგესევიან ქოფები,
ისე გაგხდიან კბილითა,

რომ ვაი-დედას იძახდე,
თავსა და ბედსა ჩიოდე,
გზა აღარსაით არ გქონდეს,

სულ ჭკობივითა ჰკიოდე.“ („ჯეჟ.“ 1897, №9).

შიოს რამოდენიმე ლექსში აქვს გადაუქარბე-
ბელ-გაუზვიადებელი აღწერა მელიის ზნე-ჩვეულები-
სა. აი ნამდვილი ნაცნობი, მაგრამ ორიგინალურად
გაშუქებული მისი ფსიქოლოგია; აი ირონია - და-
ცინვის კილოთი მხილება და დაგმობა მელიის გაი-
ძვერობა-დაუნდობლობისა.

ეს ლექსები, ართობს რა ბავშვებს, იმავე დროს
ბევრს ცოდნასაც აძლევს ამ მხეცის შესახებ, რო-
მელიც, როგორც ხალისიანად შეთვისებული, სა-
მუდამოდ დარჩება მათ ხსოვნაში. ან და დავაკვირ-

ქართული
ნაციონალური
ბიბლიოთეკა

ღეთ „მოცანცალე“ კურდღელს, ამ „კომბოსტოს და
მწვანე კუტი-ლობის მტერს“:

„კურდღელი მოცანცალებს
ეურთა წკაპი-წკუპითა,
ვენახისკენ მიძვრება
ფეს-აკრეფით, სკუპითა.

—
მწვანე კუტი-ლობი
სულ მთლად გაატიალა,
„ივანიკას აქვს

მთმინების ფიალა.“ („ნაკ“ 1911 წ. №20).

ამ ლექსში ორიოდე ხაზის მოსმით მგოსანმა
გადაუშალა ბავშვებს კურდღლის ზნე და ხასიათი,
გაცნო მის ფიზიკურ აგებულობასაც და ამასთან
აგრძნობინა, თუ რა ზარალი შეუძლია კურდღელ-
მა მიაყენოს ადამიანს. და ეს მან მოახერხა ორი-
ოდე სიტყვით, სადა ფრაზათა გარმონიულად შეწყ-
ყობით.

მეორე ლექსში მგოსანი აცნობს ბავშვებს კურ-
დღლის ერთს იშვიათს ფიზიოლოგიურს თვისებას,
იმას, რომ ბაჭიას დედა ძუძუს აწოვებს მხოლოდ
სამ ღღეს და ლამეს. ბაჭია ჩივის:

„ვინა სთქვა, ბედნიერი ვარ,
ვინ შემომნატრის ამას?
განა მადლი აქვს ჩემს ყოფნას,
ამ ჩემს სმას და ჭამას?

რაც დავიბადე, არ ვიცი
ერთი დღე სიხარულსა,
ეურდატქვეტილი დაფქვრები,
კანკალი მახლავს მუხლასა.

ტკბილი რძე, ტკბილი ძუძუთი
სამ დღეს მაწოვს მსოფლდა,
მერე გაკარდა, წავიდა,
თითქოს არაფინ ჰყოფლდა.

ოჰ, დედა, ნეტა გიცნობდე,
შეგხედო აღმაცურადა,
ან გკითხო: ვისთან გამიშვი

შვილობილად და გერადა?“ („ნაკ.“ 1912 №21).

თავისთავად ნაზ გრძნობით გამთბარს პოეტურს სურათში, რომელიც ბავშვებს აღუძრავს ყრმობის ტკბილ გრძნობას და ნეტარ მოგონებას, პოეტი მართალს და საინტერესო კოდნასაც აწვდის ბავშვების გონებას. ასე შეუმჩნევლად, ძალდაუტანებლად, ბუნებრივად შიო ასაზრდოებს ბავშვების გონებას სხვადასხვა საღი კოდნით. ეს კი უმთავრესი მიზანია ყოველ ნიჭიერი საბავშვო მწერლისა.

ლექსში „ფისუა და მამლაყინწა“ მგოსანს აქვს დასახული სასაცილო, გასართობი, მაგრამ თან ფისუს ეშმაკობა-ოინბაზობის საუცხოვოდ გამომხატველი, მისი ზნე-ხასიათის მაჩვენებელი სურათი: ქათამთ კრებას ნელ-ნელა მიეპარა კუდის ქნევით

თვალკრუტუნა ფისუა; უცბად იკუმშა და გზად
ვლო ქათამთა გუნდში. ყველას — დიდს, პატარას,
მამალს, დედალს — თავ-გზა აერია. დაფთხა, დაშინ-
და ქათამთ გროვა.

„ზოგს ეივდი აუვარდა,
ზოგი უშნოდ კაკანებდა,
ზოგი კიდევ გულ-წასული
ძლივს. ძლივობით ქაქანებდა.

ფისუა კი იცინოდა,
კუჭკუჭებდა ჩუმად გულში,
ერთხელ კიდევ აზირებდა

გადასტომას მათ ფერხულში“. („ნაკ“, 1907, №4).

ციცუნია ცელქია, როგორც თვით ბავშვები;
დახტის, ხტუნაობს ისე, როგორც ისარი; აჯავრებს
და აყვირებს მოხუც ბებიას, როგორც დაუდგრო-
მელი შვილიშვილები; ის ხან

„გაიტაცებს წინდას გარგაღს,
გააკორებს, გავარდება,
არა ხადღლობს, თუ ბეზა

უუვირის და უჯავრდება.“ („ნაკ.“ 1915, №13).

სიცელქესთან ციცუნიას ეშმაკობაც არ აკლია;
დიდის სიფრთხილით და თან მოხერხებით ებრძვის
თავის მტერ-მუხანათებს და პოულობს თავისთვის
და შვილებისთვის საზრდოს. სწორედ დახელოვნე-
ბული ოსტატია ციცუნია არსებობისათვის ბრძო-
ლაში: იშვიათი თავგი გაუსხლტება მის კლანკებს.

ჩვეულებრივ, შეამჩნევს რა თავგუნას, ციციუნას, მოიძინარებს, თვალებს დახუჭავს და დაიწყებს ტკბილად ფშვინვას, მაგრამ ისე კი, რომ მსხვრებლს მაინც ხედავს. ასე სულგანაბული, გატვრინული უცდის თავის მსხვრებლს და ბოლოს უსათუოდ ჩაიგდება ხელში. („ჯეჯ. 1892, № 1).

რასაკვირველია, ციციუნას თვის სარგებლობა აქვს მხედველობაში, როდესაც ასე შეუბრალებლად სდევნის „წრუწუნა“ თავგუნებს, მაგრამ თავგების ასეთ დევნას ადამიანისათვის, მისი ოჯახისათვის დიდი სარგებლობა მოაქვს. უკატო ოჯახში თავგების თარეშობას და თავგასულობას საზღვარი არა აქვს: ვერსად გადუშალავს დიასახლისს ტკბილეულბა, საჭმელი და სხვადასხვა მარცვლეულობა. ხშირად, როდესაც ფისუასი არ ეშინიან, თავგი მაგიდის თავზე მოექცევა. „ყველაფერს კბილსა დაადგამს, გულს არ დაუკლებს საჭმელსა, ტკბილეულობას მიირთმევს, მხოლოდ ხელს არ ახლებს სასმელსა.“ გამოძდება, გამოიფერდება თვითონ და მერე შვილებისაკენ გასწევს „კაქლებითა და თხილითა.“

თავგუნა დღიური საზრდოს შოვნით როდის კმაყოფილდება: ის ზამთრისათვის წინდახედულად ემზადება. ამისათვის მას, როგორც ბევრ სხვა უღარდელს ცხოველს, ზამთრის მოსვლა როდილა ესხვაფერება, რადგანაც

„თვალ ვიწრო და გუჯით ხარბმა
ადრე მოიყვებაფერა.“

სხვის ნაშრომა ავაზაკმა
სორაქებში მალვით ზიდა,
ბეკრი უანა გააფუჭა,
ბეკრი ცოდო აიკიდა.

—
განა მარტო ხორბაღი აქვს,

უღაგია ბლამად თხილი,...

არც კაკაღი ღაიწუნა.“ („ნაკ.“ 1912, №22).

მოყვანილი მაგალითებიც მართლად მოწმობენ, რომ პოეტს ზედმიწევნით შეუგნია ის, თუ რანაირი ფორმით და რა სახით მიაწოდოს ბავშვებს საჭირო, სასარგებლო და საინტერესო ცოდნა ბუნებისმეტყველებიდან. ნაცვლად მშრალი, მოსაწყენი და ძნელად შესათვისებელი განყენებულ თვისებათა ჩამოთვლა-აღწერისა, შიო აწვდის მათს გონებას ცოცხალს და გამახალისებელ სურათებს ცხოვრებიდან.

რასაკვირველია, პოეტს მიზნად ის კი არა აქვს, რომ ბავშვებს მიაწოდოს გალექსილ-გარითმული მთელი კურსი ბუნების-მეტყველებისა, ე. ი. გააცნოს სისტემატიურად ყველა ცხოველთა ფიზიოლოგია და ზნეხასიათი. არა, პოეტი მოწადინებულა, მიაწოდოს ბავშვებს მშვენიერ ფორმაში გახვეული, ადვილად გასაგები, საინტერესო და სასარგებლო საკითხი; ამ მიზნისათვის არაკს თავის ლექსებისათვის იღებს იმ ცხოველთა ცხოვრებიდან, რომლების ზნე-ჩვეულებას და ხასიათს ბავშვები კარგად იცნობენ.

მღვიმელს თავის ლექსებში გამოყავს გან კარგად ცნობილი ციკუნია, ფისუა, მელა, თაგვუნა, კურდღელი, ბაქია, ბატკანი, ძაღლი, ძროხა, ცხენი, მამლაყინწა და სხვა. საგანთა და ცხოველთა არჩევაში აშკარად გამოჩანს მგოსნის დიდად განვითარებული პედაგოგიური აზრობა; მას სასტიკად დატული აქვს ლექსებში საღ პედაგოგიის ერთი ძირითადი მოთხოვნა — მიაწოდოს ბავშვებს ის, რაც მათ აინტერესებთ, პირველყოვლისა გააცნოს და აუხსნას ის, რასაც ისინი წინდაწინვე იცნობენ.

შეიძლება ვინმემ სთქვას, რომ ის განყოფილება ბუნების-მეტყველებისა, რომელიც შიოს მუხას საგნად აუღია, ვიწროა, ღარიბია, მაშასადამე, შიოს პოეზია ამ მხრივ ვერ დააკმაყოფილებს ბავშვების ცნობისმოყვარეობასო.

ნუ დაგვავიწყდება, ბატონებო, რომ მგოსანი ბუნების-მეტყველების ოფიციალური მასწავლებელი როდია; მას მიზნად სრულებით არა აქვს, მიაწოდოს ბავშვებს რაც შეიძლება მეტი ცოდნა ან სისტემატიურად გაიაროს კურსი ბუნების-მეტყველებისა.

საბავშვო მწერლის მოვალეობა პირნათლად აღსრულებულად ჩაითვლება მაშინაც კი, თუ მან გაუადვილა, შეაყვარა, გააშუქა რამოდენიმე მოვლენა, ან ფაქტი იმ მასალიდან, რომელსაც ბავშვებს აწვდიან ოფიციალური პედაგოგები.

ადამიანს დიდი კავშირი აქვს დედამიწასთან. მიწა „დედა“ ჩვენთვის: ის გვასაზრდოებს, გვკვებავს თავის ნაყოფიერებით, გვატკობს, გვასიამოვნებს თავისი მშვენიერი მორთულობით და მოკაზმულობით, ადამიანი გრძნობს და ცხადად ხედავს ასეთს მკიდრო კავშირს მიწასთან. ასეთი მკიდრო კავშირი ადამიანის და დედამიწის შორის სუფევს უმთავრესად სოფელში და ხორციელდება სოფლიურ მუყაით მუშაობასა და დედა-მიწის სიუხვეში. უდედამიწოდ კაცობრიობა ვერ იცხოვრებს. ბუნებას და სოფელს ხელოვნურად მოშორებული და ქალაქის ცივს, მტვერიანს და მკვარტლიან კედლებში მომწყვდეული ადამიანი ღრმად გრძნობს მათთან კავშირის გაწყვეტის სიმწკაცვეს; პირველ შეძლებისთანავე იგი ცდილობს, დროებით მაინც, რამოდენიმე თვით ან კვირით, განაახლოს შეწყვეტილი კავშირი, იგემოს და შეიტკობს ბუნების, კერძოდ სოფლის —სიამოვნება; დაუბრუნდეს ტყეს, მინდორს, გაგორდეს მწვანე მოღზე, დაიტკობს სმენა ჩიტების სიმღერა-ერიამულით, ისუნთქოს წმინდა, მოუშხაშავ ჰაერით.

ბუნებას დაშორებულს ადამიანს ძაგდება, ყიჭდება ქალაქის ხელოვნურად მოწყობილი სიტკობს და სიამეს მოკლებული, უზრუნველ-ყოფილი, მაძლარი ცხოვრება; მას ენატრება თვალუწვდენელი სივრცე მინდვრებისა, ხეებით დარაზმულ-ჩახლართული, შავად და მრისხანედ გამომზირალი ტყე. ნაპირებ-ამწვანებული, ხეების ზოლებით გარშემო-

ვლებული ლალი მზინარე, ცქრიალა, ბალაღანი, მოჩურჩულე კამკამა წყარო; მას ენატრება შეუბო-
ქველ-შეუკვრელი სივრცე, თავისუფლება, ბუნე-
ბრივობა, სიუხვე სილაღე. და როდესაც ეს ნატვრა,
ეს ბუნებრივი სურვილი ადამიანს არა აქვს დაკმა-
ყოფილებული ან იშვიათად იკმაყოფილებს მათ,
მაშინ იგი უმადურია ცხოვრებისა და რაღაც გამო-
ურკვეველ მოწყენას და მოღუნებას გრძნობს. ბუ-
ნებასთან და მის მოვლენებთან პირად კავშირს და
განწყობილებას მოკლებული ადამიანი, როდესაც
მას ვერ ძალუძს დედის წიაღს დაუბრუნდეს, მისი
მადლიანი ძუძუთი ისაზრდოვოს, იგი იკმაყოფილებს
თანდაყოლილ მოთხოვნილებას ისეთის ნაწარმო-
ების კითხვით, რომელშიაც მოთხოვნილ-აწერი-
ლია ბუნების ძალთა სილაღე, მათი სილამაზე,
მათი უხვობა და ცხოველმყოფელი ძალა, ასეთს ბუნე-
ბრივ მოთხოვნილებას აკმაყოფილებენ ის მწერალნი,
რომელნიც მხატვრულად ასურათებენ უბრალო, ყო-
ველ-დღიურ და ჩვეულებრივს ცხოვრების მოვლე-
ნებს, რომელნიც ასწერენ ბუნებას, სოფლის მუშაო-
ბას, დროსგატარებას, ჭირ-ვარაშს და სხვ.

თუ წყურვილი ბუნების წიაღში დაბრუნებისა,
მასთან დაახლოვებისა ცხოვრებაში ჩათრეულ, სხვა-
დასხვა მოვალეობით დატვირთულ, პატივმოყვარე-
ობით და ვერცხლმოყვარეობით ხშირად დაბრმავე-
ბულ-გაქვავებულ დიდ ადამიანშიაც ასე მწვავე და
მძლავრია, მაშინ ხომ ადვილი წარმოსადგენია, რა

ძლიერი იქნება იგივე წყურვილი სიცოცხლით და მოძრაობით აღსავსე ბავშვის გაურყვნელ არსებაში?!

განა ჩვენ, დიდებს, შეგვიძლიან ისე შეუსისხლ-ხორცდეთ, ისე შეუკავშირდეთ სოფელს და სოფლის ცხოვრებას, ისეთის გრძნობიერი სიმებით გადავებათ დედამიწას და მის წიაღს, როგორც ეს შეუძლია გულჯბრყვილო და ბუნება-დაუმახინჯებელ ბავშვს? განა ჩვენ შეგვიძლიან ისე უანგაროდ დავსტკბეთ „ოქროსფრად აპრილებულ“ ყანით, სიმძიმით დაძლეული და მტევნებით მიწის მკოცნელი ვაზით, პურის ძნებით გატენილი და „შემოკვერცხილ“ კალოთი, როგორც ეს ბავშვებს შეუძლიან?

ექვს გარეშეა, რომ მუშების და საზოგადოდ დიდების ბუნებით და სოფლით სიხარულ-დატკბობას თან ახლავს ანგარიში და ამავე ხასიათის სიამოვნება. ბავშვების დატკბობა კი წმინდა ესთეთიური და უანგაროა, ამ დატკბობას იშვიათად დაჩრდილავს „სოფლის წაღმა მოსული სიკეთის უკულმა დატრი-ალება“, ესე იგი მოუსავლობა და სხვადასხვა მიზეზით გამოწვეული სოფლის განადგურება.

ჩვენს პოეტს კარგად აქვს გათვალასწინებული ეს ბუნებრივი ალლო და მისწრაფება ბავშვებისა და ცდილობს კიდევცა პოეზიის საშუალებით ჯეროვანად დაუკმაყოფილოს მათ ეს ბუნებრივი მოთხოვნილება.

ამ მიზანს ემსახურებიან შიოს შემდეგი ლექსები: „ყანა“, „საახალწლო ნატვრა თანდილასი“, „მკაში“, „შემოდგომა“ („ნაკ.“ 1909 №20). „შემო-

დგომა“ („ნაკ.“ 1911, №21), „სამი სურათი,“
ნიას ჩივილი“ და სხვა.

პური მოსულა. ენა ფიცხობს, პრიალდება,
დროა მოიმკას, თორემ აგვიანდება, მერე რა პური?
სულ არ ურევია ჭვავი, სიმძიმისაგან მიწას კოცნის.
ამისთანა მოსავლის წახდენა საცოდავობაა, დიდად
დასაგმობია. ამას ხედავს უფროსი მუშა და იწვევს
სხვებს, დროით შეუდგნენ მკას?!

„გასწი, ბიჭო, გაეტიე,
დღეს ნამგალი ფხიანდება;
გამოუსვი ხელეურსა,
თორემ დაგვიგვიანდება.“

მზემ სხივები გასკეცა,
ენა ფიცხობს, პრიალდება;
შიგ ჩაიწვიის მოსავალი,
სარჩო გაგვიტიალდება.

აბა, მეძნევე, გენაწვალე,
არ დაზოგო მუხლის თავი,
მავრად შეკარ და შებოჭე
საღეწი და დასაფქვავი.

დაგელტოცოს, ენავე, შადლი,
სულ არ გირევია ჭვავი,
სიმძიმისგან მიწას ჭკოცნი,
მტრისაგ კი ხარ სხანხავი.

ბიჭო, ჩქარა, ხელეური,
ბიჭო, ჩქარა, სველი ულო,
თორემ დადგა შეძნეური,
შე ზარმაცო, შე არგულა.

ეგრე, ეგრე, შესვეურო,
გასჭერ უნა, გადაუელე,
შემოსდასე „ჰოაზუნა“,
შენთან სხვებიც გახველე.

თავში ახვალ, თუ ბოლოში,
აიძართე, ჩაახველე,
ცხელი ოფლი მოიწმინდე,
უელი ღვინით ჩაისველე,

ჩამორჩენილს უთხარ მკვასედ:
ჩამოდექი, სიემე-მქრალა,
დღეს შენ ღვინო არ გირგება,
მარტო წყალი უნდა სცალო.

გასწი, ბიჭო, გაეტიე,
თორემ ძალზე გვიანდება,
თუ დროზე არ მივეშველეთ,
უნა ჩამარცვლიანდება.“ („ნაკ.“ 1913, № 11).

სოფლელ ბავშვისათვის ამ ლექსებში აწერილი სურათი კარგად ნაცნობია. მათ ბევრჯერ უნახავთ ოფლში გაწურული მუშები და გაუგონიათ მათი

მადლიანი „ჰოპუნა.“ პოეტი ამისთანა ბედნიერებას
ქბოლოდ გაუცხოველებს თვის საუცხოვო ლექსებით
გადავიწყებულ სურათებს და ერთხელ განცდილ
სიამოვნებას ხელახლად აგრძნობინებს.

ქალაქელ ბავშვებისთვის-კი, რომელთათვის სო-
ფელი და სოფლოური მუშაობა და სიამოვნება
უცნობია, ეს სურათი, როგორც ახალი და უცნო-
ბი, ბავშვების წარმოდგენაში შეიტანს ახალ სასი-
ამოვნო და საინტერესო შთაბეჭდილობას. ისინი ამ
ლექსების ზედგავლენით რამოდენიმედ მაინც წარმო-
იდგენენ იმას, თუ ვინ და როგორ უმზადებს ქვე-
ყანას არსობისათვის საჭირო პურს, ვისი ოფლით
და გარჯით იკვებება მთელი ქვეყანა.

შიო მღვიმელი მოუთხრობს ბავშვებს, თუ რა
წვა-დაგვით და მძიმე შრომით მოჰყავს მუშა გლეხს
ქვეყნის სარჩო, თუ როგორ ბევრჯერ უნაყოფოდ
ჩაუვლის ხოლმე საწყალს შრომის-შვილს გარჯა-მუ-
შაობა და შეუბრალებელი და უგრძნობი სტიქიონი
გაუტიალებს მთელი წლისნაამაგარს. სეტყვა, სიციხე,
წვიმა, ქარი ბევრჯერ უოხრებს „შვილივით გა,
ზდილს“ ჯეჯილს და ვენახს. თავის მოთხრობით პო-
ეტს სურს აგრძნობინოს ნორჩს ბავშვებს სიმწვავე
და სიმძიმე მუშის ცხოვრებისა, მისი უბედობა, მი-
სი უიღბლობა

ნათხოვარის თესლით დაიმუშავა გლეხმა ყანა.
ყანაში თავდაპირველად „დატრიალდა ღვთის თვა-
ლი.“ მაგრამ ხანმოკლე გამოდგა მუშის ბედნიე-

რება: მავნე სტიქიონმა მას ხელიდან
თითქმის მოსული სარჩო... მივისმინოთ გაუბედუ-
რებული გლეხის ჩივილი:

„ჭკვილი დამითავთავდა,
მეტის სიმძიმით წვებოდა;
ისე დაბრწა მზის გულმა,
მტერსაც კი ეამებოდა.

ვიფიქრე, ახლა დავხვდები
გულუხვად ღარიბს, მშვიერსა,
ქედს არ მოვუხრი სიყალბით
გასისინებულ ძლიერსა.

მაგრამ სურვილი, წადილი
ხელიდან გამისრიალდა:
წაღმა მოსული სიკეთე
უკულმა დამიტრიალდა.

სეტყვა მოვიდა, დამიკრა
შეუბრალებლად ყანასა,
მტერიც არ გამაწონავდა
მე გულში ასე დანასა!

ჭკვილო, ეხად ქცეულო,
სიამით შემოგტქეროდი,
თავს ვიწონებდი შენითა
და გულში ტკბილად ვმდებოდი.

მაგრამ შენს დახვეწებას
 ბედმა რომ აღარ მაცალა!
 ჩაგრეგვა მწარე გრიგალმა
 და შენ უწყალოდ დამტარა.

აი დღეს ვხედავ, ბუნებას
 ერთ-გაშლით ფერი იცვალა,
 გუღმა იკმარა საგრძნობლად,
 რაც აქამდისინ იწვალა.

თბილ მზის სხივებთან ხალისით
 ვიკრებ სულ ახალ ძალასა,
 ხორბალს დავსთესავ, მოვიუვან,

ქონორა ჯეჯილა-უხანას. “ („ჯეჯ.“ 1904, „ლაზ. ჩივილი“).

შეუბრალებელი სტიქიური მავნე მოვლენების
 გარდა საბრალო მიწის-მუშას კიდევ სხვა ბევრი
 მტერი ჰყავს. თავი რა არის, ისიც ხშირად უსახ-
 სროდ სტოვებს მუშაკს, უკულმა ატრიალებს მისი
 დოვლათის ბორბალს.

ყური დავუგდოთ ნინოს ჩივილსაც:

თავგებო შემოგვეჩვივენ,
 ზიდეც და ზიდეც ხორბალი:
 უკულმა დაატრიალეს
 ჩემი დოვლათის ბორბალი.

თავგებობის თინობაზე
 მეზობლებიცა ჩიოდნენ,

მაგრამ ვერავის გაეგო,
საიდან შემოდიდნენ.

ჭირმაც წაიღოს ფისუა,
ხატინ გაუწერეს, ღმერთიცა,
ისე განავსდა ტიალი,
ვერ დაჭირა ერთიცა.

აი რა უთხრა ჩემთავად
მე იმასთანა კატასა,
რომელიც მარტო ძესვების
ჭამაში იხენს მადსს! („ნაკ.“ 1909, №9).

გლეხი მხოლოდ მაშინაა ბედნიერი, როდესაც
ბუნება უხვობს და მოსავალი კარგი მოვიდა. ამ
შემთხვევაში რაც გაზაფხულზე და ზაფხულში მუ-
შამ შრომა დახარჯა და ოფლი დაღვარა, ნაყოფს
იღებს, სარგებლიანობს, დოვლათიანდება. სოფელში
გაჩაღებულია მხიარული და იმედიანი მუშაობა.

„ქვევრები ირეცხება,
მზადდება საწნახელი,
მაღე მიეშველება
ვენახს მშრომელი ხელი.

შეიქნება ჩიხქელი,
კრეფა, ურმის ჭრიალი,
საწნახილდან თავდარში

ტბილის წკრიალ-ჩქრიალი.“ („ნაკ.“ 1911, №21).

აუწერელ სიამოვნებას გრძნობს შრომის შვილი, როდესაც ხედავს, რომ შრომამ ამაოდ არ ჩაუარა და ღვთის თვალი დატრიალდა მისს ნაშრომ-ნადაგში; საზოგადოდ გლეხის მთლიანს, მიწასთან დაკავშირებულს ბუნებას ისე არ აღელვებს, არ ამოძრავებს ცრუ სიამენი ამა სოფლისა: პატივ-მოყვარეობა, ოქროს-მოყვარეობა, ძლევა მოსილება და სხვა, როგორც კმაყოფილი, უზრუნველყოფილი, კარგად მოწყობილი სოფლური მდგომარეობა. გლეხი ჩვეულებრივად ნატრულობს:

„კარგ ხარ-კამეჩის ეოდასა,
ახალ გუთანს და საკვეთსა,
შრომით მიწასთან ბრძოდასა,
ქვითკირით ჩადგმულ საბძელსა,
წინ შემოკვერცხლილ კაღოსა,
ბლამად სახნავ და სათესსა,
ახეუღსა და აღოსა;
სახლის წინ კახტა ბედელსა,
თბილსა და ფართე ბოსელსა,
რომ უფრო კარგად დაუხვდეს
სტუმრად მიმსვლელს და მომსვლელს.“

პირველ შეხედვით, გადამეტებით მიწიურია იდეალი გლეხისა, მხოლოდ სმა-ჭამას, თავშესაფერ და კმაყოფილ მცენარეულს ცხოვრებას დასტრიალებს მისი ნატვრა — სურვილი. მაგრამ ეს მხოლოდ პირველ შეხედვით; ისე კი გლეხსაც სწყურია ადამიანური არსებობა, ისიც სულით და გულით ესწრაფება თა-

ვისუფალ და დამოუკიდებელ ცხოვრებას, სწადიან, თავისთვის ბატონ—პატრონი თვითონ იყოს, არვის წინ ქედს არ იხრიდეს, იცოდეს, თუ რა ხდება ქვეყნიერებაზე. გლეხი აფასებს სწავლას იმისთვის, რომ გრძნობს მისს ძალას, მის სარგებლობას. შიოს გლეხი

„ნატრულაბს უდღის მოხსნასა,
უუკლგან წელ-გაშლით გასვლასა,
სკოლაში დაზრდას შვილების

და იმათ ბეჯით სწავლასა.“ („ნაკ.“ 1908 №1).

საზოგადოდ პოტი განსაკუთრებულის სიმპატიით აშუქებს გლეხის მძიმე, მაგრამ პატიოსან, ნამუსიან ყოფა—ცხოვრებას. ეს ცხოვრება ისეთი მიმზიდველია, რომ ყველას თანაგრძნობას და სიამოვნებას აღძრავს, მომეტებულად კი ნორჩ ბავშვების გულში. თავის ხელოვნურ აღწერით პოეტი აგრძნობინებს ბავშვებს დახეულ ფარაჯაში გახვეული გლეხის ცხოვრების სიპატიოსნეს, მის გონიერებას, მიხვედრილობას, ადამიანობას.

ამგვარად შიოს ლექსების მკითხველი ბავშვები სიყრმითვე ეჩვევიან სოფლის სიყვარულს, მშრომელ გლეხის ყოფა-ცხოვრების პატივისცემას, მის შრომა-გარჯის, აზრიანობის გაგებას და დაფასებას. ეს პატარაობიდანვე შეთვისებული და განცდილი გრძნობა საძირკველად ედება იმ მშრომელ ხალხის შეგნებულ პატივისცემას, რომელიც მოეთხოვება მომავალში ყოველს გათვითცნობიერებულს ერის შვილს, პატიოსან მოქალაქეს.

მშრომელი ხალხისადმი სიმპატიით და სიყვარულით გამთბარი ლექსები განსაკუთრებით იმ ბავშვებს გაუსპეტაკებს გრძნობას, გაუწმენდს სულს და გულს, რომელთაც ბედმა არგუნა დაბადება და აღზრდა ისეთს წრესა და ოჯახში, სადაც მშობელ ხალხს არ აფასებენ, სადაც ეს ხალხი მხოლოდ მეწველ ფურად დაუსახავათ. ეჭვი არ არის, რომ ასეთი მრუდე შეხედულებით მოწამლულ ბავშვების სულს შიოს ლექსები მოსწმენდავს ზნეობრივს ჭუჭყს და საღად აქცევს. ვის შეუძლია ასწონოს ან დააფასოს ის მადლი, რომელსაც ამრიგად სთესავს ჩვენი მგოსანი? ბევრმა მშობელმა არც-კი იცის, თუ ვინ გაადამიანა მათი საყვარელი და სასიქადულო, სათნოებით და ზნეობრივ სისპეტაკით ნაქები შვილი? ან და განა თითონ გაადამიანებულმა და ზნეობრივ სიმახინჯეს გადარჩენილმა იცის, თუ ვისი წყალობით გაეწმინდა მას გული, ვინ ჩაჰკვესა მასში პატივი და სიყვარული პატიოსან მშრომელ ხალხისადმი?!

კეთილის მყოფელი, მკურნალი ხშირად უჩინარად რჩება; მხსნელს ვერ ხედვენ; სულიერს აღმზრდელს ჯეროვანი პატივით არ ეგებებიან. ასეთია აუწონელი და შეუმცნებელი საზოგადოდ მოქმედება და ზედგავლენა ნამდვილის ხელოვნებისა და მის ქურუმთა! ჩვენში დღეს სხვადასხვა პარტია ერთმანეთს ეცილება, არა მე უფრო ვაფასებ მშრომელ ხალხს, არა მე უფრო მიყვარს ის, არა მე ვაფრცხვლებ და ვქადაგებ, რომ ის ბურჯია ერისაო,

რომ მასში ჩამარბულია დიდი ძალა და სხვა და სხვა. მაგრამ ჩვენ გვგონია, რომ საქართველოში არც ერთს პუბლიცისტს—პროპაგანდისტს და არც მთელ პარტიას არც სიტყვით და არც საქმით ისე არ გაუშუქებია შარავანდედით გლეხის სანდომიანი სახე, ისე არ გაუაზროვნებია და არ გაუპატიოსნებია მისი მარჯვენა, როგორც ეს მოახერხა შიო მღვიმელმა თვისი სადა და მარტივი ლექსებით.

პოეტის უაღრესად ეროვნულმა ნიჭმა თითქმის შეუგნებლად და მიზან-დაუსახავად სიყვარულით დახატა და გააშუქა საქართველოს მომავალის გამომქედველის და დღესაც—მისი არსებობის დედაბოდის -საზოგადოდ მშრომელი სალხისა და კერძოდ სოფლის გლეხის სანდომიანი და სიმპატიური სახე. აკი კიდევ შიო ასე ღრმად უყვართ მდაბიო ხალხის შეილებს!

გარდა სიმპატიისა და სიყვარულისა შიო მღვიმელი უნერგავს ბავშვებს გულში გაჭირვებულ-და-ჩაგრულ და ლარიბ-ლატაკის შრომის შეილისადმი სიბრალულს და თანაგრძნობას; თუ კი ვინმე გაჭირვებული ღირსია სიბრალულისა და თანაგრძნობისა, პირველყოფლისა ასეთი თანაგრძნობის ღირსია სოფლის პატიოსანი, მუყაითი, ფხიზელი, უანგარო, მოწმუნე და მოსიყვარულე მიწის-მუშა. იმ დროს, როდესაც უმთავრესი მიზეზი ბევრი სხვადასხვა ჯურის გაჭირვებულთა და ლარიბ-ლატაკთა ხშირად თვით მათი სიზარმაცე, ან კიდევ ბევრი სხვადასხვა

ზნობრივი ნაკლულევანებაა (ლოთობა, ავტოკრატია და სხვა.), მიწის-მუშის „სარჩო-საბადებლის საძაღლ — ლორად გახდომა“, მისი გალატაკება კი უმთავრესად ბუნებით, ან სტიქიონის შეუბრალებელ ზედგავლენითაა გამოწვეული. ვინ არ იცის, რომ ხშირად მუყაითი, ღლე და ღამ შეუწყვეტლად მშრომელი, ბეჯითი, ცოლმვილის მოყვარული და ფხიზელი მუშა ულუკმა-პუროდ რჩება, საშინელს სიღარიბეს განიცდის. სიღარიბეს, „ძაღლურ ცხოვრებას“, ხომ თან მოსდევს სხვადასხვა ავადმყოფობა, რომელიც უზომოდ სტანჯავს ისედაც შიმშილით კუჭგამხმარ გლეხს და შეუბრალებლად წუთისოფელს ასალმებს?!. აი ასეთი ბედისაგან განაწამებ და მრავალტანჯულ ადამიანებისაკენ არის მიმართული მთელი სიმპატია ჩვენის მგონისა: ის ცდილობს სამწუხარო, მაგრამ გლეხის გაჭირვების ნამდვილი სურათებით წრფელი თანაგრძნობა გამოიწვიოს მათდამი ბავშვების გულში. ლექსში „ნატვრა“ შიო ასწერს გლეხის უმწეო, თითქმის სასოწარკვეთილს ყოფა-ცხოვრებას.

დაჩაგრული ადამიანი ღმერთს შესთხოვს:

„ღმერთო, მეც გადმომხედე
ერთხელ წყალობის თვალითა,
თორემ უელამდე ავივსე
ცოლ-შვილის ცოდო-ბრადითა.

მოვხუცდი, გული გამიტედა,
დამიუძღურდა ჯაგარი;

ვმუშაობ ცისმარია დღე,
არ მონანს ნამუშევარი!

„წილებზე ფესი დავიდგი,
მაგრამ ვერ გავხდი ღონესა
და ცოლი კიდევ თავს აკლავს
სხვის კარ-მიდამოს, თონესა.“

შვილი შედგენდა მივეტი,
მინდობში დასდევს დორებსა,
ვერც დღეობაში წასულა,

ვერც სწვენების სწორებსა.“ („ჭკვ.“ 1893, №6).

არა ნაკლებ მძიმე და შესაწუხებელი სურათია დახატული შიოს მეორე ლუქსში: „სამი სურათი“. „ქალარა შერეულ სოლოს“ ცოლშვილი მძიმე ავად ჰყავს. ცოლი ლოგინზე საცოდაოდ ხრიალებს და სიცხის ალით დამწვარს ბაღსაც ვერ მოუსვენია და შამფურივით ტრიალებს. იცის საბრალო სოლომ, რომ ცოლშვილი მალე სატირელი გაუხდება და ობლად დარჩება; სულიერს ტანჯვას უბედურ გლეხს უორკეცებს ისიც, რომ „სარჩო საბადებელიც გაუხდება

„სადღღ-დორადა,“ რომ
„უნა მზისგან ჩაეწვა,
სამინდი ქვიშა-შლამითა;
ვენახი გაუტიალა
თხურმა დათვმა ღამითა.“

ქართული
ნაციონალური
ბიბლიოთეკა

ვის დაემდუროს საბრადო,
ვის შეუთვალოს ეკედრება?
თაქის უფაღმაც უარჯუო

მისი თხფნა და ვედრება.“ („ჭკვე.“ 1893, №5).

მძიმეა დაკარგვა საყვარელ არსებათა; აუტანელია მშვიერ — მწყურვალის „ძალღური“ ცხოვრებაც. ვისარ „გაუტებს გულს“ და არ დაუუძღღურებს ჯაგარს“ ასეთი ცხოვრება?! ასეთს ყოფაში დაჩაგრულს ადამიანს ერთი რამ ცოტათი მაინც უმსუბუქებს „ძალღ — უმადღურს ცხოვრებას“: ეს ის, რომ დატანჯული თავისუფლად მაინც სუნთქავს, თავისუფლად მოძრაობს და ბუნების კარი მომავალში მაინც მისთვის არ არის დახშული: მზე იმასაც მოეფინებს, მთვარეც იმისთვის კაშკაშებს, ნიავიც მისთვის ქროლავს, მინდორ-ველიც მისთვისაც მწვანე ბალახებით აბიბინებუღია. „მშვიერს და დატანჯულს რა ესთეთიკის ცხეღაო“, შეიძღება იფიქროს ვინმემ. არ, ბატონებო, ექვს გარეშეა, რომ „არა მარტო პურიტა ცხონღების ადამიანი!“ ესთეთიურ და მორალურ განცდას ღარიბ-ღატაკ და მშვიერ-მწყურვალისათვისაც აქვს დამაამებელი და შემარიგებელი მნიშვნეღობა!

ორკეცად შესაბრაღისი და თანაგრძნობის ღირსია ისეთი ტანჯული-წამებულღები, რომღებიც, ნებუსით თუ უნებღიღეთ, თავისუფლად მოძრაობის და ბუნების სიმშვენიერით დატკბობის სიტკბოღებასაც არიან მოკღებულღნი. ავიღოთ, მაგალითად, ტუსაღნი.

ქართული
ენების
აქადემია
სამეცნიერო
ბიბლიოთეკა

აი სწორედ ამ უკანასკნელ ტანჯულ
სადმი სიბრალოულს ქადაგებს შიო თავის
მშვენიერ ლექსში. რამოდენიმე

„თუ მქონდა ნახ-ბუღბუღის
ხმა ნარნარი, სკვირგული,
ჩემგან მას ვერ მოისმენდა
ვერც მინდორი და ვერც ველი.“

—
სულ სხვა მხარეს, შორს ქალაქში
გაფხნდებოდი, როგორც ქარი;
იქ დგას სახლი მეტად დიდი
მკუმუნვარე და შესაზარი,
რომლის მაღალ კედლების წინ
უარაული იბღვირება
და წვრილ ფანჯრის მინებიდან
ხალხი გადმოიმზიარება:

—
უველა მწარედ დაღურემილი
ჩამომკვანარი, ჩამომხმარი,
რომელთათვის ერთი ტკბილი
სიტყვის მთქმელი არეინ არი.

—
სადაც მხოლოდ მწარედ ღმუის
ზირქუში და მძაფრი ქარი.
აი სწორედ მათ სარკმლის წინ
დავიწეებდი ტიკტიკ-ფრენას

და გალობით შავდღიანებს

გუფს მოფეენდი შეგბა-ლხენას. “ („ნაკ.“ 1911, №17).

საზოგადოდ შიო მღვიმელი უნერგავს ბავშებს სიბრალულს და თანაგრძნობას ყოველ გვარი წამებულ-დაჩაგრულებისადმი, ურჩევს, ახსოვდეთ ყოველთვის, რომ „ქვეყნად ცხოვრობენ ტანჯულები!“ კერძოდ, რამდენი მათზე პატარა ან დიდი დაუჩაგვრია ობლობას და დადის მწყურვალ-მშიერი; რომ ობლების გარდა, არიან „ხელმოკლე ღარიბ-ლატაკნი და უილაჯო მშობლები“, რომ საზოგადოდ ქვეყნად უფრო მეტი ტანჯვა წვალებაა, ვინემ სიხარული, სიტკბოება და კმაყოფილება.

პოეტი მოუწოდებს პაწიას:

„იღბცე მათთვის, მიანჟარ

ზეცას ჰაწია თვალება

და შეაბრალე მაცხოვარს

ბედისგან განაწვალები.“ („ჯეჯ.“ 1894, №3).

რა მშვენიერი, გულში ჩამწდომი და ნაზი გრძნობაა ჩაქსოვილი ამ პატარა ნაწყვეტში! რა-გვარ მოხერხებულადაა გადაბმულ-ჩაქსოვილი ბუნებრივი გრძნობა ადამიანურის სიბრალულისა სარწმუნოებრივ სასოებასა და განცდასთან! ხომ ამჩნევთ, რანაირად აშუქებს და აღრმავებს პოეტი ბავშვების წარმოდგენაში საღმრთო ისტორიის იმ ადგილს, სადაც მაცხოვარი, ბავშვებით გარს შემორტყმული, ეალერსება და ებაასება მათ. მაცხოვარი ხომ ბავშვებია მეგობარია, მათი მოსიყვარულე მამაა;

ის სუცველაფერს აუსრულებს მათ. და აი შიოცამ
წმინდა სარწმუნოებრივ ტოტზე ამყნის ბავშვების
თანაგრძნობას, სიბრაღულს და სიყვარულს ჩაგრულ
ადამიანებისადმი.

მოყვასი, რასაკვირველია, უნდა უყვარდეს
ადამიანს; დაჩაგრული „ხელ-მოკლე ღარიბ-ღატაკი
და უილაჯო მშობლები“ და საზოგადოდ ყველა
„ბედისგან განაწვალები“ უნდა ებრალებოდეს მას.
მაგრამ განსაკუთრებით საყვარელი, სანუკვარი და
სათაყვანებელი არიან ახლო ნათესავეები და მეგობ-
რები: დედა, მამა, ბებია, პაპა, და-ძმანი, მეზობ-
ლის გოგო-ბიჭები, სკოლის ამხანაგები და სხვა. ამ
პირებთან გვაკავშირებს, გვაერთებს, გვამოყვრებს
ყველა ჩვენგანს სისხლ-ხორცი, ამაგი, მზრუნვე-
ლობა, უანგარო სიყვარული, თანზრდილობა, საერ-
თო თამაშ-დროს გატარება და სხვა. არაფერი ისე
არ არბილებს, ისე არ ასათუთებს, არ აკეთილშო-
ბილებს ადამიანის სულსა და გულს, როგორც მშო-
ბლიურ-ნათესავური, ამხანაგ-მეგობრული გრძნობა-
სიყვარული! და თუ ეს ასეა, მაშ საჭიროა, ეს გრძნობა
ბავშობიდანვე განუვითარდეს, მოულონიერდეს, გა-
უშუქდეს ადამიანს გულში. ოჯახი, შკოლა, ლი-
ტერატურა შეგნებულად უნდა ემსახურებოდნენ ამ
კეთილშობილ მიზანს.

ჩვენი ოჯახის და სკოლის რა მოგახსენოთ და
ჩვენი ქართული ლიტერატურა კი, უმთავრესად შიო
მღვიმელის მადლიანი ნიქის წყალობით, პირნათლად

და ღირსეულად ემსახურება ამ მიზანს. შიოს ლექსები, ამ მიზნისაკენ მიმართულნი, საუკეთესო ნაწარმოებად უნდა ჩაითვალოს მთელს საბავშვო ლიტერატურაში. ასეთი ნაზი, წმინდა და უბანკო გრძობით გამთბარი ლექსები ჩვენ არ შეგვხვედრია სხვა ერის ლიტერატურაში მერე ამ ლექსებში რა მშვენიერია თვით კილო მოთხრობისა; რა ბუნებრივი და მხატვრულია თვით ზღაპარი, ამბავი შემთხვევა, მოგონება, რომელსაც ასწერს პოეტი; რანაირ სადა, ჩვეულებრივ, ყოველ-დღიურ სურათებშია ჩაწნული ღრმა აზრი და წარმტაცი გრძობა! გადაჭრით შეიძლება ითქვას, რომ შიო ამ დარგში უბადლო და შეუდარებელია! არ გჯერათ? გაზვიადებულად გეჩვენებათ ჩვენი აზრი? აბა მოისმინეთ. მოსიყვარულე ბებია „მოჩხაპნულს ბარათში“ შვილისშვილს სწერს:

„შენ ჩემო დამტარებელო,
ვარდო ბებიის კულისა,
რომ აღარაფერს არა მწერ,
ნეტა რამ გაგაგულისა.

იქნებ, შემდური, გენაცვა,
ხილი რომ დაგიგვიანე?
ოდონდ შენ კარგად ისწავლე,
შე კული გამიმზიანე

და შემდეგ, რაც გსურს, მამკითხე,
ბებია შენთვის მზად არის:

იმდენს ვაძლს გამოგიგზავნი,
რომ გუგოს მთელი ზამთარი.

—
რომ ვერა გნახე ამდენს ხანს,
ჯანი და ღირე მადნებო,
შვილო, იცოდე, მანდა ვარ,
რა წამს უინული გადნება.

ბიძია თომა მანდ იყო
იმ დღეს თქვენ სნახავადა,
ვერ მოსულიყო ხელმოკლედ,
დარდს გაეხადნა ავადა.

—
წამოღებული ჩურჩხელა
გზად სადმე დავიწეებოდა,
ჯაურისგან დაბრუნებოდა,
ფეხზე ძლივასა დგებოდა.

—
მეეტლეს ტიკი მოესხნა,
ესვა— და წუადი ჩაესხა,
იმ შეჩვენებულს უიეინა
თურმე ბატებიც წაკესხა.

—
ამ სინჯვიდს უკრო მოეკლა
და სულ ეკლები დაესხა,
მეეტლის გასალანდავად
ზიზღის ფარხმალი აესხა.

თქვენ გენაცვალათ ბებია,
თამას ნუ დაემჯურებით!

ამ საადგამოდ მინდ არის

კაკალი, ნაზუქ-პურებით. - („ჭკუა“ - 1904, დეკემბ.).

რა უბრალო, მაგრამ გულში ჩამწერი მიმი კილოა;
რა ალერს-სიყვარული და ბოდიშია აქ გამოხატუ-
ლი! რა გვარი ირონია და დაგმობაა გამოთქმული
„შეჩვენებულ მეეტლისადმი.“ - თვით მოთხრობა,
არაკი—ეს ხომ ბუნებრივობის და სისალის შეუდა-
რებელი ნიმუშია! უბაღლოა მეორე ლექსიც. ამო-
ვსწეროთ მთლად ესეც, თორემ მხოლოდ შინაარსის
გადმოცემა მისი დამახინჯება იქნება. დედა ავათ-
მყოფ ბავშვის აკვანს არწევს და „ნანას“ უმღერის:

„მოდით, მოქუჩდით, მოგროფდით,
ტურფა ვარდნა და იანა,
ფრთებ-დაწინწკლულა შეშუაფა,
შერცხადო შორის გზიანა!

ნიაფო ღაღის მთებისაჲ,
წყაროჲ ბრად წინწკლებიანა,
ბუღბუღო, ღამის მგოსანა,
ადარც შენ დაიგვიანა!

ჩემი ჰატარა ყვაფილი
ბატონებით მუავს ავადა
და ყველას ერთად კხმობილობით
თავისთან სანახავადა.

ვეჯეილნო, შირშშო ძუძუთა
დამიტკბეთ სურნელებითა,
შეშეღავ, გაუნიავე
შენის შაწაწა ფრთებითა!

წყარავ, ესხურე შეკურნაღად,
ბუღბუღო, მოჭყე კაკანსა,
ნიაგო, წყნარად მოჭბერე
ბატონებიან აკვანსა.

მერცხალო, ენა-ხმატკბილო,
შენ კადევ გაეხშიანე,
უთხარ, სად იყავ აქამდის,
ან რისთვის დაიგვიანე.

უმღერე, როგორც ხანინა,
რაც კია სავალბული,
აგრემც თავს შემოგვევლება
მისი ღეღა და მშობელი.“ (ჭკვ. * 1897, №2).

საჭიროა მიმომხილველისთვის ელვარე და მკვეთ-
რი სიტყვა, რომ ამ ლექსს დაახლოვებით ღირსეული
ახსნა-კომენტარია გაუკეთოს; საჭიროა, რომ თვით
მიმომხილველი იყოს პოეტი ან ძხატვარი. ვინაიდ-
გან ჩვენ ასეთი ნიჭით განგებას არ დაუჯილდოვე-
ბივართ, ამისთვის თავს ვანებებთ ამ ლექსის შე-
სახებ რამეს თქმას; დეე, მსმენელ-მკითხველი, ბუნე-

ბისაგან დაჯილდოვებული მშვენიერების გრძნობის
განცდით, დასტკბეს ამ ლექსის საუცხოვო ჰარმო-
ნიით და შეუდარებელის გრძნობის სინაზით.

განვაგრძოთ ასეთი ჯადოსნური ლექსების გან-
ხილვა. პატარა გოგონა ავითმყოფ მშობელს გვერ-
დით ვერ შორდება. ოჯახურ საქმისთვის ხელი ვერ
მოუკიდია. „ეზოც რჩება დაუგველი.“ გოგონას ეჯავ-
რება სუსხიანი ზამთარი და ხანმოკლე ზამთრის დღე,
რადგანაც ავადმყოფ დედას „გულს უსერავს, რო-
გორც გველი.“ ის ემუდარება ზაფხულს და ეუბნება:

„შენ მიუვარხარ, შენ დღეგრძელი,

შოდი, დედა გამიკურნე,

ამიუვაგე მთა და ველი“ -ა („ნაკ.“ 1904, №5).

ცქრიალა, ცუგრუმელა და კობწია გოგონა,
რომელსაც დედამ „ჩახატული, ჩაკვანწული“ კაბა
შეუკერა, დარჩა საშობაოთ უჩუსტოდ, ფეხშიშველი.
შეწუხებული მამას შესჩივის:

„როგორ უნდა დავენახო

საშობაოთ ჩემ ტოდ ქაღებს!

ამაფლებენ, ჩამაფლებენ

ეშმაკები ჩუმად თვალებს.“

მამა ანუგეშებს

„ნუ ინადვლებ, კაბა ხომ გაქვს,

დაგიკერებს ჩუსტებს გელა

და იოლად წახვალ შობას,

ჩემო ნჭვიტო დუგრუმელა.“

ამ სიტუვებით დამშვიდა
მამამ შვილი, ენა-ტკბილი
და აღერსით დაუკონხა

მშვენიერი მას ტუჩ-ტბილი “ („ნაკ.“ 1909, №24).

პატარა ბავშვს დედა შინ აღარა ჰყავს. ძალიან
შეწუხებულია მისი დაშორებით და მოუთმენელად
ელის დაბრუნებას. ნამეტანის მღელვარებისგან სა-
ბრალოს „გული უბტის და სული უჩქროლავს“ და
აღარ უნდა დაიძინოს. ის შესთხოვს მზეს, მთელი
ქვეყნის დედას, ბევრი აღარ ალოდინოს, „მალე
ამობრწყინდეს“ და მით დაასწრავოს „შორის გზი-
დან დედის მოსვლა.“ ბავშვმა იცის რომ დედას
მისთვის „საახალწლოთ მოაქვს ბევრი ტკბილეული,
ნაზუქი და შოთი პური, მთვარესავით მილეული.“
ესეც, რასაკვირველია, ბავშვს ახარებს, მაგრამ ამას
ის არ დაეძებს, რადგანაცა

„მშობელს ელის სულით, გულით,
უნდა, უნდა, ღრმზე დასტკბეს
მხალფად დედის სიუფარული.“

გადაეჭდოს როგორც ვაზი,
ხვართქლასავით ზედ დაეწნას. “ („ნაკ.“ 1915, № 2).

„თმა ხუჭუჭა ბიჭუნია“ ეკითხება „ფრთა-მალ-
ხაზა ჩიტუნისა,“ რათ არის დაღვრემილი. - მიზეზი
მისი დაღვრემილობისა თურმე ის ყოფილა, რომ სად-
ღაც წასულა „ყელ-ნაცარა და ფრთა-ქრელი დე-

და ტკბილი“ და ჯერაც არ დაბრუნებულა; „არც
მამა სჩანს, რახანია, სანაქებო მგალობელი.“ გულ-
დამწვარი ჩიტუნია ეუბნება ბავშვს:

„არ დარჩები, ვიცი, წახვალ,
ბიჭო, ლიტანია-დამეს,
მოდო, ჩემი დედამაცა
შუაგოდრე ქვეუნი მსხნელსა,
იქნებ დასხნას ტუფეობასა

და გაღიას იმ შავსნელსა.“ („ნაკ.“ 1910, № 8).

პატარა მტრედი ჩივის, რომ ისევ „პატარა
იყო, პაწია ქორთა ფრთიანი,“ როდესაც დედა მო-
უკვდა. ბედისგან განწირულს, ობოლს, ოხერ-ტი-
ალს „მამა-ლა დარჩა ნუგეშად და განთიადის ტრფი-
ალი.“ საბრალო, „ობლობის ფიქრით ბურვილი“
მტრედი, მამით-ლა გრძნობდა სიხარულს, „მაგრამ
„ისიც მოსტაცეს, როგორც ნატვრა და სურვილი.“
 („ნაკ.“ 1909, № 7).

ცქვიტი მერცხალი დაჰქროდა ჭიკჭიკ-გალობით
და ობოლს ბავშვს ფრთებს ულამუნებდა ხუჭუჭ
თმაზე. ბავშვი ეკითხება ჩიტს:

„რა გინდა ჩემგან, მერცხალო,
რად დამტრიალე თავსედა?
გამაშვი, უბედური ვარ
ისედაც ქვეუნაზედა!

მერცხალი უპასუხებს:

„არ მოგეშვიები, კოგონავ,

ვიდრე ძალა მქვს ფრთისა,
უნდა რაშ გითხრა ზატომარ,
ტანჯულ წაშებულ ძმისა.

მთხვავა: „გათრინდი, მალხაზო,
ნახე სამშობლო მხარეა;
სალამი მიეც ჩემს დასა,

სალამი გულმხურვალეთ.“ („ნაკ.“ 1904, №11).

პატარა თინამ, დედის ალერსით და ტკბილ რძით
დამტკბარმა, მალლა აიხედა, თვალი მოჰკრა მერცხ-
ლის ბარტყებს, მხოლოდ არსად სჩანდა დედა.

„ცქვიტი ზაწაწინა გული
მოუსვენრად ფანცქალებდა,
ფრთასა შლიდა, ჭეიზინებდა,
თითქოს კიდევ კანკალებდა.“

თინამ ხვეწნით ჰკითხა დედას: მითხარ, რა ატი-
რებს ჰიკჰიკასო? დედამ მიუგო:

„როცა წელან დედა შენი
გარეთ იყო, ჩინჩხვარს ჰკრეფდა,
კუდიანთ ცუგრუმულავ,
ლოგინში რა გატირებდა?!“

—
მაგის დედაც მინდურად არის,
მოუმზადოს ჭია-ღუს,
განა მუქთა გუგულია,
დილას ტუე რომ გააურუა.

—
შვილო, მერცხლის ადათია,
უდარაჯოს ნათესს, მდელოს

და თან მანვე ჭიით შეიღებს

ზიარ ჩაუგემრიელეს.“ („ნაკ.“ 1912, № 9).

ამხაირად პირდაპირ და ალევგორიულად, მსჯელობით და სურათებით შიო მღვიმელი აღრმავებს, ასათუთებს, ასპეტაკებს და ანაზებს ბუნებისაგან ყოველ არსის, განსაკუთრებით კი ადამიანის გულში ჩასახულს და ჩანერგულს მშობლიურს და ნათესავურს გრძნობას. მგოსანი დაჟინებით ჩასჩინებს ბავშვებს, უყვარდეთ მშობლები, არ დაივიწყონ მათი ამაგი, შრომა, თავგანწირვა და სიყვარული; იგავებით ეუბნება, უხსნის მათ, რომ მშობლიურ-ნათესავური გრძნობა პირუტყვებსა და ფრინველებშიაც ძლიერია; განსაკუთრებით შვილებისათვის დაუფასებელია ამაგი დედისა; და აკი შვილებსაც უსაზღვროდ უყვართ დედა.

„ნურვინ შეტყვიოთ,“ პირდაპირ ეუბნება მგოსანი ბავშვებს:

ნურც შინ, ნურც გარედ,
გინდ ვინცინოდე,
ვკვხესოდე მწარედ,
რომ ქვეყანაზე
დედაზე ტკბილი,
გრძნობით მხურვალე
და გულთ თბილი
სხვა ვინმე იკვირს.

—
თუმცა შირსა მუავს,
მაგრამ დედის გულს,

იმის ტკბილ ადურსს,
იმის სიყვარულს

და გუდიით ხათკვამს
სეგდიანს ხანას,
მარტო მუფლოთ
გინდ მთელ ქვეყანას,

რა დამაფიწებს!
დღისით, თუ ღამით
ცხადად თუ ძილში,
მწარე მოთქმაში,

გინდა ლოგინში—
მის წმინდა ადურსს
გუდიით ვატარებ,
მის ხათელ სხეს

თვით მზეს ვადარებ.“ („ნაკ.“ 1912, №24)
სწორედ ღირსია მშობელი დედა ასეთი სი-
ყვარულისა. დედის სიყვარულისთანა წმინდა, ღრმა
და უანგარო დედამიწის ზურგზე არაფერი არის!
ვის, რომელ ადამიანს, „ეწვის, სტკივა ასე ღვიძლი“;
ვის აქვს ისე „გულ-მკერდი და ძუძუ დამწვარი,
ვის სდის ისეთი „ცხარე ცრემლები,“ როგორც
შვილის დამკარგავს დედას? მხოლოდ „ცრემლების
ბუდედ ქცეულს, ზოვა ბოლმით და დარდით“ შე-
პყრობილს დედას შეუძლიან ასეთი სიტყვები წარ-
მოსთქვას:

„ნეტამც გამაგებინა,
თუ სადმე დედა სტირისო,
მუუფევე, ეველას აშორე

სიკვდილ-სიმწარე შვილისო.“ („ნაკ.“ 1909. №4)

ვინ არ იცის, რომ დედა შევნებულად და
დამშვიდებით მზად არის შვილს თავი ანაცვალოს,
მის მაგიერად ბედს ზვარაკად შეეწიროს. შაოს ერთს
თავის ლექსში: „სამი სურათი“ შესანიშნავად აქვს
დახატული ამგვარი გულამწყვებელი სურათი დე-
დის თავგანწირვისა და შვილის ღრმა სიყვარუ-
ლისა.

დედა და შვილი მძიმედ ავად არიან. მათ ეს-
ტუმრათ მხსნელი ცის ანგელოზი. დედამ სასოე-
ბით ხელები გაშალა და ანგელოზს შეევედრა „ხვეწ-
ნით და მორიდებით“:

„ცის ანგელოზო, შენ გახდი
ჩემ სიყრმის შვილის ფარია;
არ მომიშრიტოს სიკვდილმა
სინდონდით დაუმტკბარია,

ჟერ ქორფა არის გულთა,
უზადო, უახგაროა;
მაგის გრძნობა და განება
მთის მოკამკამე წქაროა.

მე დაგრჩე, იგი მომიკვდეს,
გადავიქცევი არაკად,

ისა სჯობს, ისევე მე მოვუკვდე,
დმერთო, მიმადე ზეარაკად.“ („ჯეჟ.“ 1893, № 5)
ამავე გრძნობას ასევე ღრმად აშუქებს შიოს
სხვა ლექსებიც: „ვარდის ბუჩქი“ („ნაკ.“ 1909 № 4),
„ოთხი ძმა პეპელა“ („ჯეჟ.“ 1892, № 4). „დედა
კაბას უკერავდა“ („ნაკ.“ 1908, № 2) „გულითადი
თხოვნა“ („ნაკ.“ 1914, № 1) და სხვა.

ცელქი, მოუსვენარი, მოძრავი, მხიარული და
უდარდელია ბავშვი თავის ლალი ბუნებით. მას
სიამოვნებით გულს უხსნის მწვანე ყვავილ-ბალახე-
ბით გულმოქარგული მინდორ-ველი და უცინის
გაზაფხულის მზე; მას ჩუჩჩუხ-წყრიალით სმენას უტკ-
ბობს ანკარა წყარო და ნაზად უგალობებენ მოჭიკ-
ჭიკე ფრინველები; დედა, მოსიყვარულე დედა, ხომ
აღერსით, სიყვარულით და მზრუნველობით ატკბობს
და ანებივრებს თავის პატარას. იშვიათად თუ
რამე სერიოზულად დააღონებს და დააფიქრებს
მალხაზ ბავშვს. ჰგონია, რომ სულ ასე თამაშობით
და უდარდელად გაატარებს თავის ცხოვრებას. ოჯა-
ხი და სკოლა მოვალეა, გონიერი მიმდინარეობა
და ელფერი მისცეს ბავშვის ასეთს ბუნებრივ სი-
ლადეს, მკვირცხლობას, თამაშობა-გართობას; მო-
ვალეა, ხელი შეუწყოს მის ნათელ, ბრწყინვალე
სულის განწყობილებას... მაგრამ ამავე დროს იგი-
ვე სკოლა და ოჯახი ვალდებულია მოხერხებუ-
ლად, გონივრულის ღონისძიებით ბავშვი დააფი-

ქროს ცხოვრების სხვადასხვა საჭირბოროტობებში რებაზე, დაანახოს და აუხსნას. მას, რომ ცხოვრება მხოლოდ სიამოვნება როდია, რომ ადამიანის ცხოვრება მოითხოვს დიდ შრომას, გამრჯელობას; რომ ცხოვრების გზა უფრო მეტს შემთხვევაში მოფენილია ნარ-ეკლით, ვინემ ია-ვარდით, რომ სიზარმაცე, უდარდელობა, მუქთა-ხორობა, უსაქმურობა აფუჭებს ადამიანს, ხრწნის მას სულიერ—ხორციელად. ოღონდ ასეთ ჩაგონებისათვის არა კმარა მშობელთა და პედაგოგთა მშრალი დარიგება, განყენებული მხილება და სენტენცია. საჭიროა, რომ ლიტერატურამაც მიაწოდოს მშობლებს და სკოლას ცოცხალი და საღი მხატვრული მასალა ბავშვებში ამ აზრისა და შეხედულების ჩასანერგად და განსამტკიცებლად. ყველა ერის ლიტერატურა კისრულობს ამ მოვალეობას, ემსახურება ამ მიზანს.

სხვათა შორის, შიო პლვიმელიც დიდის ხელოვნებით აყვარებს ჩვენს ბავშვებს შრომას, გამრჯელობას, ბეჯითობას და აძულებს სიზარმაცეს, მუქთა-ხორობას, უდარდელობას, ფუქსავატობას.

„ადე, ბიჭო, ზაქარაა!
წამოფრინდი აბა ჩქარა,
მზე კაშკაშებს, მზე იცინის,
ცამ ღრუბელი ვადიყარა.“

—
მზის სხივები აქრის ფერად
ხუჭუჭ თმაზე გეფინება,

მერცხაღიჯ თავს დაგჭიკჭიკებს,
შენ კი ისევ გუძინებს?!
—

ადე, ბიჭო ზაქარია,
ადე, ადე, კმარა ძილი,
ერთი კიდევ გადიკითხე
დღევანდელი გაგვიოილი,
—

თორემ დედას ეწეინება,
დაგიძახებს სიუმე-მზე-ბნელს,
ზარმაცი და ძილის გუდა

შეჯავრდება მასწავლებელს. („ჭეჭ.“ 1912, №23)
ლექსში „ფუტკარი“ პოეტი ბავშვებს უჩვენებს
მაგალითს დაუცბრომელ, მაგრამ მაინც საამო შრომა-
მუყაითობისას. დალოცვილი და ნაკურთხი ფუტკარი
ბავშვებს ეუბნება:

„არა, ჩვენ ღვინო არა გვაქვს,
ისეც სავსე ვართ ღვინითა,
სული და გული გვიხარის,
როცა არ გუძინავს ძილითა.
—

აი ამ ღამეს რაურაუხე
მიფველ და მოფველ ველები,
ვნახე მრავალი უვაფილი,
ვარდება სსსურველები,
—

ათ.სნაირი ბაღასი
მომწვანო, სრულა-სრულები,

საამოდ გადაუჭდათ
ერთმანეთისთვის ექვები.

ბევრი გამონხდა მათგანი
უნუი, ჰერმარილიანი,
მომტეს სათაფლე ნაუოფა,
ფეხები მიამაქეს მტვრისანი.

ახლა სკისკუნა მიფურინავ,
ფუფუნით მივეჭურები,
რომ დავემზადო სოფელსა
თაფლი და ფიჭის ჰურები.

ვიცი, მაყრის სიცილსა
ბუზები უგუნურები,
მაგრამ რას დავსდევ, დე სულელთ

გამოუჭედონ უურები.“ („ჯეკვ.“, 1903. №21).

მუყაითი და მშრომელი ბავშვის სანდომიან ტიპ-
სა ჰქმნის მგოსანი და მიუთითებს თავის ნორჩ მკი-
თხველებს, იყვნენ იგეთივე გამრჯელნი და მუყაით-
ნი. — სკოლაში მორიგედ დანიშნული თინა ადრია-
ნად წაპოფრინდა, გადიკითხა გაკვეთილი, ხევისაკენ
მიირბინა; ცივ-წყაროზე საჩქაროდ ვადიბანა პირი,
ხელი; თავზედ კოხტად გადაისვა ტუჩ-კოპწია სავარც-
ხელი;“

„დაეცაჲს აბგას მკვირცხლად,
ფურცს მოიდო ხელდახელად,

დედისაგან დამდგარ ჩაით
უკლი-გი ვერ ჩაისველა.

—

მშობელს უთხრა, მიუდივარო,
ადრე უნდა მივაშურო,
რომ სკალაში მიმსვლელ-მომსვლელს

დავუხვდე და უთავაღურო..“ („ნაკ.“ 1914 №9)

ბავშვებისათვის მისაბად მაგალითს მგოსანი იღებს
სოფლის ცხოვრებიდანაც, სადაც შრომა და გამრჯე
ლობაზეა დამყარებული ადამიანის ბედნიერება.

შრომის-შვილს გლახს დიდის წვალეებით დაუ-
მუშავებია ყანა. ღმერთს მოუხედნია საწყლისთვის
და ყანაში „დატრიალებულა უფლის თვალი.“ მშვე-
ნიერი სანახავია ქვეყნის მარჩენელი ყანა:

„ნეტა ნახოთ მადლით სავსე
ქვეყნის მარჩენელი ყანა,
მისს უტურფესს, მისს უამესს
თვალი ნახავს კიდევ განა!

ნიაფი ზედ დასისინებს,
მიდის, მოდის შელეური,
შრიაღებს და იზნიქება
ვით მომკალის ხელეური.

ყველაზედ მეტად ეს საუცხოვო სანახავი ახა-
რებს თვით მუშას. ის გატაცებით იტყვის:

„ნეტავი შენს გამჩენელსა,
ბუნებისა ძალთა ძაღო,

სანამ მიდგას ჰარში სუფი,
შენს მადლს უნდა ვენაცვალო.“

ასეთი ღრმა განცდა, ასეთი სიამოვნება-დატკობა თავის ნამუშევრით მხოლოდ ბეჯითს და მუყაითს შეუძლიან. „ზარმაცი და მუქთახორა“ ვერ შესძლებს განიცადოს შრომის ასეთი სიტკბოება, — შრომის ნაყოფის ასეთი სიმშვენეიერე და დოვლათიანობა. ზარმაცის გულს ვერ გაახარებს ვერც „სიმინდის და ყანის ბიბინი, ვერც მუშების მწარ-ტკბილ ლილინი.“ ძილისაგან გასიებულ-დაზანტებულს, გვერდზე გადაბრუნება ეზარება, ხელფეხი ვერ გაუნძრევია. („ჯეჯ.“ 1907, №7—8). „თავლიად“ მცხოვრები არამც თუ აითონ პირადად უბედური და დაღუპულია, მისი არამზადობა მთელ ოჯახსაც აუბედურებს და სპობს. პატარა ძმა ეკითხება თავის უფროს ძმას, რამ მოუსწრაფა სიცოცხლე დედას ადრეულადო?

„მამის თავდია ცხფრებამ,
მამის უჯიშო ქცევაშა,
მისმა შინ დღისათ არყოფნამ
და გარედ დამისთევაშა.

სად დადიოდა, ვინ იცის,
ერთ ალაგს არა დგებოდა:
მისდევდა ქეიფს, ღვინას სმას,
თვეობით იკარგებოდა.

აქა-იქ დროსი გასატარებლად
ფუფს არ ილეკვდა ჯიბეში;
მე და დედა-კი მუდამ დღე
ვიყავით სიღარიბეში.

სად იყო ჩვენთვის სადილი,
ან დროზე ძილი დამითა;
საბრალო დედა ზეზუნდა
თვალს ატეუებდა წამითა.

მასსთვის, როდესაც ლოდანით
მოდღაილი ჩაიძინებდა,
ძილში მონთავდა აანარკის
და მწარედ გაიტინებდა.

სულ ჩვენზედ აანარაკობდა
და აუკედრებდა მამასა,
რომ უურს არ უბედებს შვილებისა
და მისდევს სმას და ჭამასა.

შენ მაშინ ძუძუთ იყავი,
ჯერ ფეხზე ვერც-კი დგებოდი,
თუ რომ გსმუნოდა უკვლას ეს,
შენც ცრემლად დაიღვრებოდი.

ცრემლმა დალია დედაცა,
კვლავ უფრო დადარდაინდა,

ჩამოდნა როგორც სანთელი,
და გული დაუზიანდა.

მოკვდა და აბლად დაგვტოვა,
მატრანხად დაგვჩნა ბებია...
დედა იქ ასაფლავია,

აი, იქ რომ დიდი ქვებია.“ („ჯეჟ.“ 1894, №4)

თუ ჯინქველა, შრომა გარჯის ალლოთი ვა-
ქვებული, მძიმე ტვირთს ათრევს და ისე ეზიდება
მას, როგორც ლომი და მღვევი; თუ ფუტკარი მო-
უსვენრად დაბზუის ყვავილებზე და აუკრავს სათა-
ფლე მტვერი პაწია ფრთებზედა; თუ ეს უანგარო
მუშა „ღმერთს და კაცს ემსახურება, მთელს დღეს
შრომაში ატარებს, სძულს მცონარეების უკრება“
 („ჯეჟ.“ 1899, №6), — მაშინ ხომ გონიერებით
და ჭკუა-აზროვნებით დაგვირგვინებული ადამიანის
ცხოვრებაში უფრო უნდა იყოს დამკვიდრებული
შრომის მეუფება!

ამას, ამ აზრს და შეხედულობას ყოველის სა-
შუალებით და მხატვრულის ხერხით ქადაგებს შიო
თაყის ლექსებში.

კერძოდ, მგოსანი დაქინებით შთააგონებს ბავ-
შვებს სწავლის საჭიროებას, ურჩევს, სწავლას სია-
მოვნებით ესწრაფებოდნენ; შიოს ენატრება, რომ
ყველა ბავშვი ასე იტყოდეს:

„დედილო, აი ეს არის
ჩემი ნატურა და სურვილი,

ნეტავი მართლად მომეკლას

სწავლის ჟიხი და წყურვილი.“ („ნაკ.“ 1909, №1).

„სწავლის ძირი მწარეაო,“ ამბობს ანდაზა. რა თქმა უნდა, ამ „სიმწარეს“ ყველაზე ძლიერად გრძნობს ნორჩი ბავშვი. ჩვეულებრივს თამაშობა — დროს გატარებას მოსხლეტილი, ხშირად დედის აღერსს და მზრუნველობას მოკლებული, უცხო მხარეში, უცხოთა შორის მომწყვდეული ბუნებით ცელქი ბავშვი უხალისოდ, ხშირად გულაცრუებულად ეკიდება სწავლას; სკოლის ოთახი, — განსაკუთრებით თუ კი მასში უსულგულო და უვიცს ოსტატს მოუკალათნია და სკოლაში გაუმეფებია მშრალი და მოსაწყენი ფორმალიზმი, — ბავშვისთვის ერთ გვარ საპრობილეს წარმოადგენს, სადაც ის შებოქვილ — შევიწროებულად გრძნობს თავის თავს. ცნობილია, რომ პირველი გაკვეთილი, პირველი შეხვედრა უხეშ, უგულო და უმეცარ მასწავლებელთან ბევრჯერ გამხდარა ბავშვისთვის საბედისწერო მომენტად: ბავშვს სამუდამოდ შესძაგებია სკოლა და სუყველადფერი ის, რასაც სკოლასთან აქვს კავშირი და დამოკიდებულება და ბავშვი დარჩენილა მთელს თავის სიცოცხლეში ინდიფერენტი, ხშირად მოძულეც სკოლისა და წიგნისა.

ამგვარად დიდი, ძლიერ დიდი გავლენა აქვს ბავშვის ბედზე, მის მომავალზე სკოლის პირველს შთაბეჭდილებას.

შიო მღვიმელმა იცის ეს და ამისთვის ცდი-

ლობს დაუსურათოს ნორჩ ბავშვებს მიმზიდველად
და სასიამოვნოდ სკოლა და ყოველივე ის, რასაც
იქ აღგილი აქვს: სწავლის მსვლელობა, მასწავლებ-
ლის პიროვნება, ამხანაგები, მათთან თამაში და
სხვა და სხვა.

სკოლაში ახლად მიბარებული პატარა მოწათე
დიდ-დედას სკოლიდან სწერს წერილს, რომელში-
აც გახარებულ-გატაცებული აუწყებს მოხუცს სკო-
ლის პირველს შთაბეჭდილებას:

- მოგიყუე სკოლის ამბავს,
მოგიჭიკჭიკო ტებილად,
ახლა მე გითხრა ზღაპრები
და გუფს ჩაგეკრა ტებილად.

—
დიდემო, მრავლად ვისწავლე
ლექსები, გამცანები,
ზოგი კაპწია შარადა
და ზოგიც ამცანები.

—
ამ დღეს გვიამბო სკოლაში
მასწავლებელმა ჩამა —
ლეკებში გაზრდილ ქეთოზე,
თუ რა ჭქმნა „იანანამა“.

—
ოო! რა ეშმაკი უთუილა
კიკოლას შვილი „ქაჭანა“:
კუდრაჭამ დაუცინაუი
აღარვინ გააჭაჭანა.

მის ობიექტი რამე გითხრას,
შეტი თუ არა, ასია.

თვით წავიკითხე, აკაკის
ხაწია წიგნი „გადა“,
სოფრომის „უაუიტას ქურდიც“
კარგი უოფილა, ცხადია.

ვაჟა-ფშაველას მოთხრობა
„ამბავი ნუგრის შვილისა,“
რამ ჩაკათავუე, ვერ შევძელ
თვალზე დაჭერა ცრემლისა.

დიდედო, ჩემო დიდედო,
ჩემთვის უტკბესო სულზედა,
უკვლას მანდ გადაგიკათხავუ,
რამ მოვალ გაზაფხულზედა.“ („ნაკად.“, 1904, ზეკ).

აი პატარა ილოც ოცნებობს ჩქარა სკოლაში
შევიდეს და წერა-კითხვა ისწავლოს. დღეს ილო
ერ გავა ეზოში, ხვალაც არა აქვს იმედი გავიდეს.
მოწყენილმა ძმის წიგნი ხელში აიღო, უნდა მით
მოიხალისოს. დაუწყო წიგნს ფურცვლა, შიგ სხვა-
დასხვა სურათები ნახა; უნდა მათი ახსნა და მნი-
შვნელობის გაგება,

„მაგრამ არ იცის ჯერ კითხვა,
დაფიქრდა, დანადგულიანდა:
რათ არ მძღვევენ სკოლაში,
ხომ სწავლა დამიგვიანდა?!

სთქვა და მიეცა ოცნებას:
აკურა სკოლა, სტოლეები,
ერთადა სხედან, სწავლობენ
ისა და მისა ტოლეები.

ხან კითხულობენ, ხან სწერენ,
ზოგჯერ ერთადა მდებრიან,
ვინ ვის გაასწრებს სწავლაში,
ერთმანეთს ეჯობრებიან...

კითხულობს იღო ხმა-მადლა,
მშვენიურად იტებს ენასა
და უხარიათ, რომ მშობლის

გულს ამათ მატებს ღებნასა.“ („ჯეჯე.“ 1895, №2).
სწავლას დანატრულებული ანიკო ღმერთის შესთხოვს:

„...გამხადე,
ღმერთო, თამარას ტოლად,
მინდა მეც მქონდეს სახლშია
„პატარა ხუცას სკოლად,“

ვასწავლო ჩემსა ტიკინებს
წიგნიდან ანა ბახათ,
დღით ვაჩუქებო ღექსები,

ღამით ვუძღვრო ხანათ.“ („ჯეჯე.“ 1903, № 1).

ასეთი ღექსების წაკითხვის ან მოსმენის შემდეგ
ბავშვის გონება — წარმოდგენაში უნებლიედ აღიბეჭ-
დება ერთგვარი სიმპატიური, სანდომიანი და სა-

სურველი სახე იმ დაწესებულებებისა, სადაც, როგორც დიდები ამბობენ, ლმობიერნი მასწავლებელნი გონებას უნათლებენ და ცოდნით ამდიდრებენ მოზარდ თაობას; სადაც იფურჩქნება, შიოს თქმისა არ იყოს, „ნიქი სწავლისა და კმაყოფილდება მეცნიერების სურვილი“ („ჯეჯ.“ 1894, №3).

დიდად ტლანქი და მოუხეშავი უნდა იყოს მასწავლებელი, განსაკუთრებით უგუნურად უნდა იყოს დაყენებული სწავლა და აღზრდა მის სკოლაში, რომ შიოსაგან ასეთი დახატული წარმტაცი სურათებით და ნაზი ჩაგონებით მომზადებულმა ბავშვმა შეიძლოს სკოლა, წიგნი, რომელშიაც მოთხრობილია „მრავალი ზღაპარი შორის ზღვისა და მთებისა“ („ნაკ.“ 1914, №4.)

საზოგადოდ შიოს ლექსებში, როგორც მკითხველიც შეამჩნევდა, სრულებით არ არის რეფლექსიის, რეზონირობის მომბეზრებელი ქადაგების ნასახი; მშრალსა და განყენებულს მსჯელობას არა აქვს მათში ადგილი. სურათებით, მხოლოდ ცოცხალი სურათებით და მაგალითებით, ასახიერებს და ცხადად ჰყოფს მგოსანი თავის აზრს და შეხედულობას. ასეთს მხატვრულს ფორმებში გახვეული სწავლება, ასეთი ცოცხალი დარიგება და გულში ჩამწდომი ქადაგება თავისდღეში არ მოსწყინდება ბავშვებს და მათში აღძრავს სკოლისა, სწავლისა და მასწავლებლისადმი სიყვარულს.

ასეთი მაღლიანი და კალამ-ნაკურთხი მწერლის

შესახებ შეიძლება ითქვას შიოსავე სიტყვებით: „**ვიგნი** უფურჩქიან (ბავშვებს) გონებას, იკურთხოს მათი კალამი“. („ჯეჯ.“, 1899, №1.)

შიო უსურვებს ბავშვებს „სიმკვირცხლეს, სიხარულს, სამაგალითო ზნეობას, დაუღალავ მხნეობასთან ერთად,“ „ხალისს სწავლა-ცოდნისას და მახვილ კჳუა-გონებით განსპეტაკებულ გრძნობას“; პოეტი ნატრულობს, ბავშვებს „**შორდეს** მავნე სიბნელე,“ „**მიეცეს** მათ სინათლე მრავალი“ და ფიქრიდან არ შორდებოდეს მათ **წიგნი**, კალამი, მელანი.“ („ნაკ.“, 1907, №1).

ასე შეუწყვეტილვ, ასე დაჟინებით ახსენებს და აგონებს შიო ბავშვებს სწავლის—ამ გონებრივი სინათლის—საჭიროებას, ასე აყვარებს მათ „სწავლის მამებს“ — მასწავლებლებს.

მოზარდი თაობა, როგორც ვიცით, ოჯახის, საზოგადოების, ერის და თვით სახელმწიფოს მომავალი იმედი და ბურჯია. ამ თაობის მომავალ მოქმედებასა და ცოდნა-შეგნებაზე იქნება უმთავრესად დამოკიდებული ელფერი, მიმართულება, სახე და წესწყობილება ოჯახისა, საზოგადოებისა და ერისა. მაშასადამე, დიდი მნიშვნელობა აქვს ერის და სახელმწიფოსათვის იმას, თუ რა შთაბეჭდილებათა და იდეათა ზედგავლენით ღვივდება, იფურჩქნება მოზარდი თაობის გრძნობა-გონება; თუ საითკენ იქნება გადახრილი მისი სიმპატია; თუ რა ფიქრები და მო-

ვლენები, რა სოციალურ-პოლიტიკური სიურ-ეკონომიური ნორმები და პრინციპები გადაიქცევა მისთვის სასურველ-სანუკვარად ან დასაგმობ გასაკიცხად. ამისდა მიხედვით ყველა საზოგადოებრივი ორგანიზაცია, ყველა მიმართულების და იდეალის წარმომადგენელი პარტია და ჯგუფი ცდილობს, სკოლა და მოზარდი თაობა იყოლიოს თავის გავლენის ქვეშ: სკოლას დააკისროს განსაზღვრული იდეათა და მისწრაფებათა ქადაგება და განხორციელება, რათა მოზარდი თაობა გაიფლინთოს ერთგვარი სასურველი შეხედულებით და რწმენით. ყოველ ერსა და სახელმწიფოში გაჩაღებულია ხან ჩუმად, უჩინრად, ხან-კი აშკარად, საქვეყნოდ ბრძოლა სკოლის და მოზარდი თაობის ბედის დაპყრობის და დაჩემების წინადაგზე; კიდევ კარგი, თუ ამ ბრძოლაში ის ძალა იმარჯვებს, ის ორგანიზაცია, რომელიც პროგრესიულ იდეალებით და მისწრაფებითაა გამსჭვალული, რომელსაც მიზნად აქვს დასახული მთელი ერის ბედნიერება, რომელიც აღიარებს თავისუფალ გონებრივს, ზნეობრივს და სარწმუნოებრივს განვითარებას; რომელიც ყოველსავე თავის საქმეს და მოქმედებას აფუძნებს სამს ბურჯზე: ძმობასა, სიყვარულსა და სამართლიანობაზე... თუ ასეთი ჯგუფი დაეპატრონა სკოლას, ეს ერის ბედნიერებაა. მაგრამ დიდად საზარალო და საბედისწეროა, თუ ბავშვების სული ან გონება სათავეშივე მოიშხამა უშინდური, ეგოისტური ღვაპრყვნელი გრძნობებით ღ

თუ მისი ნორჩი გონება შეეთვისა და შეეგუა მართლობის, ძალმომრეობის, ფანატიკოსობის და სისასტიკის იდეოლოგიას. ამისათვის ყველა შეგნებული წევრი საზოგადოებისა და ქვეშაარტი მოქალაქე სახელმწიფოსი მოვალეა, ხელი შეუწყოს სკოლის საქმის მოწყობას, რომ იგი განთავისუფლდეს ყოველგვარი გამრყენელი და დამღუპველი უკიდურესობისაგან, რომ იქ მხოლოდ ერთს ლამპარი ცოდნისა, სამართლიანობისა, ქვეშაარტებისა და უანგარობისა. განსაკუთრებით მოვალენი არიან მშობლები, მასწავლებლები და ყველა ის პირნი, რომელთა ხელმწიფების სკოლის უმაღლესი მართვა-გამგეობა, აღზარდონ და ასაზრდოონ ბავშვების სული და გონება საღი საზრდოთი, რათა მომავალში, როდესაც თვით დაიწყებენ ცხოვრების შექმნას და მოღვაწეობას, ისინი გახდნენ მომხრენი და მქადაგებელნი სამართლიანობისა, ქვეშაარტებისა და ყოველგვარ სათნოებისა.

ოჯახმა და სკოლამ, სხვათა შორის, ზემო დასახულ მიზნის მისაღწევ იარაღად უნდა გამოიყენოს ის საუცხოვო ნაწარმოები ხელოვნებისა, სადაც, „ზეცის შვილები“ — მგოსნები ქადაგობენ საღს სამშობლოს და მოძმეთა სიყვარულს, ქვეშაარტებას, უანგარობას, პატიოსნებას, ძმობას, ერთობას, მიტევება — შებრალებას, სამართლიანობას და ჰკიცხავენ, ამხილებენ ყოველგვარ ზნოებრივს ნაკლულევანებას. უეჭველია, რომ ამ პატიოსნურ და წმინდა

ნაწარმოებთა წყალობით ბავშვის სულსა და გულში ადრევე ჩაეკვესება ის სინათლე და დაიმკვიდრებს ის მაღლი, რომელთა ჩაქრობას და აღმოფხვრას ადვილად ვერ შესძლებს მოდღესასწაულე უსამართლობა და გაბატონებული ზნეობრივი მანკიერება. თუ-კი სადმე საჭიროა სტრიოზული ყურადღება იქნეს მიქცეული მოზარადი თაობის აღზრდას, ეს ჩვენს საქართველოში, სადაც სწავლა-აღზრდის საქმე სათავეშია მოწამლული. საჭიროა ჩვენში მოხდეს საყოველთაო ძალთა მობილიზაცია, რათა ჩვენი ბავშვები, რომელთა წინააღმდეგ „ასეთის კადნიერებით ამხედრებულა ათასნაირი უსჯულოება“ და ტლანქი ძალა, გადავარჩინოთ მომავალს ზნეობრივს და მოქალაქობრივ არარაობას, სიკვდილს.

ზოგნი ამბობენ, პოეზია რაიმე უტილიტარულ მიზანს არ უნდა ისახავდეს; ხელოვანი მქადაგებელი არ უნდა იყვეს: ის უნდა ქმნიდეს მიზანშეუწონლად, შეუგნებლადო; რომ საზოგადოდ პოეზიას ამცირებს მის სფეროში მოქალაქობრივი მოტივების შეტანა და სხვა და სხვა. ბევრი ასე მრუდედ ფიქრობს. მაგრამ, როგორც სინამდვილე გვიჩვენებს, საბედნიეროდ, არც ერთი ნიჭიერი და ქეშმარიტი პოეტ-მწერალი გვერდს ვერ უვლის ცოდვილ ქვეყნის ბრუნვას და ვითარებას, არც ერთი არ „მღერის, როგორც ჩიტი გარეული“; ყველა ისახავს საზოგადოებრივ მიზანს, ყველა ისხამს ფარხმალს უსამართლობასთან საბრძოლველად და ყველა აღის პარნა-

სის მწვერვალზე სიმართლის, ჭეშმარიტების დასაბამად და წინადაგებლად და წინადაგებლად და წინადაგებლად დასაბამად.

თავის სასახელოდ, ჩვენი შიოც შეგნებულად მოქალაქეობს: იგი შეუწყვეტლივ უქადაგებს ბავშვებს — სეზოგადობების მომავალ წევრებს — დაჩაგრულ სამშობლოს და მოძმეთა სიყვარულს, წარსულის პატივისცემას და მომავალის იმედს; აბრალებს დაჩაგრულებს, დამცირებულს და ბედისაგან დასჯილებს; აძულებს ბარბაროსებს, ბნელ ძალებს, სიმართლის და ჭეშმარიტების დამთრგუნველთ; ჰიმნს უგალობს სოლიდარობას, თანხმობით ცხოვრებას, მოყვასისადმი თავის განწირვას და უანგარო სიყვარულს.

კერძოდ, შიო უხსნის ბავშვებს, თუ რა არის სამშობლო, როგორ ძვირფასია იგი ყველასათვის.

„ვინც სად დაბადებულა, — მღერის მგოსანი:
მისი ტურფა სამოთხეც
იქვე აუვაგებულა.“

ყველას გული სამშობლოსაკენ „ფანქალით იწევს.“ („ნაკ.“ 1913, №8).

არაფერი სიამოვნება არ შეედრება „სამშობლოს მთა და ველად ლხინს და სიამოვნებას“ („ნაკ.“ 1911. №8). მხოლოდ უგუნურება, გადაგვარება ან და რამე „სიმწარე და სიოხრე,“ ე. ი. ადამიანთა შეუბრალებლობა და უაღრესი გაჭირვება, „სახლში გამჭრალი კერა“ თუ „გადასტყორცნის“ ადამიანს სამუდამოდ სამშობლოს საზღვრებიდან.

ქართველი დედის პირით შიო შემდეგს ჩასდა-
ხის ბავშვებს:

„ვით მე არ ვცვლი ვარდს კვალში
და ვინატრი მისა ღებნას,
ნურც შენ გასცვლი ნურაფერში
სამშობლოს და დედა-ენას.

—
თუ რომ მის ბედს დანაგრულსა
არ შეხედავ შენ გულგრილად,
მხოლოდ მაშინ შეგერგება

დედის ძუძუ, ნორჩო, ტკბილად.“ („ჭკჭკ.“ 1895 №4).

მგოსანი არ უმაღლავს ქართველ ბავშვებს, რომ
მათი მშვენიერი სამშობლო დროებით უხეშ ძალას-
ზამთრის სუსხს შეუბოჯავს, თავისუფლება წაურთ-
მევია, ცხრაკლიტულოში მოუმწყვდევია. შელახუ-
ლა მისი მშვენიერი სახე, დაძრულა და გამხმარა მისი
ვარდ-ყვავილნი; ტურა—მგელს შეურყვნია და აუ-
ოხრებია მისი მიდამო:

„ბუ, ჭოტი, ყვავი, ყვანხადა,
სუეველა სოფლის საშვარი,
ერუ, ბრმა, კოჭლი, ჩანხადა“
საქართველოს მისეგია.

—
„მაჩქვთ და მაჩქვთ ხელახებით,
სარჩოს მთლად ეზიდებიან,
მაინც ვერ ძღება მათ გული,
კვლავ უმადურნი რჩებიან.“ („ჭკჭკ.“ 1908 №1).

საქართველოში გადამალულან და ტკბილი
 კიკი შეუწყვეტათ ვირის ყროყინით და მგლის
 ღმუილით დამფრთხალ ჩიტებს; შეწუხებულ, დაჩა-
 გრულ და დამონავებულ სამშობლოს შვილთა
 შორის გამეფებულა „ცბიერება, მტრობა, შური,
 ხაცვლად უძლეველი სიყვარულისა.“ („ჯეჯ“, 1897
 № 4).

საქართველოს პირით მგოსანი საყვედურით
 მამართავს იმათ, ვინც ის დააიძედა — მომენდვე და
 ცხოვრება დაგვიამდებო:

„და ნეტა რისთვის, ვიცოდე,
 ეს მაინც გამაკებინა.
 ნუთუ მან ხმალი ქარქაშში
 ამისთვის ჩამაკებინა?“

თუმცა ასეთია შიოს სიტყვით დღეს დღეობით
 მდგომარეობა სამშობლოსი, მაგრამ პოეტს სწამს
 და ბავშვებსაც ამცნობს, რომ დადგება უკეთესი
 დრო.

„მოვა, დაჭყეუვას ბუღბუღი
 მრავალ-ჭანგებინა,
 გაიხარებს სამშობლოც
 ეინულ-კაღთებინა.“

ვეველას დაავიწყდება
 ზამთარი სუსხიანი („ნაკ“, 1911. № 8);

რომ საქართველო იმასაც მოესწრება, როდესაც
 მისი სისხლის მწოველი „თვალ-ჭრელა ქორიცი“ თვი-
 თონ ჩაუვარდება „მიმინოს და ძერასა.“

თავის რწმენას, იმედს და სურვილ-მოლოდინს
სამშობლოს აღდგენის, განკურნების და განთავი-
სუფლებების შესახებ მგოსანი სადა აღეგორიულ სუ-
რათებშიაც გამოსთქვამს. ეს სურათები ბავშვების-
თვისაც ადვილად მისახვედრი და გასაგებია.

„კულ-მაკრატელა მერცხალმა, შორის მხრიდ-
გან მოფრენილმა,“ მარტს და თებერვალს,—ამ სი-
ცივ-ავდრობის და ცვალებადობის სიმბოლოს,—
გადმოსძახა:

„რაც გინდ ითვოთ, იწვიმოთ,

ჟინიც მოაქლათ გულისა,

მაინც ვეღარას გახდებოთ:

მადლი სჩანს გაზაფხულისა“ („ნაკ.“ 1911. №3).

ზამთრის სუსხით შეწუხებული ფრინველები
გალობენ:

„ნიაჟმა გვამცნა, გამქრალა,

რაც გვაწუხებდა, გვძულდაო,

ზამთარს დაემსხვრა ბორკილი,

ჩამოთბა, გაზაფხულდაო,

წავიდეთ ჟივილ-ხივილით,

აბა აქ რადას ვეღითო,

ვიღხინოთ, ვისიამოვნოთ

სამშობლოს შთა და ვეღითო“ („ნაკად.“ 1911 წ).

„ქვეყნის ვარამზე ცაში მგალობელი“ ტორო-
ლა ტყვედ ჩაიგდეს ქორებმა და „ბუზლუნით და და
მუქრებით“ წაიყვანეს თავის „ციხე-ქვეყანაში.“ უმ-
თავრეს ბრალს ტოროლას მტაცებლები იმაში სდებ-

დნენ, რომ ის ცაზე „თავისუფლების კილომზე“ გაიჭკივ-გამოჭკიოდა.“

ტოროლა არ შეშინდა; „ის მაინც გალობდა გზაშ. ც წკრიალა ხმებითა“ და აქებ-ადიდებდა სათაყვანებელს თავისუფლებას („ნაკად.“ 1907 წ. №6). მოყვანილ ნიმუშებიდგანაც სჩანს, საითკენაა მიმართული სიმპატია ჩვენის მგოსნისა, რას უმღერის იგი, როგორც დატყვევებული ტოროლა და ვის ვულისხმობს იმ „მობუზღუნე ქორების“ მაგიერ, რომლებიც თავისუფლებაზე „წვრილი ხმით“ გალობას იშლევინებდნენ.

შიო გატაცებით ეგებება ბუნების აღდგენას, მის გამოცოცხლებას, რადგანაც ის სიმბოლოა ხალხთა აღდგენისა:

„მთა-ბარს შუქი მოჭყეწია,
სიბნელე და ნისლი ჰქრება,
ადგკენიდა მაცხფვარა,
რომ დასთრგუნოს ბაროტება.“

ახარებს და აფრთავანებს
ეს დღე ეველა უმწკოსა,
თავისუფლებისკენ იწვევს

ტვეკო ქმნაღსა და უმწკოსა. („ნაკად.“ 1907 წ. №8).

პოეტს აქვს ერთი შესანიშნავი ალევგორია-ჰიმნი თავისუფლებისა, რომელშიაც ის, როგორც დროთა ვითარებით, იძულებით დამშვიდებულ, დაწყნარებულ, მოსვენებულ საქართველოს შვილთა, ზიზლით

იხსენიებს შაძლარს, მაგრამ მონურს ცხოვრებას და
სასურველად ისახავს ნაკლებად უზრუნველყოფილს
ჭირ-ვარამიანს, მაგრამ თავისუფლების სხივით გაშუ-
ქებულ, ყოფა-მდგომარეობას. ისეთი კარგია და და-
მაფიქრებელი თავის შინაარსით ეს ლექსი, რომ არ
შეგვიძლია, მთლად აქ არ ამოვსწეროთ. დატყვევე-
ბული ბაქია პატარას ეუბნება:

„დღეს შენთანა ვარ, პატარავ,
მიუვავებ, შეაღერსები;
კბ ტბილი ხვეუნა-ლიკლიკი
გულს ხვდეს, როგორც ნემსები.

მწვანე ბალახსაც მიზიდავ,
მასმევე რძეს დილით, ღამითა,
მაგრამ რა: მაინც ტუვე შექვიან,
რა გამოვიდა ამითა?!

გულს განა ჭამა ახარებს,
ან სხვის ბაღსა და სხვა ვარდი,
თავისუფალი ცხოვრება,
თავისუფალი ნაფარდი.

გამიშვი, შენი ჭირიმე,
გამიშვი, ჩემთვის წავიდე,
ხან უანის ჰირებს მოვედო,

ხან გორაკებზე ავიდე. - („ნაკად.“ 1915 წ. №10).

ამ ახლო ხანებში იყო ისეთი დრო, ისეთი მო-
მენტი, როდესაც ყველა თავისუფლების მოტრფია-

ლეს ჩვენში ეგონა, რომ საბოლოოდ დაბრუნდა
მონობის ბორკილი, რომ დამყარდა ქვეყნად სამარ-
თალი, ძმობა, ერთობა, რომ დადგა დაჩაგრულ-და-
მონავებულთათვის გაზაფხული და სხვა.

შიოც განსაკუთრებულის ალტაცებით მიეგება
ამ მომენტს და შეჰქმნა უუმშვენიერესი მოქალაქო-
ბრივი გრძნობით გაცისკროვნებული ჰიმნი თავისუ-
ფლებისა. ბავშვი მერცხალს ეუბნება:

„მართალია, აქამდისინ
ზამთრის სსივი გვაშინებდა,
მაგრამ, ჩემო ფრთა კაპწიაჲ,
იმის ძაღას ვინ დანებდა?!“

ეკ შენი ხმა მოუდრიაჲ
გაზაფხულის სსივს უმღერდა,
ზაწაწინა მაგარ მკერდში
მისთვის დიდი გული სძკერდა.

როცა ვიუაჲ ისეგ ბაღლი
და დაკრბოდი ციქციქითა,
აიმ დღიდგან გაზაფხულსა
შენ ჩამძახდი ჭიკჭიკითა.

მე ერმა ვიუაჲ, არ შესმოდა,
მხლოდ დედა ტეობილგობდა,
ჩემს გაზრდას და შენს გაზაფხულს
ის ხატის წინ ღოგულობდა.

კაზწია, ფრთა-ჩანასკული!
ვხედავ, ვხედავ, გაზაფხულდა,
მე ჩემს მშობელს კავკასარდე,
და შენ ნატურაც აგისრულდა. („ ნაკად.“ 1906, მაისი).

შელახულ-შეგინებული, გალატაკებულ-დაღარიბე-
ბული მდგომარეობა თავის სამშობლოსი, რომლის
უმთავრესი მიზეზი შვილების დაუდევრობა, უჭკუობა
და ქარაფშუტობაა, მგოსანმა შემდეგს ალევგორიაში
დაუსურათა და დაუხასიათა მამულის მოჰავალ შვი-
ლებს: „უგულო“, უტოლ-ამხანაგო, უდარდელი და
გულ-ცივი გუგული დასტირის თვის გატიალებას:

„რად რას ვჩივი, წაშერთვა
ჭალა-ტეკე, მთაც და ბარინცა,
ცოლ-შვილი დამიწიოკდა,
აუშტა შემირტხვა გვარინცა,

ლამის გასწევიტონ სინდისი
და ჩემი სხსენებელი,
ადარც ჩემი მაქვს, ადარც სხვის
ბუდე კვერცხ-დასადებელი.

წადებით სულ მთლად წაიდეს,
რაც მქონდა მზა-მზარეული;
დავდივარ, ვტირი ჩემ ბედსა,
როგორცა ვადარეული.

იცი, ეს საქმე ვინ მიუღა:
 ჩხაკვმა, იმ გაიძვერაჲს,
 რაც ქარს ვერ დააკლებინა,
 ის შეშინსრულა ძერამა.“ („ჭკვილი“ 1904).

ვინ არ იცნობს ამ „უღარდელ“ გუგულში
 იმ გზა-კვალ აბნეულს ქართველობას, რომელმაც
 ზოგი თავის დაუდევრობით, წინ დაუხედაობით
 და შეუგნებლობით, ზოგი კი სხვის თაღლითობით,
 გაიძვერობით, და მსუნაგობით „ნაქერ-ნაქერ“ გა-
 ყიდა, გაასაჩუქრა ან და ისე უგუნურად დაჰკარგა
 თავისი მამა-პაპეული მიწა-წყალი, შეიქმნა ბოგანო და
 თავის სამშობლოში უცხოებს შესცქერის ხელებში!
 ამ ლექსში დასურათებულია ნამდვილი სახე „ჩაბა-
 ლახ ჩამოხდილი“ და გადაგვარების გზაზე დამდგარის
 საქართველოსი! მგოსნის სურვილია, რომ ბავშვებ-
 მაც იცოდნენ, რა დანაშაული ჩაიდინეს მათმა წი-
 ნაპრებმა, როდესაც თავისი დაუდევრობით და უქ-
 კულობით დაამცირეს, დააკუწმაწეს, დააბეჩავეს და
 სხვის ფეხ-ქვეშ განართხეს „ცა-ფირუზ, ხმელეთ-
 ზურმუხტი“ საქართველო; რომ იმათაც იგრძნონ
 ბავშობაშივე თავის მამულის მონური და დამცი-
 რებული მდგომარეობა.

იმ ლექსებში, რომლებიც ამოვწერთ, შიო ბავ-
 შვებს აყვარებს სამშობლოს თავისუფლების სიტკბო-
 -სიამეს, აინტერესებს მისი მდგომარეობით, უხსნის,
 აგებინებს სამშობლოს დაავადყოფობის მიზეზს. სხვა

ლექსებში მგოსანი უხსნის და აცნობს ბავშვებს, თუ რა არის საზოგადოდ „სრულ-თავისუფლებით ფრენა კიდი-კიდემდე,“ ე. ი. დამოუკიდებლობა; თუ რა სიამოვნებას აგრძნობინებს ყოველს ადამიანს თავისუფლად, „წყნარად და ლაღად“ ცხოვრება. ამ აზრის ცხად-საყოფად პოეტი მიმართავს ჩვეულებრივს ხერხს: იგავარაკით მოუთხრობს მათ გასაგებს და მისახვედრს ამბავს, საიდგანაც ბავშვიც გაიგებს და იგრძნობს, თუ რა სანატრელი და სანუკვარია თავისუფლება და ლაღად თავისიანებსა და ტოლ-ამხანაგებში ცხოვრება.

შველი მოგვითხრობს:

„დაბურულ ტუქშია ვცხრობ
ჩემთვის წყნარად და ლაღად,
სრულებით თავისუფალი
გულს აღარ ვიძინე დაღად.“

მეზობლად მეავს ირემი,
დათვი, კურდღელი, შელია,
კატუნი, კვერნა რბილ-ბეწვა,
ფართო გვაქვს მთა და ველია.

ერთმანეთს არას ვუშვებთ,
უკვლანი ვცხრობთ ძმურად;
მოყვარეს ვხვდებით მოყვრულად
და მტერს-კი ისევ მტრულად. “(ჯეჯილი. “ 1893, №4).

აბიბინებულ ბუნებით, ცის სიცილით და
 ბრწყინვებულ მზის შუქით გამთბარ დამტკბარი, თავისუფალი, ლალი შაშვი მღერის:

„ფრთას ვშლი, სეკდა მშორდება,
 გული მევსება ღხენითა,
 ზამთარში დამუნჯებული
 ჟინს ახლა ვიკლავ სტკენითა.

მიუვარს სრულ თავისუფლებით
 ფრენს კიდიდან კიდეცა,
 გაღობა დილა-სადამოს,
 რომ არვინ დამაშლიდესა.

არ ვეძებ მდიდრულ ცხოვრებას,
 იქ, სადა ნაზი იაა,
 სადაც გაშლილი ვარდივით

გული სულ მუდამ დიაა.“ (ნკვე., “ 1893 წ. №3).

„სულ მუდამ ღია“ ბავშვების გულში ნახად ჩა-
 ირგვის და საოცნებოდ გაიფურჩქნება ასეთი ცოც-
 ხალი, ხალისიანი, ხმატკბილი და ლამაზი ია-სიმ-
 ღერა თავისუფლებაზე! რაც გინდ სუსხიანი ზამთა-
 რი დაუდგეს ასეთი ტკბილი ჰანგით გულ-გამთბარს
 ბავშს, ის მაინც მოტრფიალე იქნება „ნეტარი“
 თავისუფლებისა; მის გულს ვერ დაზრავს შეუბრა-
 ლებელი ყინვა დუხჭირი ცხოვრებისა.

ვიმოვრებთ, ამ შემთხვევაშიაც ბედნიერია ქარ-
 თველი ბავშვი, რომ მას ჰყავს ასეთი ტკბილი მომ-

ქართული
ლიბრერი

ღერალი თავისუფლებისა!.. რამდენადაც ბრწყინვა-
ლე, ლალი და მომხიბვლელია ჩვენი მგოსნის სიმ-
ღერა თავისუფლების, სამართლიანობის, ძმობისა,
ერთობისა და სიყვარულის შესახებ, იმდენად მწარე
ბასრი და მკვეთრია მისი სატირა, მხილება და გაკიც-
ხვა ცბიერებისა, მტრობისა, შურისა, ჭმონობისა, შე-
უბრალებლობისა და ძალმომრეობისა.

შიო აქაც სურათებით ქადაგებს, აქაც მსჯე-
ლობს, ამტკიცებს სიმბოლიურ სახეებში თავისი ფიქრ-
აზრებს, რათა ბავშვებს გაუადვილოს თავისი აზ-
რის და რწმენის შეგნება-შეთვისება.

* კარგი ხარ ზოგჯერ, ზამთარო, — შესძახებს პოეტი:

მთქვამს მურაღ ჭია-ღუასა,
მგელს ზირს აუკრავ, დათვს ტოტებს,
მელას ასწავლი ჭკუასა.

ხან სულ ახარგავ ქვეყნიდას
ზოგიერთ მელა-ძუსას,
რომ აღარ ეტანებოდეს

სხვის თფლით ნამცხვარ უუას. “ (ზნაკად. “ 1916 წ. იანვ.)

იგი ზიზლით იხსენიებს გაუმაძღარობას, ამ
ბოროტება ძალმომრეობის სიმბოლოს.

..სულგატვრენილო თობაჲ,
შენ ვიდას მოულოდები,
განა არ კმარა შენთვისა,
რაც კისერს გაძევს ცოდვები?!

წელან საბრძოლო ფუტკარი
სკისაკენ შიბზუთდა,
ქვეყანამ იცის, რომ შენთან
ის არაფერსა სტყუთდა;

შენ-კი გზად ჩასაფრებოდი,
როგორც უჩნდი, ფირადი,
ოდნავაც არ შეგბრალეობა
აზრებულდი, მტირადი,

თავიღვან წუწნა დაუწვე,
ბოლომდის სისხლი გაართვი,
შრომის მოუვარე ძალ-ღონე
არც-კი ასუნთქე, წაართვი.

ფუ, შენს აკს ზნეს და ბუნებას,
შენს მაცდურს აბლაბუდესა,
ცეცხლი გაუჩნდეს შენს მუცელს

ცოდვიანს, სისხლის გუდასა! („ჯეჟ.“, 1899, № 8).

თუმცა შიო სატირიკოსად არ არის დაბადებული, თუმცა მისი ჩანგი საზოგადოდ ტკბილ-ხმოვანია, მისი სიმღერა-კი ხალისიანი, ნაზი ბრწყინვალე, მაგრამ ძალმომრეობა უსამართლობა და დაჩაგვრა, რომელთა მსხვერებლად არაერთხელ გამხდარა მისი სათაყვანებელი სამშობლო, ისე სძულს და ეზიზღება მას, რომ თავის ტკბილხმოვან ჩანგს, მრისხანე გაკიცხვის ხმასაც ამოაღებინებს ბორბულე-

ბის გასაწყებლავად და სამარცხვინო ბომბე გვსა-
 კრავად.

ზევით ამოწერილ ლექსში პოეტი გვევლინება ჩვენ უუბათიოსნეს და ქვემარიტ მოქალაქედ, რომლის სულსა და გულს აწფოთებს ყოველივე ბორბოტი და რომელიც მზად არის კიდევ ამ ბორბოტებას გამირულად შეებრძოლოს. ეს ფაქტი მოწმობს იმას, რომ, რაც გინდ წყნარი და მშვიდობის მოყვარე იყოს ქართველი მხატვარი. იგი მაინც მებრძოლია და უაღრესად გამსჭვალული მოქალაქობრივი გრძნობით; იგი ქვეყნის საქმეს და მოძმეთა ბედს თავზე დასტრიალებს, ერის ტანჯვით იტანჯება და მისის იმედ-მისწრაფებით სულდგმულობს. „სამშობლო მისთვის ხატია“, ვიტყვით აკაკის სიტყვით, და ამ ხატის წინ ყოველთვის მუხლ-მოდრეკით ლოცულობს. ეს თვისება ჩვენი პოეტებისა სრულებით არ არის გასაკიცხი, ის სრულებით არ არის მაჩვენებელი მათი შემოქმედების უგორიზონტობისა, ცალმხრივობისა, — არა, ეს თვისება არის გამოწვეული სამშობლოს ბედზე შეუწყვეტელი ფიქრით და დაყინებული განცდით. ქართველი პოეტი განსაკუთრებით სამშობლოს მოტრფიალვა, მისი ქირ-ვარამის მტვირთველი და გამომხატველი; მისთვის უძგერს მას პატოსანი გული, მაგრამ მას ამავე დროს მთელი ქვეყანა სახატედ მიაჩნია, აკაკისავე ელვარე სიტყვით რომ ვსთქვათ ე. ი. ჩვენი მგოსნები ქვეყნის, კაცობრიობის სევდითაც არიან გამსჭვალულნი. ამით აიხ-

სნება ის იშვიათი მოვლენა, რომ პატარა თველომ რჩეული მსოფლიო გოდების წარმომადგენლებიც დაჰბადა. ამ მიმართულების გამომხატველ პირველ-ხარისხოვან პოეტებს თავი დავანებოთ, გავიხსენოთ ჩვენი უდროვოდ დაკარგული ირ. ევლოშვილი და მისი მწუხარი სიმღერა, მოვიგონოთ კერძოდ მისი საუკეთესო ნაწარმოები: „ისმინეთ ძენო ისრაილისა.“

შიოც, როგორც მის მიერ დახასიათებული „ძველი წელიწადი“ (იხ. „ჯეჯ“, 1903, №1) ყველასგან სიმართლეს თხოულობს და სწყველის, ვისშიაც სიბოროტეს ჰპოულობს; იგი ნატრულობს, რომ ყველა ადამიანი იყოს „შუბლ-ნათელი, სხივ-მოსილი, გულკეთილი, მოცინარე“: რომ „ყველა ერთმანეთს ჰკოცნიდენ, როგორც ძმასა და როგორც დასა.“ („ნაკ.“, 1907, №8); „რომ ერთის გრძნობით განიმსვაქლოს ბედნიერი და უბედური, რომ თანაბრად სცემდეს, თანაბრად ჟღერდეს მხნედ და მტკიცედ მათი გული.“ („ჯეჯ.“, 1897, №4).

შიოს მოქალაქობრივი ხასიათის ლექსების გარ. რჩევას ჩვენ დავაბოლავებთ მისი ლექსით: „შობის ხის“ ამოწერით.

ბავშვები ეუბნებიან ნაძვის ხეს:
 „ნაძვო, გახსოვს ადბათ ტუეში
 დგომა განმარტოებითა;
 აბა იქ ვის ახარებდა
 მაკ ღამაში შტოებითა?“

ვინ იცის იქ ქარიშხალი
არ გაძლევიდა ღამით ძილსა,
მწვანე ქონხრს გიწვეწვავდა
თეთრის თოვლით დაფენილსა!

—

და ან მგელი გაბეზრებდა
აუტანელ უმუილითა;
ზაფხულობით მთის ჩანჩქარი,
ჩქრიალით დი შხუილითა!

—

აქ კი ხედავ რა მშვენიურად
მოგრთევიით და მოგაზმევიით,
ამ შენს ტოტებს რა ამშვენიებს,
აიხედე ცოტა ზევიით:

—

ათასგვარი სათამაშო,
ჭრელ სანთლების უხვი შუქი,
აქ შენ აღარ გაწუხებენ
არც თოვლი და არც ქარ-ბუქი.

ნაძვირ უბასუხებს:

„ქარიშხალს და თეთრ სმეტაკ თოვლს
ერმობითვე ვარ შეჩვეული;
რად გონივართ, რომ ვიყავი
მარტო მყოფი და ეული!

—

მეც თქვენსავით მეავს მშობლები,
სამშობლოც მაქვს-კლდეთა თხემი,

ჩემს მომჭრელს და აქ წამომღებს
ახლაც სწუეკელის დედა-ჩემი.

მართალია, მხიარულად
დამტკრიალებს თქვენი თვალი,
მე კი ეგედას მირჩვენოდა
მთის სიო და კლდის ნაპრალი.

ახლა გინდაც შემობრალეთ
და კიდევაც დამბრუნეთ,
მე სიცოცხლეს ვეღარ შევსძლებ

უძარღვოდ და უსულგულათ.“ („ნაკ.“ 1914, №24),

ამ ლექსს დიდი განმარტება არ სჭირდება. გარდა იშვიათის პოეტურის სიმშვენიერისა სიმარტივე-ბუნებრივობისა, მას ამკობს ღრმა აზროვნება და უბატოოსნესი მოქალაქობრივი განცდა, ჩვენ გვგონია, რომ ამ პატარა სურათში მგოსანმა განსაცვიფრებელის სიტხადით დაასურათა „ბედი ქართლისა“ და მისი დღევანდელი „უძარღვოდ და უსულგულოდ“ არსებობა. თქვენც შეამჩნევდით, რომ ეს ლექსი კილოთი და ძარითადი მოტივით ძლიერ ენათესავება აკაკის შესანიშნავ ლექსს:

„შეთვისებას გიპირებს გაიძვერა მოყვარე.“ ეს ორივე ლექსი უწმინდესი მამულიშვილოურის სულიერის განცდის გამომხატველია, მაგრამ რომელი მათგანი უფრო ღრმად და მხატვრულად გამოსახავს დასახულს იდეას. ძნელი სათქმელია დიდებულს აკა-

კის, რომელმაც მთელი თავისი სიცოცხლე და ძლიერი შემოქმედება „მიჯაჭვულ ამირანის“ ყოფამდგომარეობაზე ფიქრ-ზრახვას მოანდომა და შეაღლია, ღირსეულად გვერდში ამოუდგა, როგორც მოქალაქე, საბავშო ლექსების მწერალი და ბავშვების გამრთობი ძია შიო! აი ძლიერს ნიქს რა შეუძლია!

დიდმა ნიქმა შეაძლებინა შიოს, სხვათა შორის დაეწერა თვისი შესანიშნავი სატირა-მხილებაც ვაჟა-ფშაველას სიკვდილის გამო. (იხ. „სახალხო ფურცელი“).

გარდა იდეურის ლექსებისა, რომლებშიაც შიო ცდილობს ბავშვებს გული და გონება გაუთბოს, გაუსპეტაკოს და გაუმახვილოს, მას აქვს მთელი რიგი სხვა ლექსებისა, რომლებიც უმთავრესად მათი თავშესაქცევად და სასიამოვნოდ აქვს დაწერილი. ამ ლექსებშიაც პოეტი ცდილობს მიაწოდოს ბავშვს სუფთა, ნაცნობი და აზრიანი მასალა: შიო აუწერს მათ მხატვრულად საყვარელ სათამაშოებს, დროსგატარებას; არიგებს ბავშვებს, რომ ყოველივე თამაშობა და თავის შექცევა ამხანაგებთან უნდა იყოს „და-ძმური და მეგობრული“, რომ მხოლოდ ასეთი დროსგატარება არის სასიამოვნო და საჭებარი. აი მგოსნისაგან აღწერილი საამო სურათები:

„გაუმართავთ გოგა-ბაჭებს
მხიარული არიფანა.
ნადიმობა მეგობრული

არ იქნება ამისთანა,
ზოგს დღე გამოუტანია,
ზოგს ჯინჯარი, სატაცური,
ზოგს მჭად-პურა ზოგს ხმიადი,
ზოგს კაჭკალა თიარხის შური.

უხვადა აქვთ ეველათური,
სველი სურით ცივი წყალი;
არ ერჩევა ამათ შორის
არც თბილი, არც საწყალი.

ან კიდევ:

„გადამჟღარან უმაწვილები
გამხმარ ჯანის ცხენებზედა,
საჯირითოდ გამოსულან
ბექობსა და სერებზედა.“

ბავშვების ერთს ასეთს გროვას:

„იძახის და მოაქროლებს
რამს ფრუტუნით ჭენებიითა;
უკან მისდევს მას ლაშქარი
უადვირო ცხენებიითა.“

ეველა ერთად შეექცევა,
ეველა ერთად მხიარულობს;
აწ ხაწია მეგობრების
სული სულობს, გული გულობს..

და-ძმურად და შეგობრულად
გამართულ არიფანა
არ მონახავს, ჩემო კარგო,
შეგობრობა ამისთანა.“ („ნაკ.“ 1906, ივლისი).

ზოგს აცვია, ზოგი კიდევ
ტანტადა და უჭედლა;
რაშები კი ისეთი ჭკუვთ,
რომ სუუველა უკუდლა.
წინ მიუძღვის ბელადი —
აგერ ბელადს დაქწია
სხვა ბელადი ელეფანა,
მერანს უკრა გვერდში დეზი
და გაჭკურცხლა თითონ შინა

მაგრამ გახურებულ ტაიქს
თავი ველარ დაუჭირა,
ხრამს გადევლო მხედარი
გადმოფარდა თავდაყირა.

ამბობს, ცხენმა მილალატა,
მაგრამ რა დროს ფიცილია,
ამოგანგლეულ მხედრის თავზე
ხარხარი და სიცილია.“ („ნაკ.“ 1906, თებერვალი).

ასევე ლამაზად, ცოცხლად და თან სასაცილოდ
შიოს აქვს აწერილი „თვალხუჭუნა“ — „პაწია კულრა
ჭების“ საყვარელი სათამაშო; ახალი წლის დროს-
გატარება და კიდევ ბევრი სხვა რამ, რაც ბავშვებს
უყვართ და რითაც თავს იქცევენ:

თხილი, ჩურჩხელა, ჩამიჩი,
ბასილა, ბედისკეკურიო,
ვაშლი და თხილი მრავალი,
უხვად სხვა ყველაფერიო.

ბურთი, ბზრიალა, ჩიკორი,
სხვადასხვა გასართობიო,
წიგნები ნაირ-ნაირი,
ერთი შეორის. მჯობიაო.“

ბევრი სხვა კიდევ საუცხოვო ამგვარი ლექსები დაუწერია ჩვენს შიოს ბავშვთა „სალალობოდ, სართეველად.“ მათი დაწვრილებით მიმოხილვა შორს წაგვიყვანს. ამისათვის აქ მხოლოდ ჩამოვთვლით იმ ლექსებს, რომლებიც რჩეულ ლექსებად მიგვაჩნია, მაგ.: „ნუცას სიზმარი“ („ჯეჯ.“ 1893, №1). „ჩიტი“ („ჯეჯ.“ 1897, №1) „შობის ხე“ („ნაკ.“ 1910, №24), „მამამ კურდღელი მოგვეგვარა“ („ნაკ.“ 1908, №24). „მარიამის შობა სალამო“ („ჯეჯ.“ 1914, №12). და სხვ.

ამ ხასიათის ყველა ლექსებში პოეტი ისეთი სიხალისით, გატაცებით და თან დაწვრილებით ასწერს საბავშვო საყვარელ სათამაშოებს და თავის შექცევას რომ გონიათ მათი ავტორი თვით ცელქი, ცქვიტი, კუდრაქა, მოუსვენარი, მოტიკტიკე ბავშვია და რომ მისთვის, გარდა ამ თამაშობა—გართობისა, ქვეყნიერებაზე სხვა უკეთესი და უსიამოვნესი არაფერი არსებობსო. თქვენ უნდა იცოდეთ, რა ლამა-

ზად და ცოცხლად აქვს მგოსანს აწერილი მწიფე ბის ჩვეულებრივი თავშექცევა-სიცელქე: მწიფე ბალ-თუთის ღიღინით მოკრეფა; პატარა ციცას კალთაში ჩასმა და მასთან ტკბილი ხმით კურკურა; ეშმაკი და კუდ-ქიციანა ფანიასთან კუნტრუში, ცანცალი და-ხტუნაობა; შობის ხის სანთლებით აფერადება, გა-კაშკაშება, ცეცხლის ბურთივით აფრიალება; დედო-ფალის მოკაზმა და მორთვა. ბაასი; ბავშვების ჩვეუ-ლებრივი ყიჟინი, ქრიამული, სირბილი და სხვა და სხვა. თვით უბრალო და ყოველ დღიურ მოვლენას ბავშვის ცხოვრებიდან შიო ისეთის ხელოვნებით აგვიწერს, რომ დიდებშიაც იწვევს შეუკავებელს ჯანმრთელ და საღ სიცილს და ამასთანავე ესთე-ტიურადაც გვატკობს. ამ მხრივ შეუდარებელი ღექსი: „პატარა შალვა“

„როდესაც დედა უფროს შვილს
კულმხურვალედა ღოცავდა,
ტახტზე მისივე პატარა
ბოთლის გარშემო ცოცავდა.

დაებლაუჭა, აგორა,
იმდენს ხანს იფოთიასა,
რომ ბოლას ფეხზე წამოაგვა
და ბოთლიც სატრიალსა.

ხელს აღარ უშვებს, შესცინის
ახადრეკს, აწვალებს ცქრიალს,

ბოთლს თავი მოძვრა, უგრად
იჭექა, დაიგრაღა.

ბოლი აჯანდა, შეშხუნა
წვალი ამოდის, ჩქრიალებს,
ძირს ვეღარ ჯდება შატრას,
შეშინებული დრიალებს.

დედა ხარხარებს, ბავშვებიც
სიცილით იხიციებიან:
„ფეხი აიდგა შალიკამ“,
ერთმანეთს ეუბნებიან.

იციანს შთელი ოჯახი,
ურიაშულია, უვირილი,
შაღვა ფეხზე დგას, ძირს ასმის

მისი უმანკო ტირილი. („ჯეჟ.,“ 1895, №1).

ზიოს აქვს შედარებით მოზრდილი პოემები,
ზღაპრები, ამბები, „სამი ცელქი“. ოქროს თავთავი,
„ძუნწი და ნატვრა.“ და სხვა. მგოსანს საზოგადოდ
უფრო ნაკლებ ეხერხება გრძელი, შედარებით დი-
დი ნაწარმოების შექმნა. როცა იგი ხელს კიდებს
ისეთს ნაწარმოებს, მას ჩვეულებრივ მდიდარი და
ლალი ქართული უწყებს ძვირობას: მისი რითმაჰკარ-
გავს ჩვეულებრივს მუსიკალობას, სურათები მკრთალ-
დება და მთლად ნაწარმოები არ ახდენს სრულ
პოეტურს შთაბეჭდილებას. ავილოთ, მაგალითად,

პოემა „ძუნწი“. ჯერ ერთი, ამ ნაწარმოებში სუსტობს იმაში, რაშიაც ის ჩვეულებრივ ძლიერია ე. ი. ფსიქოლოგიურ ანალიზში. დახასიათება ძუნწობისა ამ ნაწარმოებში ტრაფარეტულია, ზოგადი და უფერული. გარდა ამისა თვით ფაბულა პოემისა მოსაწყენია: ის ბავშვებს ვერ დააინტერესებს, მით უმეტეს ვერ გაიტაცებს. ენა პოემაში ალაგალაგ შესამჩნევად მკრთალია: ლექსიც კოქლობს ხანდახან მოუხეშავ ლექსებსაც შეხვდებით. აი, მაგ. ნიმუში: „ჩემთა ცოდვათ მონანება, რომ მოვინან, მაშინ ჩემზედ, დე ასრულდეს უფლის ნება.“ ერთი სიტყვით, ეს პოემა ყოველ მხრივ ასეთი სუსტია, რომ ღირსი არ არის შიოს სახელის ტარებისა.

მეორე პოემა „ნატვრა“ კარგად მოფიქრებული და ლამაზად შესრულებული ნაწარმოებია. ის ბავშვებსაც ასიამოვნებს და დიდებსაც. ფსიქოლოგიური ანალიზი აქ შიოსებურია. ნინიას გრძნობა-სურვილის ცვალებადობის აღწერა ბუნებრივად და მხატვრულად არის შესრულებული. დედა-აზრი ასეთია გატარებული: სიმდიდრე, დიდკაცობა თავისთავად არაფერს ღირებულებას წარმოადგენს, თუ მათ თან სდევს უკმაყოფილება. ნინიას ცხოვრების ფილოსოფია, გამოსახულია შემდეგ სიტყვებში: „რა აქამდისინ მქონია, ახლაც დავემყარები“, საყურადღებოა, პოემაში შეგხვდებით საუცხოვო აღწერა სოფლის სურათებისა, მაგ.:

„ნახირი მადის, მარბიან

ტუსტუს-დრუტუნით ღარები,
ბაკებს იკლებენ ბღაფილით
დედისთვის ჩვილი ხბოები.“ და სხვა.

„სამი ცელქი“ საინტერესო და სახალისო წიგნაკია. აქ მოთავსებულს სამს ლექსში („გოგია“, „ვანო“ და „თამრო“) ყველაზე კარგია, როგორც შინაარსით, ისე ფორმით „ვანო“. შიო ამ ლექსში ნათლად გვიხატავს იმას, თუ როგორ იმონავენს ადამიანს, განსაკუთრებით ნორჩს ბავშვს, ერთხელ შექმნილი ჩვეულება. თვით უღრმესი დედის სიყვარული, მისი მუდმივი ყურადღება-მზრუნველობა და გულში ჩამწდომი დარიგებაც უძლოურია ჩვეულების ძლიერების წინაშე. ტკბილი, ღრმა და გულისამჩუყებელი დედობრივი სიყვარულითაა გაჟღერებული შემდეგი ადგილი ამ ლექსისა:

„შვილო! — უთხრა ერთხელ დედა,
დაკედების შობილს მტლად,
ნუ დამაძნე შენის ფიქრით,
ადარ გიყვარს განა დედა?

თუ მიდინარ, კადეც მოდი,
მოიგონე ბინა, ჭერი,
აჟინება როდი ვარკა!
რიგით უნდა ვეკლავფერი,

ერთხელ არის, ჩემო კარგო,
შეგემთხვევა რამე კარზე;

ან იცი, რომ უთქვამთ ძველებს,
„გატუდებოთ კოკა წყალზე.“

და მე მაშინ, თმა ქაჩორავ,
ჩემო ჩიტო, ჩემო გერიტო,
ხომ სინდონსლით დავიდუბე,
დედის გულის მარგალიტო...

შვილო! რაგი დაეხუკვი
მუდამ გარეთ სიარულსა,
სკოლაში რომ მიგაბარო,
გერ დიდებო სწავლას გულსა.

გაკვეთილზე გაიხსენებ,
როგორ დარბის წყალში ღატა
ან ციმირი, ან კალმახი,
ან ჭიჭინა, ან ხაფიტა;

გულსეური წაგეროძევა,
დაიფიწებ უკლავურსა,
მასწავლებელს შეჯაგრდები,
დაგიძახებს ჭკუა შტურსა.

და მე მაშინ მხლოდ უნდა
ვიტარო და ვივალალო,
ან კიდი — კიდეს უნდა გდიო
და შუდარიო მთვიდალო.“

ვინ იცის, რამდენ ცელქ და ონავარ ბავშვის
 თვის აუჩუყებია გული დედის ამ დარიგებას და სა-
 გონებელში ჩაუგდია?! რა ზომიერად, გონივრულად
 და თან მხატვრულად არის ამ დარიგებაში ჩაქსო-
 ვილი საღი პედაგოგიური პრინციპი!

ზღაპარი „ოქროს თავთავი“ შიოს ერთი საუ-
 კეთესო ნაწარმოებთაგანია. იდეა ამ ლექსისა (ადა-
 მიანი მუდამ კეთილი უნდა იყოს) ღრმა, ფორმა-
 მშვენიერი, მხატვრული. ამ ღიდად შინაარსიანს
 ზღაპარს მუდამ ექნება აღმზრდელობითი მნიშვნე-
 ლობა: მასში სადად, ყველასათვის გასაგებად და თან
 განსაცვიფრებელის ხელოვნებით აღწერილია პრო-
 ცესი ადამიანის სულის თანდათან განსპეტაკება-გა-
 კეთილშობილებისა. სურათები ზღაპრებში ცოცხა-
 ლი და დამატკობელია, ენა-მკვეთრი. მკვირცხლი
 ზედმიწევნით მხატვრული; რითმა — საამო, ჰარმონიუ-
 ლი, მუსიკალური. მთელს ნაწარმოებს ამკობს იშ-
 ვიათი მხატვრული ზომიერება. შიგადაშიგ შეხ-
 ვდებით საუცხოვო აღწერას. აი, მაგალითად, აღ-
 წერა „პურის ანგელოზისა“:

- ეს სთქვა თუ არა, მიწაზე
 ხორბაღმა გაიბზრიალა,
 გადიხსნა, შუაგულიდამ
 გამოძვრა გოგო ტქრიალა!
 უაუჩხოს ტანისამოსი
 ტანს აღისიფერად ებურა,
 გვირილის წამოსასხამზე

რეჰნის ქუდი ეხურა.
 ზაწია იყო გოგონა,
 ტანხლის თვალებად ქცეული,
 მოწვევითღს ვარსკვლავსა ჰგავდა
 ის დასაქცევი, „წეული“.

შიო მღვიმელის შემოქმედების გაცნობამ ჩვენ იმ დასკვნამდის მიგვიყვანა, რომ იგი ზედმიწევნით ნიჭიერი, გრძნობით აღსავსე, ცხოვრებაში ჩაკვირ-
 ვებული, სოციალურ ვითარებით დაინტერესებული
 ღარიბ-ღატაკების, ბედისაგან დაჩაგრულთა მექომა-
 გე პოეტი და მოქალაქეა; რომ ის ჰქმნის თავის სა-
 უცხოვო ნაწარმოებს ძალდაუტანებლად, სადად,
 ღვთაებრივ შთაგონებით წაქეზებული და ადამიანის,
 კერძოდ საუკეთესო მისი ნაწილის, — ბავშვების სი-
 ყვარულით გამთბარი და აღზენებული. ამით აიხს-
 ნება ის იშვიათი მოვლენა, რომ შიოს ლექსებში
 თქვენ ვერ მიჩვენებთ ვერც ერთს იმისთანას, რომელსაც
 აკლდეს გრძნობა, მხატვრული სილამაზე, ბეჭედი
 შთაგონებისა, აღმაფრენისა. დიდის აკაკის და ილიას
 ლექსთა კრებულშიაც თქვენ შეხვდებით ბლომად
 იმისთანა ლექსებსაც, რომლებიც უბრალო დიდაქ-
 ტიზმით და მშრალი მსჯელობით არის აღსავსე, რომ-
 ლებსაც სრულებით არა აცხიათ-რა პოეზიისა, აღმა-
 ფრენისა. შიოს ლექსებში ასეთს ფაქტს ადგილი არ
 აქვს. შიოს შემოქმედება და ნაყოფი ამ შემოქმე-
 დებისა — მისი ლექსები ისეთ შთაბეჭდილობას სტოვებს

მკითხველზე, რომ თითქოს მგონის გულში ერთხელ
 ანთებული და გაჩაღებული მხატვრული ცეცხლი
 არამც თუ ერთის წუთით არ ჩამქრალიყოს, არც
 ჩანელებულიყოს დროებით მაინც, რომ მას კა-
 ლამა ხელში არც ერთხელ ისე არ აუღია, რომ არ
 ყოფილიყოს მხურვალე გრძნობით აღგზნებული და
 წარმტაც შთაგონებით გატაცებული. ასეთი გატა-
 ცება ასეთინამდვილი მხატვრული ქურუმობა ეტყო-
 ბა შიოს იმ ლექსებსაც, სადაც ჩვეულებრივი საბა-
 ვშო სათამაშოები და ბავშური სიცელქე უდარდე-
 ლობა აქვს აწერილი. მგონის ასეთი მუდმივი,
 შეუჩერებელი შემოქმედებითი აღგზნება, სრულებით
 არ გამოისახება ამაღლებულ და პათეტიურ ლექსებ-
 ში, ფრაზათა და გამოთქმათა განსაკუთრებულს
 ელვარებაში, მოდღესასწაულე კილოში; პირიქით,
 შიოს პოეტური აღმაფრენა იფრქვევა ნაზ, მომხიბ-
 ლავ და დამტკობ მარგალიტებად, იმოსება სა-
 და, უბრალო, მაგრამ საამო, ლამაზი, ძვირფასი სა-
 მოსელით, რომელიც იშვიათად გახუნდება და შნოს
 დაკარგავს.

შიოს შემოქმედება არა ჰგავს შის ძლიერ ბრწყინ-
 ვალებას, მის უკვდავ სხივთა ლაპლაპს, იგი მო-
 გვაგონებს ნაზად მოკაშკაშე მთვარის სხივოსნო-
 ბას, მისი საამო სხივთა ფრქვევას მოწმენდილ ცის
 კიდურზე. მისი მუზა „ვარდ-ყვავილებს ჰკოცნის ნა-
 ზად“; მისი აღმაფრენა „ნელი სიოსავით ფრთა-გა-
 შლილი მიდის, მიდის და ჩურჩულებს“; მისი შემო-

ქმედების ზედაპირი „ოდნავ ტოკავს, ოდნავ იღვალავს, მაგრამ ქვეყანას და ქვეყნის ცხოვრებას „იგი დილოს სარკედ ხმარობს და შიგ თავის სახეს ფერავს“; მისი ზღვა გრძნობა „დაბლა ქვეყნად სხივებს ქსელავს“ და რაც ნაზი და ლამაზია ქვეყანაზე „გრიგალივით არა სთელავს“ („ჯეჯ“, 1913 №4). ერთი სიტყვით, შიო სულ არა ჰგავს ზოგიერთ პოეტებს, ტევა-ბუზლუნ ჩვეულებსა, შლეგიანებს, ფეთიანებს, მუდამ გადარეულებსა.“ (შიოს სიტყვებია). შიოს პოეზია საღია, ძალღონით სავსე, იმედიანი, კმაყოფილი, ლალი, ხალისიანი. სასოწარკვეთილობას, უიმედობას, კმუნვას, ოხვრას და კვნესას თითქმის ადგილი არა აქვს მის შემოქმედებაში. ეს მით უმეტეს საყურადღებოა, რომ პირადი ცხოვრება ჩვენი მგოსნისა, როგორც ყველამ ვიცით, უკიდურეს სიღარიბის და სხვა მიზეზთა გამო, არა სასურველს და ძნელს პირობებში მიმდინარეობდა და დღესაც მიმდინარეობს. უსახსრო და ცხოვრებასთან ბრძოლით მოქანცული მგოსანი მაინც მზნედ გაიძახის:

„რა ვქნა, რომ არ მაქვს შემწვრები,
გაჭი და ინდოურები?
ამისთვის უნდა დადონდე
და ჩამოფუარო ეურები?
ჯანით და ღონით სავსე ვარ,
მე ბედს არ დაკემდურები.
კაცი არ უნდა დადონდეს
ერთის წამხდარი ჟამითა,

-რას ვკარგავ, შარბათს რომ არ ვსვამ

მიწის წკრიალა ჯამით,
მხიარული შეავს ცოლშვილი,
ბედნიერი ვარ ამითა.
რითი მჯობეს ჯამით მდიდარი,
გულთ არ სადი, სსუელი,
უჯიგრო, უბურ მარადო,
უთვისცემო და ეული,
ღარიბისათვის ხელმოკლე
და ბაიუშად ქცეული.

„ღარიბის ლუკმა უკელას სჯობს“,

სიტყვის ჭირიმე ბრძნულასა. („ნაკ.“ 1911 წ., №11).

შიოს პოეზია წმინდა და სუფთაა ისე, როგორც ბავშვის უმანკო სული; იგი სალია, როგორც ბავშვის გონება; იგი მომავლიანია, მომავლის შემქმნელი, როგორც მოზარდი თაობა ბურჯი და საძირკველი ჩვენის მომავალი ცხოვრებისა; იგი ნორჩა და ნორჩადვე დარჩება საშვილ-შვილოდ, რადგანაც ბავშვთა სამყაროს ცხოვრების და ვითარების გამომხატველია. შიოს პოეზია არ დაბერდება, არ გაკვდება, დრო და ჟამი მას ვერაფერს დააკლებს, ვინაიდან მხოლოდ ის ბერდება და იცვლება, რაც თეორიის ზედგავლენითაა შექმნილი, რაც დღიურ ვარამით და-საჭიროებითაა გამოწვეული, რასაც მიმართულების, პარტიის, კლასის იდეოლოგია ასაზრდოებს. შიო-კი ყოველისავე მიმართულების გარე-

შ ე ნ ი შ ნ უ ლ ი შ ე ც ღ ო მ ე ბ ი

გვ.	სტრ.	დაბეჭდილია:	უნდა იყოს:
4	15	საიდუმლოებას	საიდუმლოებებს
..	32	მახსნიელს	ამხსნიელს
6	26	მესაიდუმლოედ	მესაიდუმლოედ
8	13	პსიქოლოგიური	ფსიქოლოგიური
10	22	შესანიშნავია	შესანიშნავია
15	17	გასაკვირველია	რა საკვირველია
16	24	ჩვენი მოხსენების	ჩვენი წერილის
21	1	"გველი ქამიას" ადგილს	"გველი ქამიას" იმ- ადგილს
21	2	თავთავებ	თავთავები
23	17	ბროლმკერდგულიანო	ბროლმკერდ-გულიანო
24	24	იმედსაც	ისედაც
26	18	მიგვიტყუა	მიგვიტყუა
27	10	მიგვიშალა	ვაგვიშალა
27	25	გადმოვლახე	გადმოვლესე
28	6	შემოგტრიალებდი	შემოგტრფიალებდი
29	1	შეიძლება	შეუძლებელია
33	11	ბავშვებს	ბავშვს
36	6	შიოს აქ უმშვენიერესი	შიოს აქვს უმშვენიერესი
36	9	მონაწერები	ამონაწერები.
38	15	მას	მათ
39	22	დილით	ნათლად
41	6	დილა	ლილა
43	22	გაგვყურებს	დაგვ-ყურებს
44	15	მათზე	იმათ
48	23	ჩემი ყვინჩილ მამლისა	ჩემ ყვინჩილ-მამალსა
59	9	გავტრე	გაუტრე
62	2	მოვისმინეთ	მოვისმინოთ.
63	18	ნინოს	ნინას
63	23	ოინობაზე	ოინბაზობას
66	10	პოტი	პოეტი.

67	5	მშობლები	მშობელი
69	26	ჯაგარი	ჯავარი
71	19	არ	არა.
81	10	მტრები	ტოროლა
82	11	ცქვითი	ცქვითის
82	22	მოუზადოს	მოუზიდოს
84	11	ლოვინში	ლიმილში
85	1	ნეტამც გამაგებინა	ნეტამც არ გამაგებინა
88	26	მიველ და მოველ	მიველ და მოველ
88	24	სრულა-სრულეები	სრელა-სრელეები
96	8	შვილისა	შველისა
101	12	ხელმწიფების	ხელმწიფების
110	1	ფრთა-ჩანასკული!	ფრთა-ჩანასკული!
110	4	შენ ნატვრაც	შენც ნატვრა
110	15	თუმცა	თავიც
110	16	სინდისი	სინსილა
118	23	სამშობლოც	სამშობლოც
121	17	შეუდარებელი	შეუდარებელია
121	22	ან	ამ
122	16	გადევლო	გადევლო
125	13	ძირს	შორის
126	23	გამოსახულია	გამოსახული
127	18	დაგედების	დაგედები
128	22	ერთხელ	ერთხელც
128	22	კედი-კიდეს	კუდი-კუდს
129	9	ღრმა	ღრმაა
131	6	არც ერთხელ ისე, არ აულია რომ	არც ერთხელ ისე არ აულია, რომ

